Food and Agriculture Organization of the United Nations

UN environment programme

World Health Organization

World Organisation for Animal Health
Founded as OIE

TEK SAĞLIK
ORTAK EYLEM PLANI
(2022-2026)

İNSAN, HAYVAN, BİTKİ VE ÇEVRE SAĞLIĞI İÇİN BİRLİKTE ÇALIŞMAK

TEK SAĞLIK
ORTAK EYLEM PLANI
(2022-2026)

İNSAN, HAYVAN, BİTKİ VE ÇEVRE SAĞLIĞI İÇİN BİRLİKTE ÇALIŞMAK

VETERİNER HALK SAĞLIĞI VE TOPLUMSAL ÇALIŞMALAR DERNEĞİ
TARAFINDAN,
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GIDA VE TARIM ÖRGÜTÜ (FAO)
İLE
YAPILAN ANLAŞMAYA DAYANILARAK YAYINLANMIŞTIR.

Genel sorumluluk reddi;

Bu planın orijinali Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (WOAH) tarafından İngilizce olarak *One Health Joint Plan of Action (2022–2026), Working Together for the Health of Humans, Animals, Plants and the Environment* adıyla yayınlandı. Planın Türkçe çevirisini Mustafa YÜKSEL (m.yuksel1@yahoo.com) yapmış olup, editörlüğü Veteriner Hekim Azmi YÜKSEL (azmiyuksel61@hotmail.com) tarafından yapılmıştır. Tutarsızlık olması durumunda orijinal dil geçerli olacaktır. Belirlenen tutarsızlıklar; e-posta yoluyla Azmi YÜKSEL'e bildirilirse, değerlendirilecektir.

Bu plandaki tespitler ve materyal sunumu; Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (WOAH) açısından herhangi bir ülkenin, bölgenin, şehrin, yörenin ya da bunların makam ve mercilerinin siyasi ve doğal sınırlarının belirlenmesi konusunda yasal veya gelişim durumu hakkında herhangi bir fikir imasında bulunmamaktadır. Patentli olsun ya da olmasın, bu planda adı geçen kuruluş ya da ürünlerin, adı geçmeyen benzer yapıdaki ürünlerden ziyade, bu ürünlerin FAO, UNEP, WHO ve WOAH tarafından uygun bulunduğu ya da tavsiye edildiği anlamına gelmemektedir.

© Veteriner Halk Sağlığı ve Toplumsal Çalışmalar Derneği, 2023, (Türkçe çeviri)

© FAO, 2022, (İngilizce baskı)

VETERİNER
HALK SAĞLIĞI
DERNEĞİ
www.vhsd.org.tr

Teşekkürler

Dörtlü Örgütler (FAO, UNEP, WHO ve WOAH), Tek Sağlık Ortak Eylem Planının (OH JPA) geliştirilmesine katkıda bulunan herkese, özellikle alfabetik sıraya göre aşağıda sıralanan kişilere içten şükranlarını sunar:

Dörtlü Üst Yönetim: Peter Ben Embarek, Francesco Branca, Jean-Philippe Dop, Doreen Robinson, Keith Sumption – rehberlikleri ve destekleri için,

FAO Teknik ve Koordinasyon Ekibi: Ahmed El Idrissi ve Barbara Haesler, OH JPA koordinasyon ekibinin sürekli desteği ve katkılarıyla planın geliştirilmesine ve taslağının hazırlanmasına liderlik ettikleri için: Fairouz Larfaoui, Orr Rozov, Marion Selosse ve Yu Qiu,

Dörtlü Taslak Ekibi: Bernadette Abela-Ridder; Barbara Alessandrini; Peter Ben Embarek; Amina Benyahia; Julian Blanc; Katrin Bote; Tim Corrigan; Aitziber Echeverria; Jeff Gilbert; Barbara Haesler; Jeff LeJeune; Cheng Liang; James Lomax; Margarita Meldon; Leen Meulenbergs; Simone Moraes Razl; Sophie Muset; Gillian Mylrea; Scott Newman; Johannes Refisch; Luz Maria de Regil; Stephane de la Rocque; Diana Rojas Alvarez; Cristina Romanelli; Sean Shadomy; Junxia Şarkısı; Emily Tagliaro; Katrin Taylor; Gregorio Torres; Olafur Valsson; Maria Van Kerkhove; Sophie VonDobschuetz; Chadia Wannous; Maria Cristina Zucca,

OH JPA'nın gözden geçirilmesi sürecinde faydalı girdiler ve yorumlar sağlayan Genel Müdürlük ve bölge ofislerindeki dört kuruluşun tüm teknik uzmanları,

Dörtlü Sekreterlik: Mehreen Azhar, Amina Benyahia, Julian Blanc, Tianna Brand, Tim Corrigan, Lisa Crump, Fairouz Larfaoui, Cheng Liang, Orr Rozov, Marion Selosse, Nadisha Sidhu, Chadia Wannous - OH JPA'nın geliştirilmesi boyunca verdikleri destek için

Dörtlü iletişim ve operasyon ekipleri, editör ve taslak hazırlama ve yayınlama sürecini destekleyen tasarım ekibi

Geliştirme ve gözden geçirme sürecindeki tavsiyeleri ve değerli girdileri ve yorumları için Tek Sağlık Üst Düzey Uzman Paneli (OHHLEP)

Planın değişim teorisinin geliştirilmesine katkılarından dolayı Birleşik Krallık Sağlık Güvenliği Ajansı

OH JPA'nın yazılı ve çevrimiçi istişareleri hakkında geri bildirim sağlayan 22 ülkeden tüm uzmanlar

İçindekiler

Kısaltmalar **viii**

Yönetici Özeti **x**

Bölüm 1. Mevcut Durum **1**

1.1 Arka plan 1

1.2 Çevre, insan, hayvan ve bitki sağlığı arasındaki bağlantılar 3

1.3 Sağlık sorunları bütüncül ve sürdürülebilir çözümler gerektirir 9

1.4 Tek Sağlık'ın Uygulaması 11

1.5 Gerekçe 12

1.6 Kapsam 13

Bölüm2. Eylem çerçevesi **15**

2.1 Değişim teorisi 15

2.2 Etki, sonuçlar ve operasyonel hedefler 18

2.3 Yol gösterici ilkeler 20

Bölüm 3. Eylem Dizileri **21**

Eylem Dizisi 1: Sağlık sistemlerini güçlendirmek için Tek Sağlık kapasitelerini geliştirmek 22

Eylem Dizisi 2: Ortaya çıkan ve tekrarlayan zoonotik salgınlar ve pandemilerden kaynaklanan riskleri azaltmak 27

Eylem Dizisi 3: Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkları kontrol etmek ve ortadan kaldırmak 34

Eylem Dizisi 4: Gıda güvenliği risklerini değerlendirmek, yönetmek ve iletişimini güçlendirmek 39

Eylem Dizisi 5: Sessiz Antimikrobiyal Direnç (AMR) salgınını önlemek 44

Eylem Dizisi 6: Çevreyi Tek Sağlık'a entegre etmek 47

Bölüm 4. Yönetişim, Uygulama ve İzleme **56**

Yönetişim 56

Uygulama, izleme ve değerlendirme 57

Bölüm 5. Tek Sağlık'a Yatırım Yapmak **59**

Kaynak seferberliği stratejisi 59

İleriye giden yol 60

Ekler **61**

Ek 1: Sözlük 61

Ek 2: Tek Sağlık Ortak Eylem Planıyla ilgili dörtlü girişim örnekleri 63

Referanslar **68**

Şekiller ve tablolar

ŞEKİL 1:
TEK SAĞLIK, İŞBİRLİĞİ, İLETİŞİM, KOORDİNASYON VE KAPASİTE OLUŞTURMA YOLUYLA SÜRDÜRÜLEBİLİR VE SAĞLIKLI BİR GELECEĞİ TEŞVİK EDER 4

ŞEKİL 2:
TEK SAĞLIK ORTAK EYLEM PLANI DEĞİŞİM TEORİSİ 16

ŞEKİL 3:
TEK SAĞLIK ORTAK EYLEM PLANI ALTI EYLEM DİZİSİ 21

TABLO 1:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 1.1 23

TABLO 2:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 1.2 25

TABLO 3:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 1.3 27

TABLO 4:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 2.1 28

TABLO 5:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 2.2 30

TABLO 6:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 2.3 32

TABLO 7:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 3.1 35

TABLO 8:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 3.2 37

TABLO 9:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 3.3 39

TABLO 10:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 4.1 41

TABLO 11:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 4.2 42

TABLO 12:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 4.3 43

TABLO 13:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 5.1 45

TABLO 14:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 5.2 46

TABLO 15:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 5.3 47

TABLO 16:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.1 48

TABLO 17:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.2 50

TABLO 18:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.3 52

TABLO 19:
AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.4 54

Kısaltmalar

AMR	Antimikrobiyal direnç
COVID-19	Koronavirüs hastalığı 2019
CSOs	Sivil Toplum Kuruluşları
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FETP	Saha Epidemiyoloji Eğitim Programı
FETPV	Veteriner Hekimler için Saha Epidemiyoloji Eğitim Programı
FTP-WEBE	Yaban Hayatı, Çevre, Biyoçeşitlilik ve Ekosistem Uzmanları için Saha Eğitim Programı
GAP	Küresel Eylem Planı
GARC	Kuduz Kontrolü için Küresel İttifakı
GLLP	Küresel Laboratuvar Liderlik Programı
GSC	Küresel Yönlendirme Komitesi
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IHR	Uluslararası Sağlık Düzenlemeleri
IMS	Olay Yönetim Sistemi
JEE	UST'nin Ortak Dış Değerlendirmesi
INFOSAN	Uluslararası Gıda Güvenliği Otoriteleri Ağı
LMIC	Düşük ve orta gelirli ülke
MERS-CoV	Orta Doğu Solunum Sendromu koronavirüs

MoU	Mutabakat Muhtırası
MPTF	Çok Ortaklı Güven Fonu
NAP	Ulusal Eylem Planı
NASA	Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi
NBW	Ulusal Köprüleme Çalıştayı
NGO	Resmi Olmayan Kuruluş
NTD	İhmal edilen tropikal hastalık
NZD	İhmal edilmiş zoonotik hastalık
OH JPA	Tek Sağlık Ortak Eylem Planı
OHHLEP	Tek Sağlık Üst Düzey Uzman Paneli
QJS	Dörtlü Ortak Sekreterliği
PPP	Kamu-Özel Ortaklığı
PVS	Veterinerlik Hizmetlerinin Performansı
ROI	Yatırım getirisi
SARS	Şiddetli Akut Solunum Sendromu
SDG	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi
TISSA	AMR ve Antimikrobiyal Kullanımda Gözetim için Üçlü Entegre Sistemi
TrACCS	Üçlü AMR ülke öz değerlendirme anketi
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WASH	Su, Sanitasyon ve Hijyen
WOAH/OIE*	Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE olarak kuruldu)
WHA	Dünya Sağlık Asamblesi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

* Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü kısa süre önce kısaltmasını OIE'den WOAH'a çevirmiştir. Metnin ve kaynakların bazı kısımlarında Kuruluşun adı hâlâ OIE veya WOAH/OIE olarak anılabilir.

Yönetici Özeti

Dörtlü Örgütler – Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE olarak kurulup daha sonra WOAH olan) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) – küresel, bölgesel ve ülkesel düzeyde insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde mevcut ve gelecekteki sağlık sorunlarının çözümü için gereken değişim ve dönüşümü yönlendirmek amacıyla işbirliği yapmaktadır.

Dörtlü, Tek Sağlık yaklaşımıyla gelecekteki pandemileri önlemeye ve sağlığı sürdürülebilir bir şekilde geliştirmeye yönelik uluslararası taleplere yanıt verebilmek için Tek Sağlık Ortak Eylem Planını (2022–2026) (OH JPA) geliştirmiştir.

OH JPA, Tek Sağlık'ın uygulanmasını dört kuruluşun toplu olarak savunma ve destekleme taahhüdünü özetlemektedir. Karmaşık çok boyutlu sağlık risklerini küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde daha dirençli sağlık sistemleriyle ele alma kapasitesini güçlendirmeyi amaçlayan mevcut küresel ve bölgesel Tek Sağlık ve koordinasyon girişimlerini geliştirir, tamamlar ve bunlara değer katar.

Çıtayı yükseltmek – Tek Sağlık Ortak Eylem Planı (OH JPA)

OH JPA'nın arzu edilen etkisi; sağlık tehditlerini daha iyi önleyebilen, tahmin ve tespit edebilen ve bunlara yanıt verebilen ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunurken; insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin sağlığını iyileştirebilen bir dünyadır. OH JPA, bu vizyona yönelik olarak aşağıdaki şekilde çalışmayı amaçlamaktadır:

- Eylem için bir çerçeve sağlamak ve Tek Sağlık'ı geliştirmek ve sürdürülebilir bir şekilde büyütmek için dört kuruluşun birlikte sunabileceği bir dizi faaliyet önermek.
- Tek Sağlık mevzuatının, girişimlerinin ve programlarının geliştirilmesi ve uygulanması için sektörler arasında ulusal hedeflerin ve önceliklerin belirlenmesine yardımcı olmak için ileriye dönük politika, yasal tavsiye ve teknik yardım sağlamak.
- Tek Sağlık açısından mevcut sektörler arası küresel ve bölgesel girişimlerin envanterini çıkarmak, sinerjileri ve örtüşmeleri belirleyip tavsiyelerde bulunmak ve koordinasyonu desteklemek.
- Sektörler, disiplinler ve paydaşlar arasında kaynakları seferber etmek ve daha iyi kullanmak.
- OH JPA, bir değişim teorisi tarafından yönlendirilir ve insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde sağlık sorunlarının ele alınmasından sorumlu tüm sektörlerde eşit olarak

işbirliği, iletişim, kapasite oluşturmak ve koordinasyonu güçlendirmek için Tek Sağlık ilkelerinden yararlanır.

OH JPA, sürdürülebilir sağlık ve gıda sistemlerine, azaltılmış küresel sağlık tehditlerine ve iyileştirilmiş ekosistem yönetimine topluca katkıda bulunan birbirine bağlı altı eylem dizisi üzerine inşa edilmiştir:

- Eylem Dizisi 1: Sağlık sistemlerini güçlendirmek için Tek Sağlık kapasitelerini geliştirmek
- Eylem Dizisi 2: Ortaya çıkan ve tekrarlayan zoonotik salgınlar ve pandemilerden kaynaklanan riskleri azaltmak
- Eylem Dizisi 3: Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkları kontrol etmek ve ortadan kaldırmak
- Eylem Dizisi 4: Gıda güvenliği risklerini değerlendirmek, yönetmek ve iletişimini güçlendirmek
- Eylem Dizisi 5: Sessiz Antimikrobiyal Direnç (AMR) salgınını önlemek
- Eylem Dizisi 6: Çevreyi Tek Sağlığa entegre etmek

Her eylem dizisi, aşağıdaki hedeflere ulaşmak için belirli aktiviteler, çıktılar ve bir zaman çizelgesi içeren bir dizi eylemden oluşur:

i. İnsanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını geliştirmek ve insan-hayvan-bitki-çevre arayüzündeki riskleri önlemek ve yönetmek için, çok sektörlü yaklaşımların etkin bir şekilde uygulanması için yeterli rehberlik ve araçlar sağlamak.
ii. Ortaya çıkma ve yayılmanın bağlantılarını ve nedenlerini anlayarak, ileriye yönelik önlemeyi benimseyerek ve Tek Sağlık sürveyansı, erken uyarı ve yanıt sistemlerini güçlendirerek zoonotik salgınların ve pandemilerin yerel ve küresel etkilerini azaltmak ve en aza indirmek.
iii. Ülkeleri; toplum merkezli, risk temelli çözümler uygulama, yerelden küresel düzeye ve sektörler arası politika ve yasal çerçeveleri güçlendirme ve siyasi taahhüt ve yatırımı artırma konusunda destekleyerek endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların yükünü azaltmak.
iv. İnsanların, hayvanların ve ekosistemlerin sağlığa kavuşmasını ve gıda tedarik zinciri ile etkileşimlerinde sağlıklı kalmasını sağlamak için paydaşlar arasında farkındalığı, politika değişikliklerini ve eylem koordinasyonunu özendirmek.
v. Antimikrobiyal etkinliği korumak; insan, hayvan ve bitki sağlığında sorumlu ve dikkatli kullanım konusunda antimikrobiyallere sürdürülebilir ve adil erişimi sağlamak için ortak eylemde bulunmak.
vi. İnsanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını ve sürdürülebilir gelişimi ortaklaşa desteklemek için biyoçeşitliliği korumak ve eski haline getirmek, ekosistemlerin ve daha geniş çevrenin bozulmasını önlemek.

Son olarak, OH JPA; altı eylem dizisi arasında bağlantı kurmak ve altlarında yatan ortak sorunlara bakmak için; sistem düşüncesi, savunuculuk, kamu-özel ortaklıkları, yönetişim, kurumsal ve yasal çerçeveler, yerel ve yerli topluluklara ait bilgiler gibi paralel prensiplerin benimsenmesini destekler.

Bölüm 1. Mevcut Durum

1.1 Arka plan

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü'nün (WOAH, eski adıyla OIE) oluşturduğu Üçlü; insan-hayvan-çevre arayüzü risklerini ele almak için on yıllardır birlikte çalışıyor.

Üç kuruluş Şubat 2021'de, Tek Sağlık işbirliğinin çevresel boyutunun önemini yeniden onaylayarak, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nı (UNEP) Üçlü'ye katılmaya davet etti.

Yirmi Yedinci Üçlü Yıllık Yürütme Toplantısı'nın (Mart 2021) ardından, Üçlü ve UNEP, Tek Sağlık yaklaşımıyla gelecekteki pandemileri önlemek için ortak bir strateji ve eylem planı geliştirme konusunda anlaştılar. Mart 2022'de, Yirmi Sekizinci Üçlü Yıllık Yönetim Toplantısında, dört kuruluş, Üçlüden, UNEP'in de eşit bir ortak olduğu yeni bir Dörtlü ortaklığa geçişi yansıtmak için bir mutabakat anlaşması (MoU) imzaladı.

Bu belgede belirtilen Tek Sağlık Ortak Eylem Planı (2022–2026) (OH JPA), Üçlü Grubun stratejik belgelerinde belirtilen Tek Sağlık işbirliği alanları (FAO, OIE ve WHO, 2010; 2017), İnsan-hayvan-çevre arayüzünde sağlık riskleriyle mücadele için işbirliğine ilişkin Üçlü arasındaki 2018 MoU'sı ve halk sağlığını, hayvan sağlığını, gıda güvenliğini, gıda güvencesini ve ekosistem sağlığını sağlamak amacıyla Dörtlünün yönetim organlarının Tek Sağlık tavsiyeleri ve kararları tarafından yönlendirilmektedir. OH JPA, 2021[1] Üçlü çalışma planının öncelikli alanlarını kapsar ve daha uzun vadeli eylemler için kapsamlı bir çerçeve sağlamaktadır.

OH JPA aynı zamanda, Dörtlüyü "kendi yönetim organları tarafından değerlendirilmek üzere; Tek Sağlık üzerinde ortak bir strateji oluşturmak, zoonotik hastalık salgınlarının önlenmesi, gözlemlenmesi, tespit edilmesi, kontrol edilmesi ve kontrol altında tutulması

1 Öncelikli alanlar şunlardır: 1) insan sağlığı, hayvan sağlığı ve gıda güvenliği konularında ulusal hizmetlerin güçlendirilmesi; 2) istihbarat, erken uyarı ve hastalık bilgi sistemleri; 3) ortaya çıkan, tekrarlayanve ihmal edilen bulaşıcı hastalıklara hazırlık ve müdahale; 4) antimikrobiyal direnç; 5) gıda güvenliği; 6) köpek aracılı kuduz; 7) zoonotik grip; 8) Orta Doğu solunum sendromu koronavirüsü (MERS-CoV); 9) zoonotik tüberküloz; 10) patojenlerin, genetik materyallerin ve dizilerin paylaşımı; xi) iletişim. Tüm aktiviteleri kapsayıcı olanlar şunlardır: A1) insan sağlığı, hayvan sağlığı ve gıda güvenliği konularında ulusal hizmetlerin güçlendirilmesi; A2) zoonotik patojenler alanında araştırma ve geliştirme konusunda koordinasyon; A3) vektör kaynaklı hastalık; A4) Rift Vadisi ateş koordinasyonu; ve A5) iklim değişikliği.

için ortak bir eylem planı ortaya koymak için WHO, FAO, WOAH ve UNEP arasındaki var olan işbirliğini arttırmaya davet eden WHA74.7 sayılı Dünya Sağlık Asamblesi kararına dayanmaktadır (WHA, 2021).

OH JPA, Üyelerini, Üye Devletleri ve Taraf Devletleri, Tek Sağlık kapasitelerini oluşturmada desteklemek amacıyla; Tek Sağlık üzerinde birlikte çalışma konusunda dört kuruluşa rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Bu, bağlayıcı bir politika belgesi değildir. Eylem için bir çerçeve sağlamakta ve Tek Sağlık'ı geliştirmek ve sürdürülebilir bir şekilde büyütmek için dört kuruluşun birlikte sunabileceği bir dizi faaliyet önermektedir. Plan; insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde sağlık sorunlarını ele almaktan sorumlu tüm sektörlerin eşit olarak işbirliğini, iletişimini, kapasite geliştirmeyi ve koordinasyonu güçlendirmek için Tek Sağlık yaklaşımını kullanmaktadır.

OH JPA, küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde daha esnek sağlık sistemleriyle karmaşık çok boyutlu sağlık risklerini ele alma kapasitesini güçlendirmeyi amaçlayan mevcut küresel ve bölgesel Tek Sağlık ve koordinasyon girişimleri üzerine kuruludur, bunları tamamlar ve bunlara değer katar. Ayrıca bölgesel özellikleri, ulusal bağlamları ve öncelikleri önemsediği gibi, Tek Sağlık politikalarının, stratejilerinin ve müdahalelerinin uygulanmasındaki ilerleme düzeyini de dikkate almaktadır.

OH JPA, katılımcı bir süreçle geliştirilmiştir ve FAO, UNEP, WHO, WOAH ve Tek Sağlık Üst Düzey Uzman Panelinin (OHHLEP) girdilerini yansıtır. Geri bildirim ve öneriler toplamak için Üyeler, Üye Devletler ve Taraf Devletlerle çevrimiçi istişareler de düzenlenmiştir.

OH JPA, beş yıllık bir süre içerisinde (2022-2026) uygulanacaktır. İlerlemeyi, yeni zorlukları ve dörtlünün karar verdiği şekilde kullanıma sunulan kaynakları yansıtmak için uyarlamaya açık, yaşayan bir belge olarak tasarlanmıştır.

1.2 Çevre, insan, hayvan ve bitki sağlığı arasındaki bağlantılar

Ekonomik gelişim küresel olarak birçok insanın refah seviyesinde önemli iyileşmelere sebep oldu, ancak bu çoğu zaman ekosistemler, sağlıklı bir çevre ve hayvan refahı pahasına gerçekleşti. Küresel insan nüfusunun 2023'de, sürdürülemez tüketim ve üretim alışkanlıklarıyla, 8 milyara ulaşması beklenirken, doğal sistemlerimizin üzerindeki baskı devasa boyutlara yükseldi ve yükselmeye de devam edecek (UNDESA, 2022). Dünyanın doğal kaynakları; biyoçeşitlilik, yaşamımızın ve refahımızın bağlı olduğu çevredeki ekosistemlerin sağlığı yeterince dikkate alınmadan yıkıcı uygulamalarla yenilenebileceğinden daha hızlı bir şekilde kullanılıyor.

Arazi kullanım değişikliği, sürdürülemez tarımsal üretim ve yoğunlaşma, büyük ölçekli ormansızlaşma, arazi bozulması ve biyolojik çeşitlilik kaybı, diğer faktörlerin yanı sıra ekosistem bütünlüğünü ve işlevlerini tehdit ediyor ve insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde artan sağlık riskleri oluşturuyor ve orantısız bir şekilde en çok da savunmasız toplulukları etkiliyor. Bu riskler, artan kentleşme, giderek karmaşıklaşan gıda zincirleri, zayıf atık yönetimi ve bertarafı, artan ticaret ve seyahatin yanı sıra kirlilik, biyolojik çeşitlilik ve iklim krizleri dahil olmak üzere sürdürülemez gıda üretimi ve tüketim kalıpları ile daha da kötüleşiyor.

Çevresel bozulma ve buna karşılık gelen ekosistem hizmetlerindeki aşınmalar; sağlık, gıda üretimi ve doğal sistemler arasındaki ilişkileri etkilemektedir. Bu nedenle, insanlar, hayvanlar, bitkiler ve paylaştıkları çevre arasındaki etkileşimlerin yeniden değerlendirilmesine ve dönüştürülmesine acil bir ihtiyaç bulunmaktadır. Bu etkileşimleri dengelemek; insan-hayvan-bitki sağlığını ve refahını sağlamakla birlikte ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe giden yolu çizmektedir. Bu, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG'ler) ulaşmak için çok önemlidir.

I.2.1 Tek Sağlık tanımı

Tek Sağlık yeni bir kavram değildir, ancak insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin sağlığını birbirine bağlayan tehditlerin artan sıklığı ve şiddeti nedeniyle son on yılda yeniden ilgi görmüş ve gelişmiştir. Tek Sağlık, insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin sağlığı arasındaki bağlantıyı tanıyan bütünsel ve sistem temelli bir yaklaşım gerektirir.

OHHLEP, Dörtlü için bağımsız bir danışma grubu olarak, Dörtlü'nün bu OH JPA'da benimsediği kapsamlı bir Tek Sağlık tanımı yayınlamıştır (Adisasmito ve diğerleri, 2022):

> *Tek Sağlık, insanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını sürdürülebilir bir şekilde dengelemeyi ve iyileştirmeyi amaçlayan bütünleşik, birleştirici bir yaklaşımdır. İnsanların, evcil ve vahşi hayvanların, bitkilerin ve daha geniş çevrenin (ekosistemler dahil) sağlığının yakından bağlantılı ve birbirine bağımlı olduğunu kabul eder.*

> *Yaklaşım; refahı özendirmek, sağlığa ve ekosistemlere karşı tehditlerin üstesinden gelmek için toplumun çeşitli kesimlerinden birden fazla sektörü, disiplini ve topluluğu harekete geçirirken temiz su, enerji, hava, güvenli ve besleyici gıdaya, iklim değişikliği ile ilgili harekete geçmeye ve sürdürülebilir gelişime katkı sağlamaya dikkat çekmektedir.*

ŞEKİL 1: TEK SAĞLIK, İŞBİRLİĞİ, İLETİŞİM, KOORDİNASYON VE KAPASİTE OLUŞTURMA YOLUYLA SÜRDÜRÜLEBİLİR VE SAĞLIKLI BİR GELECEĞİ TEŞVİK EDER.

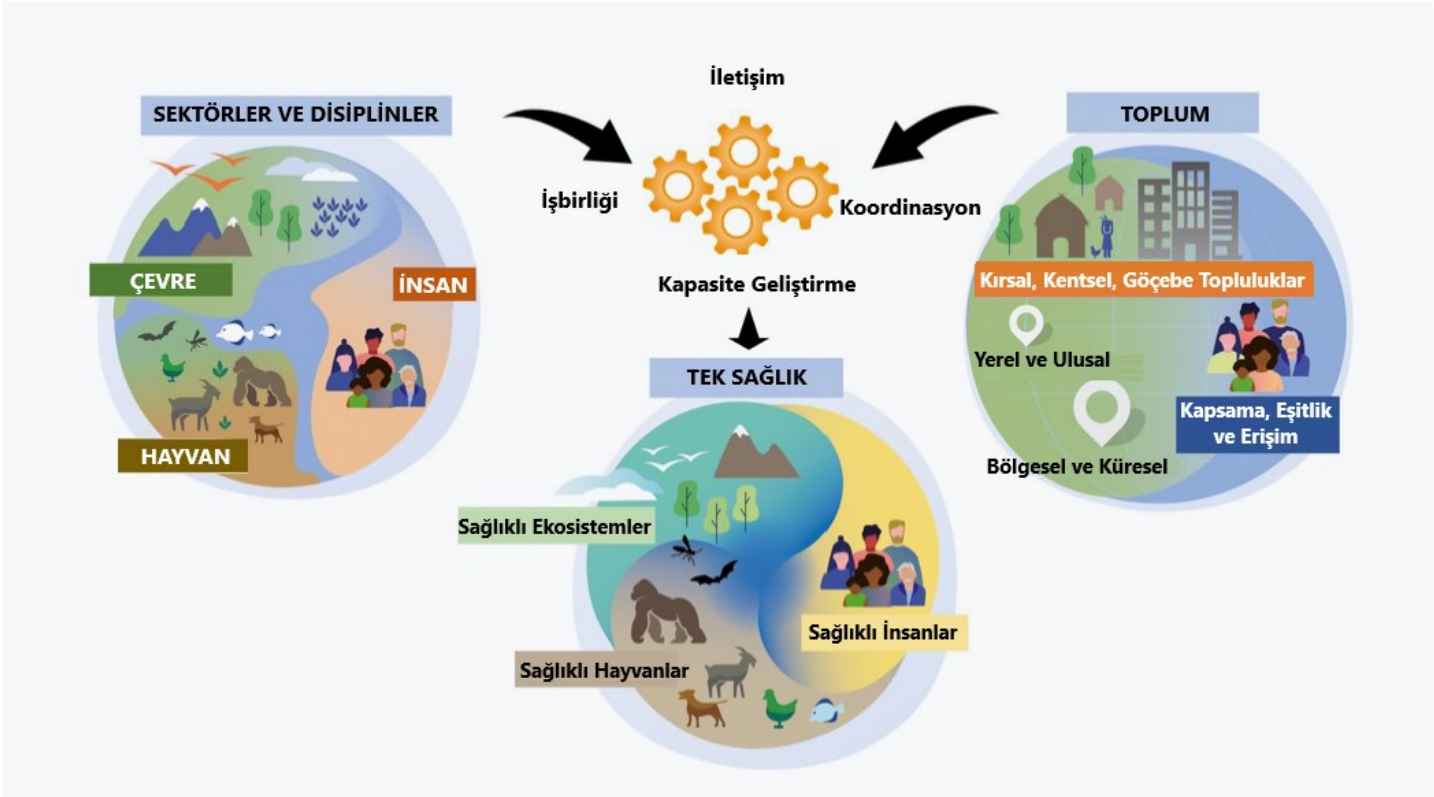

1.2.2 Çevre Sağlığı

Çevrenin sağlığı, insanların, hayvanların ve bitkilerin sağlığı ve esenliği için kritik bir temeldir. Doğal ortamların korunması yoluyla ekosistem sağlığının sürdürülmesi, biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olur, hastalıkların hayvan-insan-bitki arayüzünde (seyreltme etkisi gibi) ortaya çıkmasını ve bulaşmasını sınırlandırır, refahı artırır ve sağlığı destekler. İnsan aktivitelerinin neden olduğu çevresel bozulma, her zaman karmaşık olan ve insanların çevreyle etkileşime girme ve çevreyi kullanma şekline dayanan çeşitli sağlık tehditleri oluşturur. Aşağıdakiler, insanların ve diğer birçok türün sağlığını olumsuz yönde etkileyen çevresel tehlikelere örneklerdir.

- Su, hava ve toprak kirliliği insanlarda, vahşi ve evcil hayvanlarda ve bitkilerde önemli olumsuz sağlık sonuçlarına neden olabilir. Çevresel kontaminasyon, kanser ve solunum yolu hastalıkları dahil birçok bulaşıcı olmayan hastalıkta önemli bir faktördür. Tehlikeli kimyasal maddeler ve diğer kirleticiler gıda kaynağını kirletebilir. Örneğin, kurşun veya cıva gibi ağır metaller ve sucul ekosistemlerdeki diğer toksik kimyasallar, insanlar ve hayvanlar üzerinde potansiyel olarak olumsuz etkilere sebep olacak şekilde gıda zincirinde biyolojik olarak birikmektedir. Benzer şekilde, fosil yakıtlardan ve diğer kaynaklardan oluşan hava kirliliğinin insan ve hayvan sağlığı, bitkiler, hayvanlar ve ekosistemler dahil olmak üzere biyolojik çeşitlilik ve su kalitesi ile tarım ve balıkçılık gibi üretken sektörler üzerinde bariz olumsuz etkileri vardır. Ek olarak, atık su, atık, akıntı ve kanalizasyon yoluyla çevreye ve su kaynaklarına (içme suyu kaynakları dahil) giren antimikrobiyal atıklar, ilaca dirençli organizmaların ve antimikrobiyal direncin yayılmasına neden olarak insanları, hayvanları ve çevreyi değişik şekillerde etkileyebilir.

- Güvenli olmayan su, kötü sanitasyon ve kötü hijyen; çeşitli hastalıklardan dolayı, özellikle de dar gelirli ülkelerdeki kitlelerde, insan ve hayvan ölüm ve hastalıklarından sorumludur. Çoğunlukla (mesleki ve/veya ev ortamında bulunan pestisitler de dahil olmak üzere) zehirli kimyasallara aşırı ve uygunsuz şekilde maruz kalınmasından kaynaklanan kasıtsız zehirlenmeler; insan sağlığını, özellikle de dar gelirli ülkelerde, ciddi şekilde etkilemektedir. Mikotoksinlere, aflatoksinlere, biyotoksinlere ve su kaynaklı patojenlere maruz kalma, insan, hayvan ve bitki sağlığını etkileyen diğer bir endişe kaynağıdır.

- Çevresel bozulma; aşırı hava koşulları ve sel gibi doğrudan sağlık tehlikeleri oluşturur. Çevresel bozulmanın insan ve hayvanların sağlığı ve esenliği üzerindeki etkileri, bu tehditlerin çoğaltıcısı olarak hareket edebilen, etkilerini şiddetlendiren ve aynı zamanda karmaşık süreçlerle çevresel ve ekolojik sistemlerin direncini zayıflatan iklim kriziyle daha da artmaktadır.

- İklim değişikliğinin; patojenler, insanların sağlık durumu, tarım ve ev hayvanları da dahil olmak üzere evcil hayvanlar ve vahşi yaşam üzerindeki etkilerinin birden fazla olası sonucu olabilir. Kanıtlar, iklim değişikliği nedeniyle doğal çevrede meydana gelen değişikliklerin yem ve gıda güvencesini tehlikeye attığını ve ilaca dirençli enfeksiyonlar ve vektör kaynaklı hastalıklar dahil olmak üzere bulaşıcı hastalıkların yayılmasını artırdığını göstermektedir. Sıcaklık ve rutubet seviyelerindeki değişikliklerle; vektör popülasyonları mevcut coğrafi bölgelerinin ötesine yayılabilir, hayvanları ve insanları doğal bağışıklığı olmayan hastalıklara maruz bırakabilir. Arılar gibi ekosisteme son derece faydalı böceklerin popülasyonları da etkilenebilir.

1.2.3 Ortaya çıkan bulaşıcı hastalıkların bitmeyen tehdidi

Bulaşıcı hastalıklar, küresel toplumun karşı karşıya olduğu en önemli sağlık ve güvenlik sorunları arasındadır. Düşük gelirli ülkelerde, bulaşıcı hastalıklar; insan hastalık yükünün yüzde 60'ından fazlasının, hayvan hastalıklarının başlıca nedeni olup, hem insan, hem de hayvan popülasyonlarının esenliği için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar; yeni olabilmekte ya da insanlarda veya hayvanlarda ortaya çıkan veya tekrarlayan mevcut patojenlerin evrimi olabilmektedir. Birçoğu, COVID-19'un gösterdiği gibi ölümcül salgınlar veya pandemiler yaratma potansiyeline sahiptir. Salgınlar ve pandemiler doğrudan ortaya çıktıkları toplumlarda gerçekleşebileceği gibi, bir yayılma etkisi ve durumu takiben (yayılmanın durdurulması hariç) artışla birlikte yayıldıkları toplumlarda gözlemlenebilmektedir. Evcil hayvan, yaban hayatı ve bunların ürünlerinin ticaretiyle olabildiği gibi, insanların seyahatleri de yerel olarak ortaya çıkan hastalıkların uzun mesafelere, hatta farklı ülkelere yayılmasına neden olabilmekte ve bu da daha geniş bir yayılma ve etki ile sonuçlanabilmektedir.

İnsanlarda ortaya çıkan bulaşıcı hastalıkların çoğu (yüzde 60'tan fazlası) zoonotik veya hayvan kökenlidir ve bunların çoğunluğu (yaklaşık yüzde 70'i) vahşi yaşamdan kaynaklanır. Bu tehditler, çok büyük uzun vadeli etkilerle birlikte zaman içinde sıklık ve şiddet bakımından önemli ölçüde artmaktadır. COVID-19 pandemisi, olası hayvan kaynaklı büyük bir hastalığın en son örneğidir. Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS), Nipah virüsü hastalığı, zoonotik grip (H5N1, H7N9, 2009 H1N1 influenza pandemisi), arbovirüs hastalıkları (Zika virüsü hastalığı, sarı humma ve chikungunya gibi), Ebola virüsü hastalığı, Veba ve Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) dahil olmak üzere daha birçok örnek vardır.

WHO'nun 2018 Araştırma ve Geliştirme Planı, en büyük riskin, herhangi bir zamanda ortaya çıkabilecek bilinmeyen bir “Hastalık X”in ortaya çıkmasında yattığını belirtmektedir (WHO, 2018b). 2019'da Hastalık X; COVID-19 oldu. Devam eden nüfus artışı, kentleşme, artan ulaşım, arazi kullanımı değişikliği, iklim değişikliği, gıda sistemlerinin yoğunlaşması ve habitat kaybı gibi faktörlerin etkisiyle dünyanın yeni hastalık tehditleriyle karşı karşıya kalmaya devam edeceğine dair yüksek derecede bir kesinlik vardır

İnsanları, evcil hayvanları veya vahşi yaşamı etkileyen ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar, küresel sağlık güvenliğini tehdit etmekte, gıda güvensizliğine katkıda bulunmakta ve ulusal ekonomiler ve ülke kaynakları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu hastalıklar; kaynakların başka tarafa yönlendirilmesi veya pazarların ve ticaretin çökmesi yoluyla diğer hastalık kontrol çabalarını etkilemek suretiyle, hayvansal üretim birimleri ve vahşi hayvan popülasyonlarının korunması üzerinde zincirleme etkilere neden olduğu için; insanlar kadar evcil hayvanlar ve vahşi yaşam üzerinde de geniş çaplı olumsuz etkilere sahiptir.

1.2.4 Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların süregelen yükü

Salgın ve pandemi eğilimli zoonotik hastalıkların aksine, endemik zoonozlar (vektör kaynaklı olanlar dahil) sürekli bir sosyal ve ekonomik yük oluşturur. Genellikle hızlı veya geniş bir alana yayılmazlar ve çoğunlukla hayvanlarının yakınında yaşayan insan popülasyonlarını etkilerler.

Endemik bölgelerde, sadece insan sağlığına değil, evcil ve vahşi hayvanların sağlık ve refahına da zarar verdikleri gibi geçim kaynaklarını ve gıda güvencesini de etkileyerek yoksulluğu devam ettirirler.

Endemik zoonozlar, özellikle düşük gelirli ülkelerde, esas olarak yoksul ve marjinal popülasyonları etkilediklerinden, sıklıkla "ihmal edilen zoonotik hastalıklar (NZD'ler)" olarak tanımlanır. Kalıcı dolaşımlarına rağmen, nadiren resmi gözetim sistemleri tarafından hedef alınırlar, bu nedenle insidansları ve yükleri büyük ölçüde hafife alınır. Bu da, politika yapıcılar ve fon sağlayan kuruluşlar tarafından ihmal edilmelerine yol açmaktadır. Bu grup; kuduz, şarbon, bruselloz, sığır tüberkülozu, sistiserkoz, leptospiroz ve ekinokokkoz gibi bazı kötü bilinen hastalıkları içermektedir.

WHO ayrıca, çoğunlukla tropikal bölgelerde yaygın olan 20 hastalıktan oluşan bir alt grubu ihmal edilen tropikal hastalıklar (NTD'ler) olarak sınıflandırmıştır.[2] Bunlar bir milyardan fazla insanın sağlığını ve geçimini tehdit etmektedir.

Birçok endemik zoonoz; sivrisinekler, tatarcıklar, kum sinekleri, pireler ve keneler gibi vektörler tarafından taşınır, hayvan rezervuarlarına sahip olup, karmaşık aktarım döngülerine sahiptir. Düşük gelirli ülkelerden yüksek gelirli ülkelere kadar tüm ülkeleri kapsayan bir şekilde, dünya çapında çeşitli içeriklerde hastalıklara neden olurlar. Bunların örnekleri; Japon ensefaliti, Batı Nil virüsü enfeksiyonu, Dang humması, Afrika tripanosomiasisi (uyku hastalığı), Lyme hastalığı ve Rift Vadisi ateşidir. Vektör kaynaklı hastalıkların epidemiyolojisi, geleneksel olarak, kontrollerini zorlaştıran antropolojik faktörlerle karmaşıklaşan çevresel koşullarla ilişkilidir.

1.2.5 Gıda ve su güvenliği tehlikelerinde küresel artış

Gıda kaynaklı tehlikeler, dünya çapında ortaya çıkan karmaşık gıda güvenliği sorunlarıyla yeni boyutlar kazanmıştır. Zoonotik ve zoonotik olmayan patojenler ve kimyasal kirleticiler dahil olmak üzere tehlikeler, birincil üretimden tüketim aşamasına kadar herhangi bir noktada gıda zincirine girebilir.

Gıda ve su kaynaklı hastalıklar; güvenli olmayan seviyelerde patojenler, kimyasal kirleticiler ve diğer toksinleri içeren gıda veya su aracılığıyla tüketildiklerinde ortaya çıkar. Güvenli olmayan gıdaların, insanlarda 600 milyon gıda kaynaklı hastalık vakasına ve dünya çapında yılda 400.000'den fazla ölüme neden olduğu tahmin edilmektedir (WHO, 2015b). Düşük ve orta gelirli ülkelerde (LMIC'ler) gıda kaynaklı hastalıklarla ilişkili toplam üretkenlik kaybının yılda 95 milyar ABD dolarına, gıda kaynaklı hastalıkları tedavi etmenin yıllık maliyetinin ise 15 milyar ABD dolarına mal olduğu tahmin edilmektedir (Dünya Bankası, 2018).

2 WHO tarafından ; Buruli ülseri, Chagas hastalığı (Amerikan tripanosomiasisi), dang ve chikungunya, dracunculiasis (gine solucanı hastalığı), ekinokokkoz, gıda kaynaklı trematod enfeksiyonları, insan Afrika tripanozomiyazı (uyku hastalığı), leishmaniasis, cüzzam (Hansen hastalığı), lenfatik filaryaz (fil hastalığı), miçetom, kromoblastomikoz ve diğer derin mikozlar, onkoserkiazis (nehir körlüğü), kuduz, uyuz ve diğer ektoparazitozlar, şistozomiyaz (bilharzia), topraktan bulaşan helmintiyazlar, yılan ısırığı zehirlenmesi, taeniasis ve sistiserkoz, trahom, Yaws (Endemik treponematozlar) ihmal edilen tropikal hastalıklar olarak sınıflandırılır. (2021)

Su kaynaklı hastalıkların dünya çapında her yıl 4 milyardan fazla ishalli hastalığa ve yaklaşık 2 milyon ölüme neden olduğu tahmin edilmektedir (Birleşmiş Milletler, 2014).

Salmonella gibi uzun süredir devam eden gıda kaynaklı bakteriyel patojenlere ek olarak, yeni patojenler ortaya çıkmakta ve birçok gıda türü hastalığın bulaşmasıyla ilişkilendirilmektedir. Patojenler ve diğer tehlikeler; gıdaları işleme ortamında (örneğin Listeria monocytogenes veya güvenli olmayan gıda katkı maddeleri seviyeleri) veya gıda çalışanları aracılığıyla (örneğin norovirüs) kontamine edebilmektedir. Kimyasal kirleticiler de hasattan önce gıda zincirine girebilmekte – örneğin hayvanlardaki veteriner ilaç kalıntıları ve bitkilerdeki pestisitler veya hava, su ve toprak kirliliği yoluyla ağır metaller – ve bu şekilde insan ve hayvan sağlığını etkilemektedir.

Gıda ve su kirliliği sadece halk sağlığı sorunu değildir, hayvanları da etkilemektedir. Örneğin, yırtıcı kuşların zehirlenmesi gıda sistemlerinde kullanılan pestisitler yoluyla gerçekleşmektedir. Hayvancılık, yem ve sudaki tehlikelere maruz kalmaktadır. Örneğin suyun kontaminasyonu botulizm ve salmonelloza neden olmakta ve ağır metallerin ve pestisitlerin bir araya gelmeleri üretim kayıplarına neden olmaktadır.

Su, çevre ve gıdanın kontaminasyonuyla ilgili kritik bir konu da insan ve hayvan dışkısı, hastalık veya kazaya karışan hayvan karkasları ve gıda zinciri atıkları (örneğin; ilaçtan çekilme süreleri nedeniyle kullanılamayan süt, pazarı veya kullanım alanı olmayan yan ürünler) gibi çok çeşitli malzemeleri kapsayan atıkların sektörler arası yönetimidir. Bu sorun; su, sanitasyon ve hijyen (WASH) yönetimi çabalarında Tek Sağlık entegrasyonunun olmaması nedeniyle daha da kötüleşmektedir.

1.2.6 Artan antimikrobiyal direnç tehdidi

Antimikrobiyal direnç (AMR), dar gelirli toplumlarda yüksek oranlar ile dünya çapında önde gelen ölüm nedeni olarak kabul edilmektedir. Bakteriyel AMR'ye atfedilebilen 1,27 milyon ölüm de dahil olmak üzere 2019'da tahmini 4,95 milyon insanın ölümü bakteriyel AMR ile ilişkilendirilmiştir. (Antimikrobiyal direnç işbirlikçileri, 2022). AMR ayrıca gıda güvenliği, gıda güvencesi ve çevre üzerindeki etkileriyle gıda için yetiştirilen hayvan ve bitkilerin sağlığını da tehdit etmektedir.

Antimikrobiyaller, insan, hayvan ve bitki sağlığında olduğu kadar gıda güvenliği ve gıda güvencesinde de çok önemli bir rol oynamaktadır. Fakat, AMR; insan, hayvan ve bitki sektörlerinde antimikrobiyallerin aşırı ve yanlış kullanımından kaynaklanan sürekli artan ve yaygın bir tehdittir.

İnsanlar, hayvanlar ve çevre arasında dirençli genlerin ve patojenlerin ortaya çıkmasını ve yayılmasını hızlandıran birçok sosyal ve çevresel faktör vardır. Bunlar arasında sağlık hizmetlerine yetersiz erişim, yetersiz üretim ve barınma, temiz su eksikliği, kötü sanitasyon, atık yönetimi ve hijyen, yetersiz düzenleyici çerçeveler, AMR riskleri ve antimikrobiyallerin uygun kullanımı hakkında farkındalık ve eğitim eksikliği sayılabilir.

.

1.3 Sağlık sorunları, bütünsel ve sürdürülebilir çözümler gerektirir

İnsanları, hayvanları, bitkileri ve bir arada var oldukları çevreyi tehdit eden sağlık sorunlarının karmaşıklığı ve birbirine bağlılığı, daha yapısal faktörleri olduğu gibi insan, hayvan, bitki ve çevreyi entegre eden sistemik önlemleri de devreye sokan sistemik bir yaklaşım ile birlikte bütüncül ve entegre çözümler gerektirmektedir.

Bu değişim, hala birçok sektör tarafından benimsenen bağımsız yaklaşımların ötesine geçmek için Tek Sağlık'ın benimsenmesini gerektirmektedir. Bu, ilgili kuruluşların tüm seviyelerde sektörler arası bilime dayalı bilgi paylaşımını, bilgi toplamayı ve müdahale planlamasını etkinleştirecek, kurumsallaştıracak ve sektörler arası uyarı ve tehditlerin yönetimi için protokollerin yanı sıra sürdürülebilir ve bütünsel çözümler için ortak karar süreçlerinin olmasını sağlayacaktır.

Tek Sağlık, insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin sağlığı arasındaki karşılıklı bağımlılığın ve bunların sağlık tehditleri olarak nasıl ortaya çıkabileceğinin sistematik bir şekilde anlaşılmasına dayanır. Biyoçeşitlilik kaybının ve çevresel bozulmanın etkilerinin yanı sıra, hastalıkların ortaya çıkışının, yayılmasının ve kalıcılığının temel nedenleri ve etkenlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu, zorlukların daha geniş bir ölçekte kavramsallaştırılması, verilerin ve bilgilerin birden çok paydaş ve disiplin arasında paylaşılması ve entegrasyonu ile desteklenmektedir.

Tek Sağlık, sağlık sorunlarının daha kapsamlı bir değerlendirmesini sağlayarak, sürdürülebilir sağlık sistemlerini ve ekosistemlerini güçlendirmek ve geliştirmek için uygun önleme ve yönetim stratejilerinin ve kapsayıcı kanıta dayalı politikaların geliştirilmesini kolaylaştırır. Bunlar da sosyal, ekolojik ve ekonomik dayanıklılık oluşturmaya yardımcı olmaktadır.

Bu düşünce net bir şekilde gösteriyor ki insan, hayvan, bitki ve ekosistemler için olumlu sonuçlar yaratma yolunda işleyen sistemlere birçok farklı paydaşın fikir ve bakış açılarını entegre etmek ve önleme, erken tespit, hazırlıklı olma ve sektörler arasında koordineli bir şekilde ortaya çıkan hastalıklara ve gelecekteki pandemilere vaktinde yanıt verme açısından gelişen sağlık sistemlerine yatırım yapmak büyük bir öneme sahiptir.

Sağlıklı ve sürdürülebilir tarımsal gıda sistemleri, daha iyi bir gelecek için Tek Sağlık vizyonunun ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle hayvancılık ve balık yemi sistemleri, artan protein talebinin hayvansal üretim sektörü ve ilgili sistemler üzerindeki çoklu etkileri (örneğin; hayvan yemi üretimi için ormanların yok edilmesi, hayvanların sayısının ve yoğunluğunun artışı, hastalığın ortaya çıkışı ve arazi kullanım değişikliği) göz önünde bulundurulduğunda ciddi ilgi ve entegre politikalar gerektirmektedir.

Tek Sağlık; insanlar, hayvanlar, bitkiler ve çevre için sağlığın yanı sıra; gıda ve su güvenliği ve güvencesinin de elde edilmesini sağlayabilecek güçlü bir yaklaşımdır. Bu nedenle, yoksulluk, açlık, sağlık ve esenlik, eşitsizlik, temiz su ve sanitasyon, çalışma ve ekonomik büyüme, sürdürülebilir ve sorumlu tüketim, üretim ve ortaklıklar dahil olmak üzere SDG'lere ulaşmanın yolunu açmaya yardımcı olabilir.

1.4 Tek Sağlık'ın Uygulanması

Tek Sağlık konseptine verilen desteğin artması, küresel sağlık tehditlerini ele almak için Tek Sağlık yaklaşımını benimsemek ve ilerletmek için çeşitli küresel girişimlerin kurulmasına yol açmıştır. Finansman ortaklarının önemli yatırımlarıyla, birçok ülke ve bölgede farklı disiplinlerden profesyoneller arasında işbirliğini özendiren, farklı sektörler ve kurumlar arasında topluluktan küresel düzeylere kadar çalışan Tek Sağlık girişimleri ve ağları dünya çapında ortaya çıkmaktadır.

Bu yaygın desteğe ve katılıma rağmen, Tek Sağlık'ın pratikte uygulanması zorlu olmaya devam etmektedir. Sürdürülebilirlik endişelerine, rekabet eden önceliklere ve finansman eksikliklerine ek olarak; teknik, kurumsal ve profesyonel engellerle de karşı karşıya kalınmaktadır. Tek Sağlık konsepti, kapsamını genişleterek gelişmektedir. Bununla birlikte, çevresel hususlar, hastalığın ortaya çıkması ve yayılmasındaki sosyo-ekonomik faktörler ve Tek Sağlık müdahalelerinin maliyeti ve faydaları yeterince tanımlanmamış, Tek Sağlık müdahalelerinin, politikalarının, yasal çerçevelerin, stratejilerin veya programların geliştirilmesi ve uygulanmasına entegre edilmemiştir.

Doğal kaynak yönetimi; yaban hayatı yönetimi ve korunması; biyoçeşitliliğin korunması, yönetimi ve sürdürülebilir kullanımı; kirlilik ve atık yönetimi her zaman rutin olarak Tek Sağlık yaklaşımına dahil edilmemekle beraber, sektörler arası girişimler arasında çok sınırlı oranda birliktelik olmaktadır. Sağlığın çevresel belirleyicilerinin rolü, diğer sektörler tarafından iyi anlaşılmamıştır ve çevresel hususları daha tutarlı bir şekilde bütünleştirmek için iyi bir potansiyel bulunmaktadır.

Sınırlı sayıdaki sektörler arası çalışma, bazı sektörlerin yetersiz temsili, birbirinden kopuk yasal düzenlemeler, veri paylaşımı ve şeffaflık eksikliği, çok sektörlü koordinasyon mekanizmalarının yokluğu, bağımsız bütçe ve karar verme süreçleri, sağlam düzenleyici çerçevelerin eksikliği ile profesyonel ayrım, yasal destek, yetkiler ve etkinleştirme politikaları, Tek Sağlık'ın özellikle bölgesel, ulusal ve alt ulusal düzeyde etkin bir şekilde uygulanmasını engelleyen diğer faktörlerdir.

Tek Sağlık; tüm paydaşlar arasında daha büyük bir farkındalık için uygun yatırımlarla desteklenen sürekli kurumsallaşmaya, sektörler arası yeterlilik ve kapasiteye, ortak işgücü eğitimine, kariyer yollarına ve fırsatlara, disiplinler arası ve çok sektörlü prensiplere ve uygun mevzuata, paydaş-toplum birlikteliğine, konseptin bağlantılı disiplinlere entegre edilmesine ve tüm seviyelerde kritik müdahaleler ile birlikte daha sürdürülebilir, daha sağlıklı ve daha güvenli bir dünya için yenilenen bir vurguya gereksinim duymaktadır.

AMR'ye karşı kat edilen kayda değer ilerleme, mesela; disiplinler arasında yerleşik bir Tek Sağlık deneyimi olarak, diğer alanlarda Tek Sağlık'ın yürürlüğe konulmasında ve uygulanmasında bir yapıtaşı örneği olarak kullanılmalıdır. Önerilen eylemler; yerleşmiş çabalardan faydalanmayı ve zaten erişilen önemli adımları optimize ederek geliştirmeyi hedeflemelidir.

1.5 Gerekçe

COVID-19 salgınının insan sağlığı, toplum ve dünya çapındaki ekonomiler üzerindeki derin etkisi, biyolojik çeşitlilik, sağlıklı bir çevre, gıda sistemleri ve sağlığımız arasındaki bağlantıyı vurgulamış ve her düzeyde güvenlik açıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu karmaşık etkileşimlerin değerlendirilmesi; eğer çevre ile ilişkimize olan küresel yaklaşımda dönüştürücü bir değişim olmazsa (önlemden başlayarak, tepki ve hazırlığa kadar) gelecekte pandemilerin daha sık ortaya çıkacağı, daha hızlı yayılacağı, dünya ekonomisine daha fazla zarar vereceği ve COVID-19'dan daha fazla insanı öldüreceği konusunda bizleri uyarmaktadır. Önceden bilinmeyen bir zoonotik patojenden kaynaklanan pandemi uyarıları uzun yıllardır uluslararası gündemde olmasına rağmen, COVID-19 krizi; pandemi önlemeye yönelik entegre Tek Sağlık yaklaşımına duyulan acil ihtiyacı güçlendirmiştir.

Bu dönüştürücü değişim ihtiyacı; insanlar, hayvanlar, bitkiler ve çevre arasındaki etkileşimlerle ilişkili sağlık tehditlerini yönetmek için Tek Sağlık'a üst düzey siyasi desteğin artırılması ile desteklenmektedir.

Dünyamız artan sayıda çok boyutlu sağlık, su, enerji, gıda güvencesi ve biyoçeşitlilik sorunlarıyla karşı karşıya kalmışken; her düzeyde gerçekleşecek sürekli ve koordineli bir eylem için paylaşılan bir vizyon, her zamankinden daha önemli hale gelmiştir. Dörtlü, bu uluslararası dinamiği; ortaklığı yeni bir seviyeye taşımak, değişimi ortak bir şekilde yönetmek için küresel bir koalisyon olarak bir arada durmak ve küresel, bölgesel, ülkesel seviyede şu anda karşı karşıya olduğumuz ve gelecekte olacağımız sağlık sorunlarını çözmek için eşsiz bir fırsat olarak görmektedir.

OH JPA; kapsayıcı bir Tek Sağlık yaklaşımını daha da güçlendirmek, tüm seviyelere başarılı bir uygulama için gerekli değişim yollarını geliştirmek için bu küresel vizyonu kucaklamaktadır. OH JPA'nın nedeni; Dörtlü'nün insan, hayvan, bitki ve çevre sağlığına karşı riskleri düşürmek için ön saflarda rol aldığı küresel bir yönetime olan acil ihtiyaçtır.

OH JPA, Tek Sağlık'ı daha geniş bir çerçevede; yani insanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını desteklemek için sistemsel bir yaklaşımı benimseyerek, hastalıkların ortaya çıkışının, yayılışının, kalıcılığının ve karmaşık ekonomik, sosyal, çevresel sağlık belirteçlerinin altında yatan faktörleri tespit edip bunlarla ilgilenen daha geniş bir çerçeve oluşturmaktadır. Tek Sağlık, hastalıkların ortaya çıkması ve yayılması ile ekosistemlerin hastalık düzenlemesindeki rolü hakkında daha geniş bir anlayış kazanmak için çevresel boyutu entegre ederek, tüm kapasitesini ortaya çıkarabilir. Böylece, hastalıkların ortaya çıkmasının ve sağlığın bozulmasının altında yatan etkenlerin ele alınmasına, hastalık önleme ve hazırlık durumunun iyileştirilmesine, sağlık risklerinin ve tehditlerinin etkilerinin hafifletilmesine, sürdürülebilir çözümler uygulanmasına ve uzun vadede herkes için sağlığın özendirilmesine yardımcı olunacaktır.

1.6 Kapsam

OH JPA özellikle; salgın ve pandemik potansiyeli olan yeni ortaya çıkan zoonotik hastalıkların, zoonotik ve vektör kaynaklı endemik bulaşıcı hastalıkların, gıda ve su güvenliği tehlikelerinin, AMR'nin ve çevre sağlığının risklerini ve sonuçlarını ele almaktadır.

Zoonotik olmayan sınıraşan hayvan hastalık salgınları ve bunların risk faktörleri; toplumu, ekonomik ticareti, gıda güvencesini, ekosistem işlevini, insanların sağlık ve esenliğini ciddi şekilde etkileyebilir. Bunların önlenmesi ve azaltılmasında Sınıraşan Hayvan Hastalıklarının Aşamalı Kontrolü İçin Küresel Çerçeve Stratejisi'nde (GF-TAD'ler) (FAO ve WOAH, 2021) kapsamlı bir şekilde açıklandığı gibi, Tek Sağlık yaklaşımından yararlanılabilir. Bu hastalıklar ile hayvancılık ve balık üretim sistemleri, OH JPA'da özel olarak ele alınmasa da, OH JPA'nın ilgili teknik bileşenleri genelinde kapasite oluşturma, koordinasyon, sistem düşüncesi ve kaynaklar gibi daha geniş çerçevede ele alınmaktadır. Bitki zararlıları ve hastalıkları, OH JPA'nın kapsamı dışında oldukları için burada özel olarak ele alınmamıştır. Bununla birlikte, genel olarak bitki sağlığı, örneğin gıda güvenliği, AMR, çevre sağlığı ve kapasite geliştirme bağlamında eylem dizileri boyunca ele alınmaktadır.

OH JPA, dörtlüden elde edilen kanıtlar, en iyi uygulamalar ve mevcut rehberlikle bilgilendirilmiş teknik bir belgedir. OH JPA; Dörtlü'nün Tek Sağlık'ı her düzeyde ilerletmesi için aktiviteler içeren bir dizi eylem sunmaktadır. Aynı zamanda ülkelerin, uluslararası ortakların ve sivil toplum örgütleri, meslek birlikleri, akademi ve araştırma kurumları gibi devlet dışı aktörlerin, Tek Sağlık planlama ve uygulamaları için yararlanabilecekleri bir dizi araç, rehberlik ve destek mekanizması sunmaktadır.

Önerilen eylemlerin ulusal düzeyde uygulanmasında; ulusal koşulları, öncelikleri ve kaynakları dikkate almak gerekmektedir. Ülkelerin Tek Sağlık konusunda ilerlemeyi hızlandırmasına yardımcı olmak amacıyla Ülke düzeyinde ilgili çalışma planlarının hazırlanması; Üyeler, Üye Devletler ve Taraf Devletlerle istişare içinde yürütülecektir.

OH JPA, birçok ilgili girişimle stratejik olarak bağlantılıdır ve bunlarla uyumludur (bkz. Liste 1). Bu listenin ayrıntılı olmadığı ve uygun şekilde tamamlanabileceği unutulmamalıdır. OH JPA ile en ilgili programların, girişimlerin ve araçların bir listesi Ek 2'de bulunabilir. OH JPA, koordineli bir Tek Sağlık yaklaşımı kullanarak ülkesel, bölgesel ve küresel düzeyde uygulamalarını kolaylaştırıp, destekleyerek bu girişimleri tamamlayacaktır.

LİSTE 1: TAMAMLANAN, MEVCUT VE DEVAM EDEN GİRİŞİMLER DAHİL TEK SAĞLIK ORTAK EYLEM PLANI İLE BAĞLANTILI ÇALIŞMALAR

- AMR hakkında Küresel Eylem Planı (WHO, 2015a)
- İhmal Edilen Tropikal Hastalıklar için Yol Haritası 2021–2030 (WHO, 2021a)
- 30'a Kadar Sıfır: 2030 yılına kadar köpek kaynaklı kuduza bağlı insan ölümlerini ortadan kaldırmaya yönelik küresel stratejik plan (WHO, FAO ve OIE, 2018)
- Antimikrobiyal direnç konusunda işbirliği için Dörtlü Stratejik Çerçeve (FAO, UNEP, WHO, WOAH 2022)
- Zoonotik Tüberküloz için Yol Haritası (WHO, FAO ve OIE, 2017)
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler, 1992)
- WOAH/OIE yaban hayatı sağlığı çerçevesi (WOAH, 2021)
- Sınıraşan hayvan hastalıklarının aşamalı kontrolü için küresel çerçeve (GF-TAD'ler) (FAO ve WOAH, 2021)
- Bir sonraki pandemiyi önleme - Zoonotik hastalıklar ve bulaşma zincirinin nasıl kırılacağı (UNEP, 2020)
- WHO'nün sağlık, çevre ve iklim değişikliğine ilişkin küresel stratejisi (WHO, 2020a)
- WHO Gıda Güvenliği Küresel Stratejisi (2022-2030) (WHO, 2022)
- Ortak FAO/WHO gıda güvenliği izleme çerçevesi
- Uluslararası Sağlık Düzenlemeleri-Veterinerlik Hizmetlerinin Performansı (UST-PVS) Ulusal Köprüleme Çalıştayları (NBW'ler)
- Üçlü Zoonoz Rehberinin Üçlü operasyonel araçları (WHO, FAO ve OIE, 2020)

Bölüm 2.
Eylem çerçevesi

2.1. Değişim teorisi

OH JPA için değişim teorisi; Tek Sağlık'ın entegre, çok sektörlü, bütünsel ve disiplinler arası bir yaklaşım olarak, yukarıda açıklanan acil sağlık sorunlarını çözme potansiyeline sahip olduğunu savunuyor. Tek Sağlık'ın her düzeyde etkin bir şekilde uygulanması, OH JPA'nın öngörülen etki ve sonuçlarına önemli katkılar sağlayabilir ve hem sürdürülebilir, hem de kalıcı sonuçlar elde edilebilir.

Tek Sağlık'ın küresel, ulusal ve yerel düzeyde etkin bir şekilde uygulanmasını engelleyen çok sayıda teknik, koordine edici, işbirliğine dayalı ve kurumsal zorluklar vardır. OH JPA; insanlar, hayvanlar, bitkiler ve çevre için iyileştirilmiş sağlık sonuçlarında ilerleme sağlamak için bu engelleri kaldırmayı amaçlamaktadır.

Dört organizasyonun orta ve uzun vadeli sonuçlar açısından en önemli ve sürdürülebilir değişimleri ortaya çıkarabilecek kapasitelerinin olduğu alanları temsil eden değişime giden üç yol değişim teorisini desteklemektedir.

Bu üç **değişim yolu** şunlardır:

- **Yol 1:** Politika, mevzuat, savunuculuk ve finansman – politika geliştirmenin, siyasi iradenin, düzenleyici çerçevelerin etkinleştirilmesinin, yatırımın ve sektörler arası yönetişimin kurumsallaştırılmasının tüm yönlerini kapsar.
- **Yol 2:** Örgütsel gelişim, uygulama ve sektörel entegrasyon – bölgesel ve ülke düzeyinde kapasite geliştirme ölçeğinin artırılması, topluluk katılımı ve eylem için seferberlik, çok sektörlü koordinasyon, işbirliği ve iletişim dahil olmak üzere Tek Sağlık uygulamasının tüm yönlerini, sektörlerin eşit şekilde entegrasyonunu kapsar.
- **Yol 3:** Veri, kanıt ve bilgi – bilimsel kanıt tabanının güçlendirilmesini, bilginin kanıt için verilere dönüştürülmesini, teknik araçları, protokolleri ve yönergeleri, bilgi ve gözetim sistemlerini kapsar.

OH JPA, beklenen orta vadeli sonuçlara ulaşmak için belirli hedeflerle altı eylem dizisi (bir sonraki bölüme bakınız) üzerine inşa edilmiştir. Her hedef, bir dizi spesifik aktiviteye, net çıktılara ve zaman çizelgesine sahip birkaç üst düzey eylemin uygulanmasıyla ilişkilidir.

Eylem dizileri, OH JPA'nın tematik temelleridir, bu nedenle değişim teorisinin ilk yapı taşı olarak kabul edilir. Eylem dizileri ve üst düzey eylemleri, OH JPA'nın sonuçlarında toplu olarak değişimi sağlamak ve istenen etkiye katkıda bulunmak için üç yol üzerinden haritalanmıştır.

ŞEKİL 2: TEK SAĞLIK ORTAK EYLEM PLANI DEĞİŞİM TEORİSİ

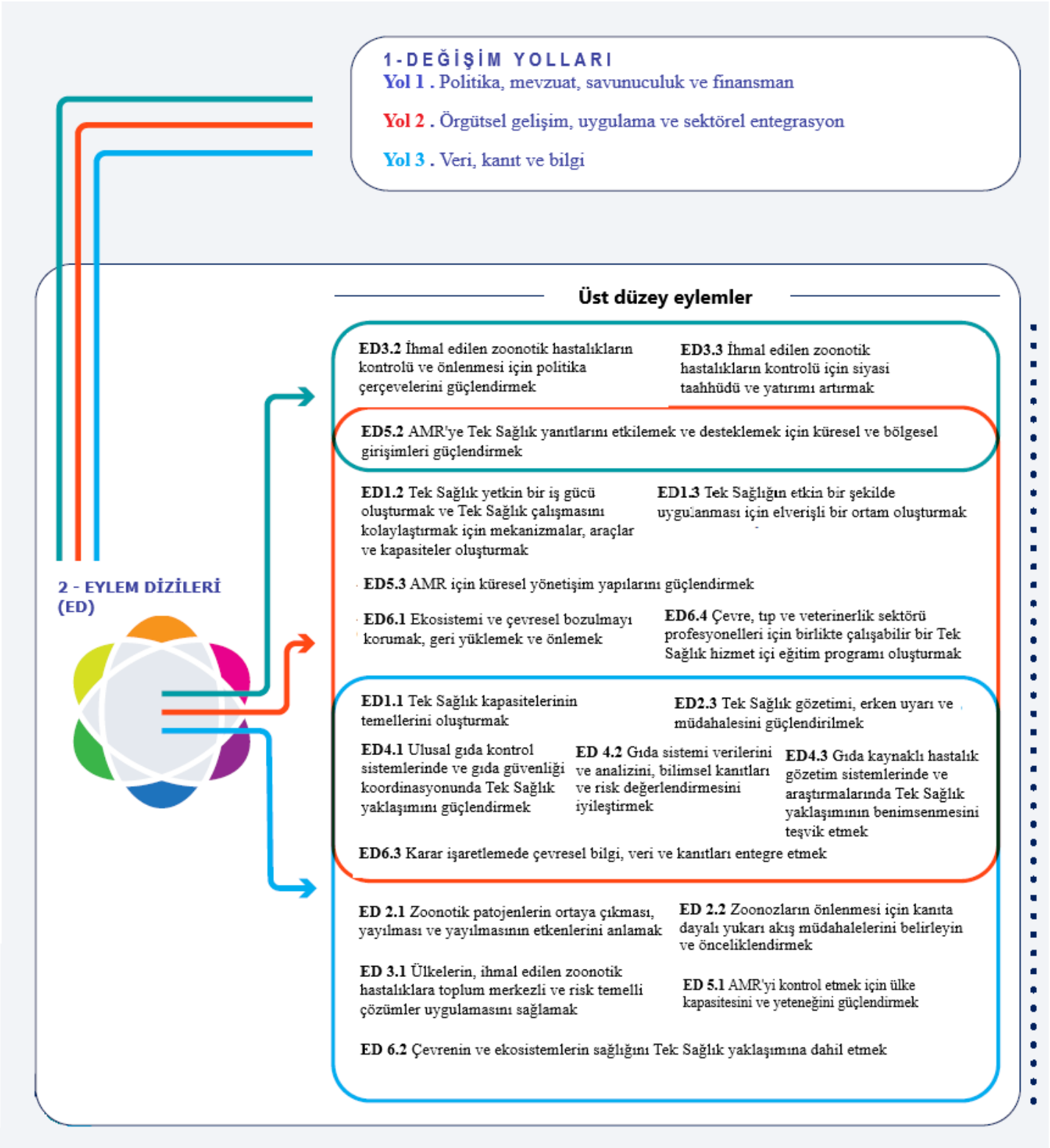

Yapıcı bir ortam yaratmak için var olması gereken temel varsayımlar ve normal yollarla OH JPA sonuçlarına ulaşılmasını engelleyen bariyerler; değişim teorisini desteklemektedir. Her eylem dizisinde üst düzey eylemlere katkıda bulunan etkinlikler, bu engelleri aşmak üzere tasarlanmıştır.

Not: Üç kapsayıcı yol (1, 2 ve 3), eylem yollarını sonuçlara ve etkiye bağlayan değişim süreçlerini kapsar. Altı eylem dizisi renkli çarkta bulunabilir (açıklamaya bakın) ve her bir eylem yoluna karşılık gelen yüksek seviyeli eylemler aynı renkte numaralandırılmıştır. Her üst düzey eylem, aynı renkteki bir çizgide yer alır ve gölgeli kutularda gösterildiği gibi, üç yoldan bir veya daha fazlasına katkıda bulunur. Toplu olarak, yollardaki tüm eylemler orta vadeli sonuçların elde edilmesine katkıda bulunur, ancak başarıyı sağlamak için dikkate alınması gereken engeller (dikey noktalı çizgi) ve varsayımlar (mavi ok) vardır. Orta vadeli sonuçların elde edilmesi, öngörülen uzun vadeli sonuçların ve etkinin elde edilmesinin önünü açar.

2.2 Etki, sonuçlar ve operasyonel hedefler

OH JPA ve gelecekteki yinelemelerinin **vizyonu** (etkisi) 15-20 yıllık bir süreç için aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir;

> *Sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunurken sağlık tehditlerini daha iyi önleyebilen, tahmin edebilen, tespit edebilen ve bunlara yanıt verebilen ve insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin sağlığını iyileştirebilen bir dünya.*

Hedef, 2030 Gündemi ile uyumlu olarak ulaşılması beklenen iki **uzun vadeli sonuç** olarak ifade edilmektedir:

- **Uzun vadeli sonuç 1:** Ekosistemlerimizin uyum içinde gelişmesine olanak tanıyan, sistem genelinde sürdürülebilir Tek Sağlık çözümlerini belirlerken insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin sağlığının iyileştirilmesi.
- **Uzun vadeli sonuç 2:** Tek Sağlık yaklaşımını verimli, etkili ve adil bir şekilde kullanarak insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde sağlık tehditlerinin azaltılmış riski ve etkisi.

OH JPA bu uzun vadeli sonuçlara ulaşmak için, 2026 yılına kadar **önemli orta vadeli sonuca** yönelik dört temel eylemi hızlandıracaktır:

- **Orta vadeli sonuç 1:** Savunuculuk, siyasi irade oluşturmak ve kanıta dayalı Tek Sağlık yaklaşımı adına yatırımdan yararlanmak için etkili işbirliği ve sinerji.
- **Orta vadeli sonuç 2:** Teknik destek, kuralcı çerçeveler, araştırma, eğitim ve rehberlik sağlanması dahil olmak üzere, Tek Sağlık etkinliklerinin ve kapasite geliştirme çabalarının koordinasyonu, iletişimi ve uyumunun iyileştirilmesi.
- **Orta vadeli sonuç 3:** Tek Sağlık ilkeleri doğrultusunda kapsayıcı ve adil çok düzeyli iş planlarını ve stratejileri birlikte tasarlamak ve uygulamak için sektörler arası kapasitenin güçlendirilmesi.

- **Orta vadeli sonuç 4:** İyileştirilmiş ve uyumlaştırılmış Tek Sağlık araçları, teknolojileri ve veri ile bilgiyi bütünleştiren uygulamaların geliştirilmesi, dağıtılması ve kullanılması.

Operasyonel hedefler

OH JPA, OH JPA'nın hedefleri ve sonuçları ile bağlantılı olan aşağıdaki eylem odaklı operasyonel hedefleri ortaya koymaktadır:

- Yukarıda açıklanan vizyon doğrultusunda çalışmak için küresel, bölgesel, ulusal ve toplumsal düzeyde Tek Sağlık yaklaşımını ana akım haline getirmek amacıyla toplu ve koordineli bir eylem çerçevesi sağlamak.
- Tek Sağlık mevzuatının, girişimlerinin ve programlarının geliştirilmesi ve uygulanması için sektörler arasında ulusal hedeflerin ve önceliklerin belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla ileriye dönük politika, yasal tavsiye ve teknik yardım sağlamak.
- Kolektif bilgi ve çözüm üretimi için uluslar, sektörler, disiplinler ve toplum grupları içinde ve arasında işbirliğini, öğrenmeyi ve değişimi; mevcut ve gelecekteki teknolojilere ve araçlara adil erişimi özendirmek.
- Tek Sağlık açısından mevcut sektörler arası küresel ve bölgesel girişimlerin envanterini çıkarmak, sinerjileri ve örtüşmeleri belirleyip tavsiyelerde bulunmak ve koordinasyonu desteklemek.
- Sektörler, disiplinler ve paydaşlar arasında kaynakları seferber etmek ve daha iyi kullanmak.

2.3 Yol gösterici ilkeler

Aşağıdaki yol gösterici ilkeler, OH JPA'nın her düzeyde geliştirilmesine ve uygulanmasına rehberlik edecek bir dizi değer oluşturmaktadır.

İşbirliği ve paylaşılan sorumluluk: OH JPA, Tek Sağlık'ı ortak bir sorumluluk olarak vurgular ve bu OH JPA'da tanımlanan sağlık tehditlerini etkin bir şekilde ele almak için ulusal çabaları desteklemede ülkeler, bölgesel kuruluşlar ve diğer uluslararası kuruluşlar ve paydaşlar arasındaki işbirliğinin önemli rolünü kabul etmektedir. OH JPA, etkili uygulama, koordinasyon ve gözetim için bu kilit paydaşların uzmanlık ve yeteneklerinin temel kaynaklar olduğunu kabul etmektedir.

Çok sektörlü eylem ve ortaklık: OH JPA'nın her düzeyde geliştirilmesi ve uygulanması, zorlukların üstesinden gelinmesi için kamu ve özel tüm ilgili disiplinlerin ve sektörlerin katılımıyla uyumlu çok sektörlü eylem gerektirir. Daha kapsamlı bir Tek Sağlık yaklaşımının ve sonuçlarının çok yönlü faydalarını gerçekleştirmek için ortak bir vizyon rehberliğinde her seviyedeki tüm paydaşlar arasında işbirliği özendirilecektir.

Cinsiyet eşitliği: OH JPA'yı uygulamaya yönelik tüm çabalar, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini destekler ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile uyumlu olarak her bir ulusal bağlama özgü güvenlik açıklarını göz önünde bulundurarak, cinsiyete duyarlı bir bakış açısı benimsenecektir.

Kapsayıcılık ve eşitlik: OH JPA, Tek Sağlık politikalarının, mevzuatının ve uygulamalarının formülasyonunda kapsayıcılığı ve eşitliği geliştirmek için elverişli bir çerçeve benimsemektedir. OH JPA, yerel topluluklar ve kuruluşlar da dahil olmak üzere tüm paydaşlara kapsayıcı ve saygılı bir şekilde hitap etmenin önemini vurgulamaktadır. Bu yerel paydaşlar, yerel zorlukların belirlenmesinde ve yerel olarak uyarlanmış Tek Sağlık çözümlerinin tasarlanması ve uygulanmasında merkezi bir role sahiptir. OH JPA, topluluklarla aktif katılım ve iletişim sağlayarak topluluk katılımı ihtiyacını kabul etmektedir. Topluluklardan gelen yerel ve geleneksel bilgiler, OH JPA'nın çeşitli faaliyetleri aracılığıyla üretilen bilimsel bilgi ve araştırma sonuçlarıyla birlikte tanınacak ve harekete geçirilecektir.

Bölüm 3.
Eylem Dizileri

OH JPA, Tek Sağlık yaklaşımı gerektiren insan-hayvan-bitki-çevre arayüzündeki temel sağlık sorunlarını ele almak için altı eylem dizisi (eylem alanı) şeklinde oluşturulmuştur. Eylem dizileri birbirine bağlıdır. Ayrıca bu eylem dizileri; insanlar, hayvanlar, bitkiler ve çevre tarafından paylaşılan sağlık tehditlerini azaltmak ve sürdürülebilir sağlık ve gıda sistemlerinin yanı sıra iyileştirilmiş ekosistem yönetimine ulaşmaya katkıda bulunmak için gereken sistem yaklaşımını da sağlar.

ŞEKİL 3: TEK SAĞLIK ORTAK EYLEM PLANI ALTI EYLEM DİZİSİ

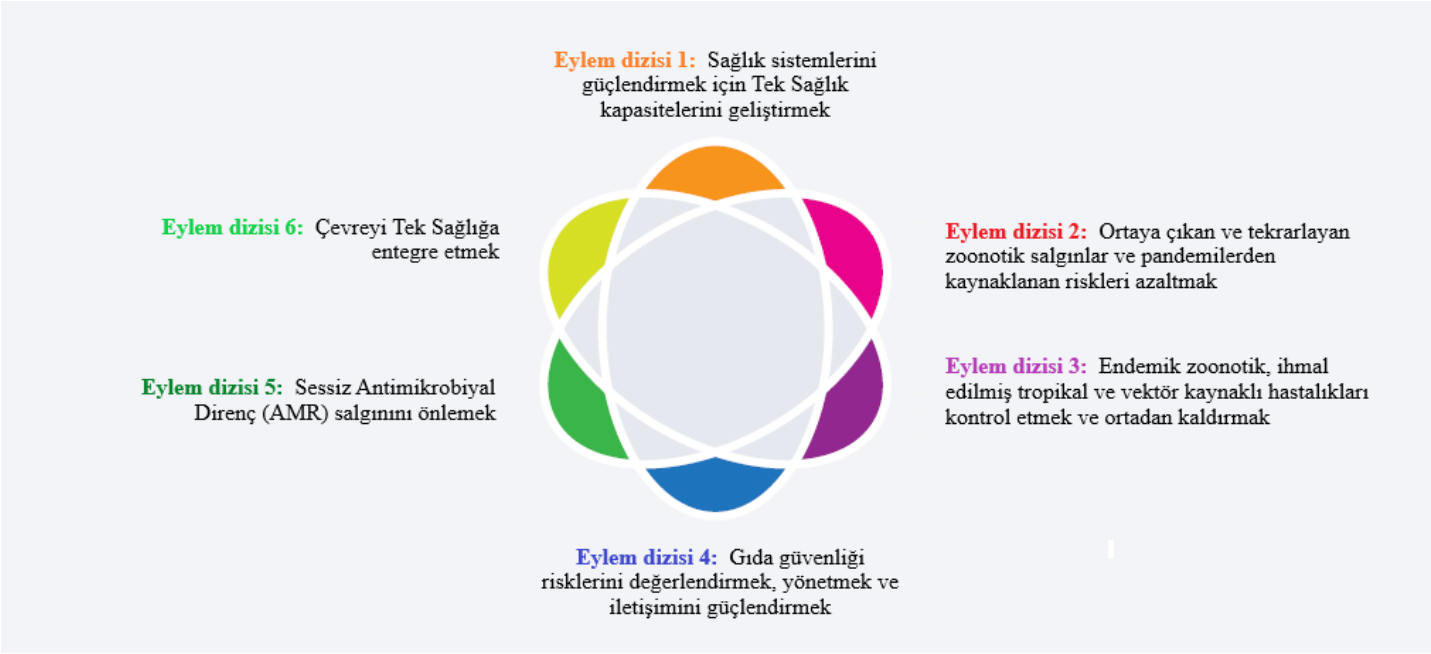

Eylem dizilerinde listelenen aktiviteler, Tek Sağlık'ın yaygınlaştırılmasını desteklemek için dört kuruluşun toplu olarak yapabilecekleridir.

Eylem dizileri, aşağıdaki kesişen ilkeler tarafından desteklenir:

i) Sistem düşüncesini benimsemek,
ii) Savunuculuk ve iletişim ile kamu-özel sektör ortaklığını (PPP) özendirmek,
iii) Yönetişimi, kurumsal ve yasal çerçeveleri geliştirmek,
iv) Yerli halkların ve yerel toplulukların geleneksel bilgilerini uygun şekilde kullanmak.

Bu kesişen konular, altı eylem dizisi arasındaki bağlantıları bulmak ve ortak temel sorunlara bakmaya yardımcı olmak için benimsenmiştir.

Eylem Dizisi 1: Sağlık sistemlerini güçlendirmek için Tek Sağlık kapasitelerini geliştirmek

Sağlık sistemlerini güçlendirmek ve sağlıklı ekosistemleri desteklemek için Tek Sağlık işbirliğine dayalı kapasitelere ihtiyaç vardır.

Sağlıklı ekosistemlerin bileşenleri ve karşılıklı ilişkileri, değişime ve stres faktörlerine karşı dirençli ve çok çeşitli canlıların gelişmesine izin verecek şekilde sağlamdır. Çevresel sürdürülebilirliği özendirmek, biyoçeşitliliği korumak ve daha fazla çevresel bozulma ve tükenmeyi önlemek için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

İşleyen ve etkili sağlık sistemleri; bulaşıcı zoonotik ve üretimle ilgili hastalıklar, AMR, gıda güvenliği ve diğer tehlikelerin önlenmesi ve yönetiminde de kritik bir rol oynamaktadır.

Uygun düzenleyici çerçeveler tarafından desteklenen etkili Tek Sağlık koordinasyonu; profesyonel ve sektörel ayrımcılığın neden olduğu mevcut engelleri ortadan kaldırmak ve şu mekanizmaları uygulamak için gereklidir:

i) Sorunları bütünsel olarak ele almak,
ii) Karmaşıklık ve belirsizlikle başa çıkmak,
iii) Değişimleri müzakere etmek ve kazan-kazan çözümlerini belirlemek,
iv) Öncelikler, fonlar ve toplu eylemler (izleme ve değerlendirme dahil) üzerinde anlaşmaya varmak.

İdeal olarak bu, yurttaşlar da dahil olmak üzere her seviyeden ilgili alt sistem temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşir. Farklı uzmanlık ve deneyime sahip kişilerin geniş katılımı, karmaşık sistemlerde disiplinler ve sektörel bilgi arasındaki kısmi bağlantının kurulmasına izin verecektir. Daha iyi, daha bütüncül ve bütünleşik bir sistem oluşturmak için COVID-19'dan alınan dersler, bu tür Tek Sağlık sistemlerinin geliştirilmesinde dikkate alınacaktır.

Bu eylem dizisi kapsayıcıdır ve hayvan-insan-bitki-çevre arayüzündeki sorunların entegre yönetimi ve düzenlenmesi için küresel, bölgesel ve ulusal Tek Sağlık koordinasyonunu desteklemek ve insanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını geliştirmek için Tek Sağlık işbirliği kapasitesini güçlendirmeye odaklanmaktadır. Bu; bir tür kesişme içermektedir ve diğer eylem dizilerini etkileyebilir. Beklenen Tek Sağlık yeterliliklerinin ve kapasitelerinin tanımını içermektedir; Tek Sağlık ihtiyaç değerlendirmeleri; insanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığı için istenen sonuçlar üzerinde anlaşmaya yönelik süreçlerin oluşturulması; insan, hayvan, bitki ve çevre ihtiyaçlarını ve etkilerini dikkate alan ortak önceliklendirme ve karar verme; sistemik düzeyde kapsamlı risk analizi; etkili politikaların ve mevzuatın geliştirilmesi; Tek Sağlık işletimine olanak sağlayan ortamların oluşturulması. Bu eylem dizisi ile FAO, UNEP, WHO ve WOAH; Tek Sağlık yaklaşımlarını anlatmak ve Üyelerin, Üye Devletlerin ve Taraf Devletlerin bunu bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde uygulama kapasitelerini güçlendirmek için çerçeveler, metodolojiler, kılavuzlar ve araçlar geliştirmeyi ve bir yandan da halihazırda mevcut olan kaynakları da kullanmayı amaçlamaktadır. (bkz. Ek 2).

Amaç

İnsanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını geliştirmek ve insan-hayvan-bitki-çevre arayüzündeki riskleri önlemek ve yönetmek için çok sektörlü yaklaşımların etkin bir şekilde uygulanması amacıyla yeterli rehberlik ve araçlar sağlamak.

Eylem 1.1. Tek Sağlık kapasitelerinin temellerini oluşturmak

Bu eylem, Tek Sağlık kapasitelerinin hangilerinin mevcut ve gerekli olduğunu değerlendirmeye ve bunları aşağıdakiler için oluşturmak veya güçlendirmek için planlar yapmaya ayrılmıştır;

i) İnsan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde ortaya çıkan risklerin üstesinden gelmek,

ii) Herkes için sağlıklı ekosistemleri özendirmek.

Bu eylem sistem düşüncesine, ihtiyaç değerlendirmesine ve ortak planlama ve önceliklendirmeye odaklanır. Küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde Tek Sağlık kapasitesini planlamak için somut metodolojiler, yeterlilikler ve araçlar üretmeyi amaçlayan aktiviteleri içerir.

Tek Sağlık kapasiteleri ve yeterliliklerinin tanımını; var olan boşlukların analizini; liderlik, karar-vericilik, stratejiler ve yönetişim tasarlamayı, planlamayı, yerleştirmeyi; sürdürülebilir çerçeveleri, altyapıları ve yeterlilikleri; ulaşılabilir ekonomi modelleri ve finansal mekanizmaları; izleme ve değerlendirme süreçleri gerektirmektedir.

TABLO 1: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 1.1

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
1.1.1 Kapsamlı bir Tek Sağlık yönetişimi ve yasal çerçeveyi desteklemek için mekanizmalar geliştirmek	• Aşağıdakiler için metodolojiler, araçlar ve pilot testler: • Bu JPA ve onun eylem dizileri ile ilgili sektöre özel ve kesişen mevzuat dahil olmak üzere Tek Sağlık ile ilgili politika ve yasal düzenlemelerin belirlenmesi • Mevcut çerçeveler, metodolojiler ve araçlar ile yönetişim ve düzenleyici alanların değerlendirilmesi	√	√	
1.1.2 Tek Sağlık kurumsal ve işgücü kapasitelerini tanımlamak, ulusal Tek Sağlık performanslarını değerlendirmek ve ihtiyaçları belirlemek için metodolojiler ve araçlar geliştirmek	• Kurumsal ve bireysel düzeyde Tek Sağlık yetkinliklerinin ve kapasitelerinin tanımı • Mevcut metodolojilerin, araçların ve aşağıdakiler için yeni metodolojilerin, araçların ve pilot testlerin haritalanması ve entegrasyonu: • Tek Sağlık için ulusal kapasiteler ve insan-hayvan-bitki-çevre arayüzündeki sistemlerin performansı • Tek Sağlık yetkinlikleri • İşgücü öğrenme ihtiyaçlarının değerlendirmesi • Sağlanan araçların ve değerlendirmelerin uygulanması için destek • Belirlenmiş öğrenme ihtiyaçları • Tek Sağlık koordinasyonunu güçlendirmek için tanımlanmış fırsatlar	√	√	

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
1.1.3 İşbirliğine dayalı yönetişim mekanizmaları, politikalar ve yasal çerçeveler ile küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde uygulanabilir kapasite geliştirme stratejileri dahil olmak üzere Tek Sağlık koordinasyonu için planlama mekanizmalarını tanımlamak	• Dörtlü Grubun Üyeleri, Üye Devletler ve Taraf Devletler için geçerli olan plan (veya planlama şemaları ve modelleri) • Ortak Tek Sağlık yol haritaları geliştirmek için insan, hayvan ve çevre sağlığı planlamasından aktörleri bir araya getirmek için ortak çalıştaylar ve girişimler • Yönetişim ve düzenleyici çerçeveler dahil olmak üzere ortak Tek Sağlık stratejileri, prosedürleri ve politikaları için planlar • Bölgesel, alt-bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde Tek Sağlık kapasite geliştirme planları		√	
1.1.4 Ülkelerin Tek Sağlık sorunlarına karşı güvenlik açıklarını değerlendirmek ve insan sağlığında iyileşmelere yol açan sistem düzeyinde hayvanlar, bitkiler ve çevre için süreçleri tanımlamak, metodolojiler geliştirmek ve ortaya çıkan ve tekrarlayan patojenler ve hastalıklardan kaynaklanan risklerle mücadele etmek için uygun kanıta dayalı hazırlık ve müdahale yetenekleriyle bağlantı kurmak	• Mevcut metodolojiler ve araçların yanı sıra aşağıdakiler için yeni metodolojiler ve araçlar ile pilot testlerin haritalanması ve entegrasyonu: • Ülkelerin güvenlik açıklarının analizi – sistem performansı ve verimlilik/etkililik izleme ve değerlendirmeleri • Hastalığa özel ağ iletişimi		√	√
1.1.5 Kuruluşların ve ulusal Tek Sağlık eylemlerinin, performansının ve kapasitelerinin sürekli iyileştirilmesi için bir izleme ve değerlendirme çerçevesi tasarlamak	• Organizasyonel ve ülke düzeyinde Tek Sağlık izleme ve değerlendirme çerçevesini uygulamak için mevcut metodolojilerin ve araçların yanı sıra yeni metodolojilerin, araçların ve pilot testlerin haritalanması ve entegrasyonu • Dört kuruluş tarafından izleme ve değerlendirme çerçevesinin kullanılması		√	√
1.1.6 Küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde Tek Sağlık kapasitesi oluşturmak için finansal ihtiyaçları belirlemek	• Mevcut Tek Sağlık mali mekanizmalarının ve bunların etkinliğinin haritalandırılması • Tek Sağlık ile ilgili veya uygulanabilir mevcut ulusal fonların ve potansiyel kaynakların haritalandırılması • Maliyet-fayda analizini ve/veya Tek Sağlık işlevleştirilmesinin bir iş vakasını geliştirmeye yönelik metodolojiler • Küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde finansal/yatırım ihtiyaçlarını tanımlayan, sektörler arasında denge sağlamaya çalışan Tek Sağlık yatırımları için ekonomik analiz ve/veya bir iş gerekçesi	√	√	√
1.1.7 Bölgesel, ulusal ve yerel sürdürülebilir kalkınma stratejileri ve planlarında Tek Sağlık çalışmasının siyasi önceliklendirilmesini savunmak ve özendirmek için metodolojiler ve araçlar geliştirmek	• Sağlık sistemleri için Tek Sağlık yaklaşımının maliyet etkinliğini göstermek amacıyla iş senaryolarının geliştirilmesi • Tek Sağlık üzerine ekonomik senaryo çalışmalarının geliştirilmesi yoluyla siyasi önceliklendirme desteği • Ulusal bakanları/bakanlıklar arası süreçleri ve siyasi taahhütle sonuçlanan bölgesel/alt-bölgesel süreçleri desteklemek için, istendiğinde, ulusal stratejileri veya diğer siyasi taahhüt biçimlerinin (SDG uygulama stratejilerine veya eylem planlarına veya Gönüllü Ulusal İncelemelere dahil etme gibi) kolaylaştırılması • Bölgesel ve alt-bölgesel forumlar için Tek Sağlık savunuculuğu ve tanıtımına yönelik yazılı siyasi katkılar/müdahaleler	√	√	√

Eylem 1.2. Tek Sağlıkta yetkin bir iş gücü oluşturmak için mekanizmalar, araçlar, kapasiteler ve Tek Sağlık çalışmasını kolaylaştıracak çerçeveler / süreçler oluşturmak

Bu eylem, Tek Sağlık işleyişini temsil eder ve işgücünü güçlendirmek, onu işlevsel hale getirmek için kaynaklar, araçlar, mekanizmalar ve çözümler geliştirmek için bir dizi faaliyet önerir. Aynı zamanda, mevcut birkaç program üzerine kuruludur ve yetkin Tek Sağlık etkinleştiricileri ve kolaylaştırıcıları ile Tek Sağlık çalışmasını pratikte kolaylaştıracak yapılar ve çerçeveler oluşturularak, yetkin işgücü, koordineli yaklaşımlar ve çabalar için çoklu ve işbirliğine dayalı yetkinlikler harekete geçirilebilecektir.

TABLO 2: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 1.2

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
1.2.1 Tek Sağlık çalışması için ortak süreçlerin ve iş planlarının uygulanmasını kolaylaştırmak	• Tek Sağlık'ın işlevleştirilmesi için mevcut mekanizmaların ve araçların haritalandırılması ve bunların yeni kılavuzlara entegrasyonu • Vizyon entegrasyonu, önceliklendirme, müzakere, üzerinde anlaşmaya varılan sonuçların ve paylaşılan değerlerin tanımı, kanıt ihtiyaçları ve toplu eylemler dahil olmak üzere, Tek Sağlık işlevleştirilmesi ve işbirlikçi çalışma planları için ortak süreçler tasarlamak üzere paydaşlara yönelik kılavuzlar • Risk değerlendirme tasarımı için yönergeler • Kuruluşlar tarafından uygulanan yönergeler • Çalıştaylar ve diğer eşler arası yaklaşımlar	√	√	
1.2.2 İlgili tüm sektörlerde işgücü geliştirme dahil olmak üzere Tek Sağlık kapasitesinin geliştirilmesini kolaylaştırmak	• Küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde mevcut fırsatların, kaynakların ve içeriklerin haritalandırılması • Erişim ve seçim kriterleri ve süreçlerinin tanımı; kapasite geliştirme programlarının değerlendirilmesi • Kapasite geliştirme sunumunda sinerji oluşturmaya ve tekrarları önlemeye yönelik mekanizmalar • Yetkinlik bazlı çerçeveler, eğitim programları, kurslar, planlar ve e-öğrenme kaynakları • İş gücü geliştirme araçları • Tek Sağlık profesyonelleri için görev tanımları • Tek Sağlık yetkinliklerini oluşturmak ve güçlendirmek için simülasyon çalışmaları • Kapasite geliştirmeyi değerlendirmek için izleme ve değerlendirme araçları	√	√	√
1.2.3 Yeni nesil Tek Sağlık uygulayıcılarını, araştırmacılarını ve teknik görevlilerini desteklemek ve özendirmek	• Genç Tek Sağlık uygulayıcıları, araştırmacılar ve teknik görevliler için stajlar, yerleştirmeler, rehberlik programları ve bir yeterlilik çerçevesi	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
1.2.4 Yerli halklar da dahil olmak üzere halkın katılımı ve bunların Tek Sağlık'a yatay ve dikey entegrasyonu için çerçeveler ve mekanizmalar geliştirmek	• Tek Sağlık bilgi yönetimi süreçleri, uzman bilgi paylaşım platformları ve iyi uygulama toplulukları • Aşağıdan yukarıya yaklaşımları mümkün kılan, sağlam risk iletişim şemalarına dayalı katılımcı yöntemler de dahil olmak üzere, risk iletişimi ve toplum katılımı için süreçler ve kılavuzlar • Paydaş bilgilerini entegre etmek için mekanizmalar ve yöntemler • Ülkeler tarafından kullanılan süreçler, yönergeler ve yöntemler		√	√
1.2.5 PPP dahil olmak üzere Tek Sağlık sektörler arası işbirliğini ve ortaklıkları özendirmek	• Ortaklık uygulaması için mevcut kılavuzların haritalanması ve entegrasyonu • Etkili ortaklıklara ilişkin yönergeler (PPP dahil) • Tek Sağlık yaklaşımına dayalı bilimsel ve teknik işbirliği ve işbirliği mekanizmaları		√	√
1.2.6 Bilime dayalı Tek Sağlık koordineli stratejik teknik eylemleri desteklemek için operasyonel araçlar geliştirmek	• Bilime dayalı Tek Sağlık eylem koordinasyonu için operasyonel yönergeler ve araçlar • Stratejik teknik eylemlere ilişkin kararlarda bilgi ve kanıt kullanımı (Tek Sağlık ağları veya uygulama toplulukları dahil) • Gelişmiş teknoloji transferi için fırsatların haritalandırılması ve katılımı güçlendirmek için mekanizmalar geliştirilmesi		√	√
1.2.7 İnsanları, hayvanları, gıdaları, bitkileri ve ekosistemleri dikkate alarak entegre Tek Sağlık bilgi, gözetim ve acil durum müdahale sistemlerinin uygun kullanımı hakkında rehberlik sağlamak	• Mevcut kaynakların haritalanması ve entegrasyonu • Tek Sağlık bilgi sistemlerinin etkin kullanımı için önceliklendirme, stratejik karar verme ve risk yönetimi kılavuzları • Simülasyon alıştırmaları için yönergeler		√	√

Eylem 1.3. Tek Sağlık'ın etkin bir şekilde uygulanması için elverişli bir ortam oluşturmak

Bu eylem, Tek Sağlık yaklaşımının tam potansiyeliyle kullanılmasını sağlamanın anahtarıdır. Düzenleyici çerçevelerin uygulanmasının ve yürütülmesinin izlenmesinden sürdürülebilir finansmanın teminine, bilgi sistemlerinden teknolojilere ve şeffaflıktan iletişime kadar birçok faaliyeti - yani kısacası Tek Sağlık çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülebilmesi için gereken tüm yapıları - kapsar. Bu eylem aynı zamanda diğer eylem dizileri için önemli bir temel oluşturmaktadır ve dört örgütün çalışmalarını kolaylaştıracak ve Üyelerini, Üye Devletleri ve Taraf Devletleri destekleyecektir.

.

TABLO 3: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 1.3

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
1.3.1 Şeffaf ve güvenilir Tek Sağlık işbirliğine dayalı yönetişim, mekanizmalar, politikalar ve düzenleyici çerçeveler için rehberlik ve araçlar sağlamak	• Güvene dayalı sağlam bir yönetişim oluşturmak için şeffaf bilgi paylaşımını etkinleştirmeye yönelik yönergeler • Yönetişim, mekanizmalar, politikalar ve düzenleyici çerçeveler dahil olmak üzere ortak Tek Sağlık stratejileri, prosedürleri ve politikaları için yürütülen savunuculuk önlemleri • Tek Sağlık yol haritalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması		√	√
1.3.2 Organizasyonlar, sektörler ve toplum genelinde etkili iletişim yapılarını ve bilgi ve veri paylaşım sistemlerini özendirmek	• Araç envanteri ve en iyi uygulama örnekleri • Kaynak seferberliğinden sorumlu paydaşlar da dahil olmak üzere iç ve dış izleyicilerin yararına dört kuruluşta kurulan Tek Sağlık için etkili iletişim yapıları ve bilgi paylaşım sistemleri • Ulusal düzeyde uygulama kılavuzları ve pilot testler		√	√
1.3.3 Ortak finansman ve kaynak seferberliği için mekanizmalar oluşturmak	• Ortak Tek Sağlık finansman mekanizması kurulması • OH JPA eylemlerini desteklemek için ayrılan fonlar • Tanımlanan kaynak entegrasyonu ve paylaşım mekanizmaları	√	√	√
1.3.4 İç koordinasyon için net bir yetkiye sahip Tek Sağlık görev güçlerini ve çalışma gruplarını özendirmek	• Kuruluşlar içinde ve kuruluşlar arasında koordineli eylemler ve bilgi paylaşımı • İç koordinasyon için yönergeler	√	√	

Eylem Dizisi 2: Ortaya çıkan ve tekrarlayan zoonotik salgınlar ve pandemilerden kaynaklanan riskleri azaltmak

Salgın ve pandemik potansiyele sahip, ortaya çıkan ve tekrarlayan zoonotik patojenler, uçsuz bucaksız sağlık, sosyal, ekonomik ve güvenlik etkileri ile insanlar, hayvanlar ve toplum için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehditlere karşı önlem alma, hazırlıklı olma, erken uyarı, erken tespit, müdahale ve iyileştirme, biyolojik çeşitliliği korumak, dayanıklılık oluşturmak ve sürdürülebilir sağlık, geçim kaynakları ve gıda sistemleri sağlamak için çevresel boyutu entegre eden koordineli Tek Sağlık yaklaşımlarını gerektirmektedir. Ortaya çıkan hastalıkları kaynağında ele alan uyumlu ve işbirlikçi küresel çabalar zorunludur.

Bu eylem dizisi aşağıdakilere odaklanmaktadır:

i) Ekosistem bozulması, arazi kullanımı ve habitat değişikliği, çevresel ve iklimsel faktörlerin yanı sıra hasat, çiftçilik, vahşi ve evcil hayvanların ticareti de dahil olmak üzere (yeniden) ortaya çıkan zoonotik hastalıkların ve ilgili süreçlerin ve yolların etkenlerini anlamak;

ii) Dirençli sağlıklı ekosistemlerin sürdürülmesi, çevresel bozulmaya ve biyoçeşitlilik kayıplarına erken müdahale ve bunların tersine çevrilmesi, risk azaltma önlemleri, vahşi yaşam ve bunların ürünlerinin üretim ve ticaretinin düzenlenmesi, -canlı hayvan pazarları (yöresel pazarlar) da dahil olmak üzere- anahtar hayvan değer-zinciri noktalarındaki ve yabani-evcil hayvan-insan arayüzlerindeki yayılma risk azaltma önlemlerinin geliştirilmesi; risklerinin azaltılması ile birlikte risk azaltma önlemlerinin geliştirilmesi

iii) Sürdürülebilir ve hedeflenen Tek Sağlık sürveyansını, ekosistemlerdeki erken uyarı ve cevap mekanizmalarını daha iyi hale getirmek; hayvan-insan-çevre ara yüzlerini ve anahtar hayvan değer-zinciri noktalarını hedef almak.

Odak noktası; daha önce salgın ve pandemik potansiyele sahip olduğu bilinen (yeniden) ortaya çıkan zoonotik hastalıklar olurken, aynı zamanda henüz bilinmeyen bir zoonotik patojenin neden olduğu ve gelecekte bir salgına/pandemiye dönüşme potansiyeline sahip "X Hastalığı" da dikkate alınacaktır.

Amaç

Ortaya çıkma ve yayılmanın bağlantılarını ve itici güçlerini anlayarak, ileriye yönelik önleme tedbirlerini benimseyerek ve Tek Sağlık sürveyansı, erken uyarı ve müdahale sistemlerini güçlendirerek zoonotik salgınların ve pandemilerin yerel ve küresel etkilerini azaltmak ve en aza indirmek.

2.1. Eylem; Zoonotik patojenlerin ortaya çıkması, bulaşması ve yayılmasının nedenlerini anlamak

Bu eylem; faktörler, süreçler ve yollara ilişkin mevcut bilgileri gözden geçirmekte ve izleme amaçları için temel çizgileri oluşturmaktadır. Olağanüstü bilgi eksikliklerini gidermek için hedefli araştırmalar önermektedir.

Bu eylemdeki aktiviteler, WHO tarafından öncelikli olarak tanımlanan hastalıklara, risklere ve Dörtlü tarafından kararlaştırılan öncelikli hastalıklara (örneğin, Üçlü çalışma planında ve OH JPA'da ana hatlarıyla belirtildiği gibi) odaklanır.

TABLO 4: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 2.1

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
2.1.1 Zoonotik hastalıkların ortaya çıkması, yayılması ve kalıcılığı için nedenler, süreçler ve yollar hakkında koordineli ve sistematik veri toplama, operasyonel ve davranışsal araştırma ve risk değerlendirmeleri yapmak ve ayrıca bozulmamış esnek eko ve sağlık sistemlerini ve bunların sağlık üzerindeki etkilerini tanımlamak için rehberlik geliştirmek, hastalık önleme, uygulamada ülkeleri desteklemek	• Mevcut kaynakların haritalanması • Dörtlü/OHHLEP kılavuzu • Raporlar, yayınlar • Politika belgeleri ve tavsiyeler	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
2.1.2 Veri oluşturma, paylaşma, karşılaştırma ve meta-analizleri kolaylaştırmak için uyumlu Tek Sağlık araştırması ve veri toplama için standart protokoller ve standart işletim prosedürleri geliştirmek	• Uyumlaştırılmış protokoller ve normatif standartlar • Havuzlanmış veri analizi için veri seti	√	√	√
2.1.3 Artan arayüzlere veya doğal konak patojen dinamiklerinin bozulmasına yol açabilecek olanlar da dahil olmak üzere zoonotik hastalıkların ortaya çıkması, tekrarlaması ve yayılması üzerindeki etkileri izlemek için etkenleri ve göstergeleri belirlemek.	• Raporlar/yayınlar • İklim değişikliği ile ilgili olası bulaşma senaryolarının tahmin modelleri • Politika belgeleri/tavsiyeleri	√	√	√
2.1.4 Temel çizgileri oluşturmak ve ülkelerin zaman içindeki gelişme eğimlerindeki değişiklikleri izleme konusunda desteklemek için bozulmamış, esnek eko- ve sağlık sistemleri dahil olmak üzere insanların, vahşi yaşamın, evcil hayvanların, vektörlerin ve çevrenin sağlığını izlemek için bir Tek Sağlık gösterge çerçevesi geliştirmek	• Ortak gösterge çerçevesinin geliştirilmesi • Temel değerlere ve gözlemlenen değişime ilişkin veri tabanları • Erken uyarı için tanımlanmış tetikleyicilerin listesi • Kurulan bilgi paylaşımı mekanizmaları/anlaşmaları	√	√	√
2.1.5 Değerlendirmeler, sentezler ve incelemeler dahil olmak üzere bilimsel bilginin eyleme dönüştürülmesini sağlamak için bilim-politika arayüzleri oluşturma konusunda ülkeleri desteklemek	• Mevcut kaynakların haritalanması • Politika platformlarına yönelik bilim • Bilime dayalı hedefler için göstergeler • Raporlar • Atölyeler • Politika destek metodolojileri ve araçları • Senaryolar ve modeller	√	√	√
2.1.6 Tek Sağlık araştırma boşluklarını ve önceliklerini belirlemek, bir araştırma gündemi geliştirmek ve hastalıkların ortaya çıkma riskini azaltmak, sürdürülebilir çözümler bulmak için finansmanı savunmak	• Tek Sağlık araştırma boşluklarının listesi • Tek Sağlık araştırma önceliklerinin listesi • Tek Sağlık araştırma gündemi • Araştırma gündemini gözden geçirmek ve güncellemek için yıllık toplantılar/girişimler • Kaynak yaratma (bireysel veya ortaklaşa)	√	√	√

Eylem 2.2. Zoonotik patojenlerin ortaya çıkmasını, yayılmasını ve bulaşmasını önlemek için hedeflenen, kanıta dayalı ileriye yönelik girişimleri belirlemek ve önceliklendirmek

Bu eylem; etkenlerle mücadele ederek zoonotik patojenlerin ortaya çıkmasını, yayılmasını ve bulaşmasını önlemek için hedeflenen, kanıta dayalı ve ileriye yönelik müdahaleleri tanımlar ve önceliklendirir. Sağlık ve biyoçeşitlilik risk değerlendirmelerinde ve girişimlerinde çevresel etkenler dikkate alınmalıdır ve bunun tersi de geçerlidir. Eylem ayrıca, uygulanabilir olduğunda, yerli halkların bilgilerinin dahil edilmesini sağlayan, doğaya dayalı sürdürülebilir çözümleri de tanımlamaktadır.

TABLO 5: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 2.2

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
2.2.1 Kanıta dayalı ve hedefli risk yönetimi ve iletişimine öncülük eden ülkeleri ortak Tek Sağlık risk değerlendirmeleri ve haritalama yürütmede desteklemek	• Riske dayalı yönetim önlemleri ve iletişim mesajlaşmasına ilişkin tavsiyeler • Politikalar ve en iyi uygulama yönergeleri • Uyumlaştırılmış protokoller ve normatif standartlar	√	√	√
2.2.2 Arazi kullanım planlamasını sağlık ve biyoçeşitlilik risk değerlendirmesine dahil etmek ve bunun tersini de yapmak	• Risk değerlendirme raporları • Riske dayalı yönetim önlemleri ve iletişim mesajlaşmasına ilişkin tavsiyeler • Politikalar ve en iyi uygulama yönergeleri • Tek Sağlık risk değerlendirmesi için uyumlu protokoller ve normatif standartlar	√	√	√
2.2.3 Ortak faydaları en üst düzeye çıkarmak için gıda sistemlerinde habitat bozulmasının önlenmesi ve biyoçeşitliliğin korunması dahil olmak üzere, dayanıklılığı desteklemek için tüm seviyelerde ekosistem süreçlerinin yönetimi için standartlar oluşturmak	• Mevcut kaynakların haritalanması • Politikalar ve en iyi uygulama yönergeleri • Uyumlaştırılmış protokoller ve düzenleyici standartlar • Biyoçeşitlilik ve habitat göstergesi izleme yoluyla doğrulama	√	√	
2.2.4 Toplumun hazırlığını ve direncini artırmak için ortaya çıkan ve tekrarlayan zoonotik hastalıkların önlenmesi ve kontrolü için, uygulanabilir olduğunda, doğaya dayalı sürdürülebilir çözümler belirlemek için yerli halkları da içerecek şekilde yerel topluluklarla ilişki kurmak	• Raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Politika belgeleri, en iyi uygulama kılavuzları, öneriler • İşlenecek ana/öncelikli konular için uyumlu protokoller, anketler ve normatif standartlar	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
2.2.5 Risk azaltma önlemlerinin kabulü ve fizibilitesinin yanı sıra kilit riskli davranışları belirlemek için antropolojik ve katılımcı araştırmalar yapmak, cinsiyete dayalı yaklaşımlar sağlamak ve yerli halklar ve yerel topluluklara ilişkin geleneksel bilgileri uygun şekilde ve önceden bilgilendirilmiş onay ile kullanmak	• Raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Politika belgeleri/tavsiye/en iyi uygulama yönergeleri • Uyumlaştırılmış protokoller ve normatif standartlar	√	√	√
2.2.6 Ana paydaşlar arasında sağlıklı ekosistemlerin faydaları, belirlenen risk faktörleri ve etkenleri ile uygulanabilir olduğunda doğaya dayalı, kabul edilebilir ve sürdürülebilir risk azaltma ve bulaşmayı önleyecek tedbirler konusunda farkındalığı artırmak	• Geliştirilen iletişim stratejileri • Geliştirilen topluluk katılım stratejileri • Farklı kitlelere ve iletişim kanallarına yönelik risk iletişimi ve farkındalık materyalleri • Politika yapıcılar için iletişim eğitimi		√	√
2.2.7 Hayvancılık ve yaban hayatı da dahil olmak üzere değer zincirleri boyunca zoonotik salgınların/pandemilerin önlenmesi ve kontrolü için etkinleştirici, kanıta dayalı ve cinsiyete duyarlı düzenleyici çerçevelerin uygulanmasında ülkeleri desteklemek	• Mevzuat incelemesi • Uyumlaştırılmış protokoller ve normatif standartlar		√	√
2.2.8 Zoonotik hastalıklarla ilgili mevcut küresel stratejileri uygulamaya koyma konusunda ülkeleri desteklemek ve küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde sinerji ve uyum sağlamak	• Bölgesel ve küresel stratejilerin geliştirilmesi veya mevcut olanların güncellenmesi • Eylem planlarını geliştirmek/uyumlaştırmak için sınır ötesi/ bölgesel toplantılar veya çalıştaylar	√	√	√
2.2.9 Önleyici müdahalelerin maliyet ve faydalarını ölçmek için ekonomik analizler konusunda rehberlik geliştirmek ve sonuçları bu müdahalelerde sürdürülebilir finansmanı savunmak için kullanmak	• Mevcut kaynakların haritalanması • Rehberlik, raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Politika özetleri ve tavsiyeler	√	√	√
2.2.10 Hastalıkların ortaya çıkmasını ve yayılmasını azaltmak için ele alınması gereken potansiyel boşlukları ve sorunları belirlemek için her sektörle ilgili mevzuat analizini yürütmede ülkeleri desteklemek	• Raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Politika özetleri ve tavsiyeler • Sürdürmek ve desteklemek için kanıt temeli	√	√	

Eylem 2.3. Ulusal, bölgesel ve küresel Tek Sağlık sürveyansı, erken uyarı ve müdahale sistemlerini güçlendirmek

Bu eylem, sürdürülebilir ve hedefe yönelik Tek Sağlık gözetim ve erken uyarı yoluyla; ortaya çıkan ve tekrarlayan zoonotik hastalıkların zamanında tespit edilmesini, eylem için tetikleyiciler oluşturmayı ve kanıta dayalı karar destek araçları geliştirmeyi amaçlamaktadır.

TABLO 6: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 2.3

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
2.3.1 İnsan-hayvan ekosistemi arayüzlerinde hedeflenen Tek Sağlık gözetimini yürütmek için operasyonel araçlar ve kaynaklar ve sağlam düzenleyici çerçevelerle desteklenen Dörtlü/OHHLEP kılavuzuna göre çok sektörlü veri paylaşımı için bir mekanizma geliştirmek	• Mevcut kaynakların haritalanması • Dörtlü/OHHLEP kılavuzu ve araçları • Gözetim raporları • Hastalık bildirimleri • Sağlık sertifikası • Epidemiyolojik hastalık durumunu gösteren panolar ve haritalar	√	√	√
2.3.2 Mevcut ve potansiyel olarak tekrarlayan zoonotik hastalıklar (zoonotik influenza virüsleri, MERS-CoV, SARS-CoV-2, Ebola ve Rift Valley gibi) için biyogüvenliği güçlendirmede Tek Sağlık yaklaşımını uygulayan ilerleyici kontrol ve yönetim yolları hakkında rehberlik geliştirmek ve uygulama ile ülkeleri desteklemek.	• Mevcut kaynakların haritalanması • Dörtlü/OHHLEP kılavuzu • Sağlık sertifikası • Progresif hastalık kontrolünün değerlendirilmesi	√	√	√
2.3.3 Geçerli uluslararası standartlar, yönetmelikler ve yasal çerçevelere göre biyolojik tehlikeleri yönetmek için (Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği, Nagoya Protokolü, Uluslararası Bitki Genetik Kaynakları Anlaşması Gıda ve Tarım, Pandemik Grip Hazırlık Çerçevesi vb.) iyi biyogüvenlik, bulaşıcı maddelerin güvenli bir şekilde depolanması ve taşınması, Erişim ve Fayda Paylaşım sistemi kullanılarak genetik kaynakların, patojenlerin, aşıların ve ilaçların paylaşımı dahil ülke kapasitesini geliştirmek ve sürdürmek	• Çalıştaylar/eğitim • Uyumlaştırılmış protokoller ve normatif standartlar	√	√	√
2.3.4 Yaban hayatı habitatları, çiftçilik ve ticaret yolları üzerinde ve yabani et ve ürünleri değer zinciri boyunca dahil olmak üzere yaban hayatı ve çevre için bir patojen izleme çerçevesi geliştirmek ve ülkeleri uygulama konusunda desteklemek	• İzleme çerçevesi • Temel değerlere ve gözlemlenen değişime ilişkin veritabanları • Eylem için tanımlanmış tetikleyicilerin listesi • Politika belgeleri, en iyi uygulama kılavuzları, öneriler • Uyumlaştırılmış protokoller ve normatif standartlar	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
2.3.5 Patojen mutasyonu ve evrimi ile yaban hayatındaki mikrobiyel çeşitliliğin yanı sıra yeni zoonotik patojenlerin tahmin veya yayılma potansiyelinin izlenmesi de dahil olmak üzere tahmine dayalı salgın istihbaratını desteklemek için teknik ağlar aracılığıyla insan-hayvan-çevre arayüzünde patojen sürveyansı yürütmede ülkeleri desteklemek	• Tahminler ve erken uyarı raporları • Raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Risk değerlendirme raporları • Risk azaltma için politika özetleri ve tavsiyeler • Güçlendirilmiş laboratuvar ve epi (epidemiyoloji) ağları	√	√	√
2.3.6 Yeni coğrafi alanlarda rezervuarların ve vektör türlerinin oluşmasına ilişkin verileri, ilgili çevresel ve iklim verilerini ve birleştirerek, yayılmaya yönelik yüksek riskli arayüzleri ve sıcak noktaları belirlemek için işbirlikçi, tahmine dayalı salgın istihbarat sistemleri (ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde) oluşturmak	• Mevcut kaynakların haritalanması • Bilgi paylaşmak ve işbirlikçi analiz sağlamak için sınır ötesi/ bölgesel toplantılar veya çalıştaylar • Tahminler ve erken uyarı raporları • Raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Risk değerlendirme raporları • Risk azaltma için politika özetleri ve tavsiyeler	√	√	√
2.3.7 Aşı üretimine bilgi sağlamak amacıyla mevcut zoonotik patojenlerin pandemi öncesi aşı adaylarını proaktif olarak belirlemek için pandemik risk değerlendirme yaklaşımlarını (WHO'nun Grip Pandemi Risk Değerlendirme Aracı - TIPRA, moleküler risk değerlendirmesi veya FAO'nun EMPRES-i Genetik Modülü gibi) kullanmak.	• Mevcut kaynakların haritalanması • Raporlar, el yazmaları, araştırma yayınları • Risk değerlendirme raporları • Risk azaltma için politika özetleri ve tavsiyeler	√	√	√
2.3.8 Hastalık gözetiminde hızlı müdahalede ve kontrolde yeniliklerden ve yeni teknolojilerden yararlanmak	• Yeni teknolojiler/teknolojik çözümler • Yeni teşhisler, aşılar, tedaviler • Teknoloji transferi • Yenilikçi yaklaşımlar (örneğin, gözetim, teşhis, gelişmiş karakterizasyon, test algoritmaları vb. için) • Teknoloji transfer merkezlerinin kurulması • Hastalık kontrolü için tıbbi ve diğer karşı önlemlere sürdürülebilir ve daha adil erişimi desteklemek için kalite güvenceli üretim kapasitesi (insanlar, hayvanlar ve ekosistemler genelinde)	√	√	√

Eylem Dizisi 3: Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkları kontrol etmek ve ortadan kaldırmak

Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların en büyük yükünü taşıyan topluluklar, neredeyse her zaman çok az siyasi güce veya kaynağa sahip olan topluluklardır. Bu nedenle etkili kontrol planları geliştirmek için; etkilenen toplulukların, özellikle de hayvan ve çevre konusundaki tavır ve bilgilerini anlayarak, bu topluluklara karşı farkındalığı ve bunların sağladıkları hizmetlere olan talebi oluşturmak esastır. Sürdürülebilirliği sağlamak için ülkeler, bu topluluk merkezli stratejilere sahip olmaları ve bu mücadeleye yeterli yerel kaynak ayırmaları için desteklenmeli ve özendirilmelidir. Bu hastalıkların yükünün azaltılmasının topluluklar, hayvanlar ve çevre için olduğu kadar daha geniş ekonomi için, geçim kaynaklarının, sağlıkta eşitliğin ve sosyal uyumun iyileştirilmesi için de uzun vadeli açık faydaları vardır. Endemik zoonotik, ihmal edilen tropik ve vektör kaynaklı hastalıkları tespit etme kapasitesinin arttırılması, salgın veya pandemik potansiyeli olan patojenlerin erken tespiti olasılığını da artırır.

Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklar belirli bölgelerde yoğunlaşabilir. Kaynak tahsisi çok sınırlıdır ve hastalığın gerçek yüküne ilişkin veriler yetersiz ve güvenilmezdir. Kullanımı kolay, yerel olarak mevcut veya teknik olarak yeterli teşhis araçlarının olmaması nedeniyle yanlış/yetersiz teşhis yaygınken; bilgi toplama ve gözetim, insan-hayvan-çevre ilişkilerini nadiren üretim değeri olan hayvanların ötesinde ele alır. Halihazırda endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolü için geçerli olan birçok gözetim aracı, üzerinde anlaşmaya varılmış standartlar, veri kaynakları, mevzuat ve politikalar bulunmaktadır. Bunların çoğu, örneğin zorunlu raporlama alanında mükerrerlikten ve fazlalıktan kaçınarak, güçlendirilebilir, ilgili tüm sektörlere entegre edilebilir. İhmal Edilen Tropikal Hastalıklar için Yeni Yol Haritası 2021-2030 (WHO, 2021) ayrıca kesişen yaklaşımların yoğunlaştırılması çağrısında bulunmakta ve özellikle hastalık sürveyansı, teşhis, izleme ve değerlendirme, erişim ve lojistik, savunuculuk ve finansman alanlarındaki önemli eksikliklerle ilgilenmeyi hedeflemektedir.

Bu eylem dizisi, Tek Sağlık yaklaşımıyla endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalık kontrol aktivitelerine sayısız fırsat sağlamak için mevcut önlemlere dayanarak ve bunları daha geniş sistemlerin güçlendirilmesine entegre ederek yukarıda belirtilen zorlukları ele almaktadır.

Amaç

Toplum merkezli, risk tabanlı çözümlemeler, yerelden küresel seviyeye ve sektörler arası şekilde politikaları ve yasal çerçeveleri güçlendirme, politik adanmışlığı ve yatırımı artırma gibi konularda ülkeleri destekleyerek, endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların yükünü azaltmak.

Eylem 3.1 Ülkelerin, ilgili tüm paydaşları içeren Tek Sağlık yaklaşımını kullanarak endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalık kontrolü için toplum merkezli ve risk tabanlı çözümler geliştirmesini ve uygulamasını sağlamak.

Bu eylem, topluluklar içinde ve ilgili sektörlerdeki paydaşlar arasında endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolü için farkındalık ve talep oluşturarak kontrol önlemlerinin uygulanmasını özendirmeyi amaçlamaktadır. Geliştirme için kilit alanlar; veri gözetimi, yönetim ve bilgi paylaşımı, kontrol aktivitelerinin uygulanması, paydaş eğitimi, (risk) iletişimi ve topluluk katılımıdır.

İdeal olarak, yerel düzeyde endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların epidemiyolojisi iyi anlaşılmalı, gözetim ve veri yönetim sistemlerinin tasarımı ve uygulanması, salgın yanıtı, eğitim ve iletişimle uğraşan topluluklardan etkilenmelidir. Güven oluşturmak ve sürekli eylem sağlamak için katılımın nedenleri ve caydırıcı unsurları ele alınmalı ve anlaşılmalıdır.

Bu eylem; eğitimciler, yerel yönetimler, WASH servisi uzmanları, atık yönetimi, tarım, gıda güvenliği, klimatoloji ve biyoçeşitliliğe ek olarak kentsel geliştiriciler, yerli halk-toplum-şehir liderleri ve medya temsilcileri gibi sağlık sektörünün ötesindeki paydaşları dahil eden toplum merkezli bir Tek Sağlık yaklaşımını uygulama konusunda ülkeleri destekleyerek, bulaşıcı hastalıklara karşı daha dayanıklı olan dirençli insan ve hayvan popülasyonları oluşturacaktır.

TABLO 7: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 3.1

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
3.1.1 Kapasite ve dayanıklılık oluşturmaya, toplulukları güçlendirmeye ve endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların önlenmesi, teşhisi, kontrolü ve tedavisine ilişkin katılımı ve farkındalığı artırmaya yardımcı olmak için ülkelere entegre rehberlik ve kaynaklar sağlamak	• Entegre topluluk bilinci ve davranış değişikliği için risk iletişimi ve topluluk katılımı hakkında rehberlik ve kaynak materyali • Talep üzerine, insan, hayvan ve/veya çevre sağlığı üzerinde çalışan profesyonellerin, yardımcı profesyonellerin ve laboratuvar personelinin entegre çok sektörlü eğitimi • Endemik zoonotik, ihmal edilmiş sorunları ele almak için toplulukları harekete geçirecek kampanyalar için kaynaklar ve destek	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
3.1.2 Ülkelere, endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklar ve bunların vektörleri için ulusal düzeyden yerel düzeye entegre çok sektörlü gözetim ve risk alanlarının haritalandırılması için operasyonel araçlar ve kaynaklar sağlamak	• Risk altındaki toplulukları ve risk alanlarını tespit eden ulusal risk haritaları oluşturmaya yönelik araçlar • Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların sürveyansına ilişkin kılavuz • İdeal olarak hedef ürün profilleri olarak tanımlanan teşhis ihtiyaçları • Topluluk düzeyinde erişilebilir teşhis araçları ve raporlama mekanizmaları için savunuculuk • Gelişmiş değişim ve ağlar dahil olmak üzere farklı sektörlerde laboratuvar kapasitesinin güçlendirilmesine destek	√	√	√
3.1.3 Ülkeleri kaliteli aşılara, ilaçlara ve temel WASH hizmetlerine erişim sağlama, hayvan atıkları ve karkas imhası dahil tarımsal su kullanımı ve atık yönetimi ve endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkları ele almak için sektörler arası toplulukların eğitimi konusunda desteklemek	• Sektörler arasında artan profesyonel ve topluluk bilinci • Kaliteli aşılara, ilaçlara ve etkili tedarik zincirlerine erişim • Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların ve (Tarımsal) WASH ve atık yönetimi aktivitelerinin toplumsal düzeyde entegrasyonunu savunma • Talep üzerine WASH eğitimi • Biyogüvenlik ve hayvan atıklarının ve leşlerinin güvenli bir şekilde imha edilmesi konusunda rehberlik	√	√	√
3.1.4 Vektör ve kemirgen kaynaklı hastalıkların ve bunların şehir merkezlerine yönelik özel tehditlerinin bilgisini, farkındalığını ve kontrolünü güçlendirmek	• Küresel risk değerlendirmesi, haritalama, tahmin ve öngörü • Ülkeler tarafından belirlendiği üzere, güçlendirilmiş öncelikli hastalıklar için kontrol stratejileri • Kemirgen kontrol programları için doğrulanmış rehberlik ve eğitim • Vektör kontrolünde topluluk katılımını ve seferberliğini destekleme • Geliştirilen ve tanıtılan eğitim ve öğretimi desteklemek için ulusal ve bölgesel ağlar • Vektör gözetimi ile izleme ve değerlendirmeyi geliştirme • Özellikle vektör kaynaklı hastalıkların önlenmesi ve kontrolü için entegre vektör yönetimini destekleme • 2017–2030 Küresel Vektör Kontrol Müdahalesini Destekleme (WHO, 2017a) • Küresel Entegre Arbovirüs Girişimi'ni destekleme	√	√	√

Eylem 3.2. Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolü ve önlenmesi konusunda yerel, ulusal, bölgesel ve küresel politika çerçevelerini güçlendirmek için pratik önlemler uygulayarak Tek Sağlık ilkelerinin her düzeyde uyumlu bir şekilde uygulanmasını sağlamak.

Bu eylem; Tek Sağlık kapsamında endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların önlenmesine ve kontrolüne ilişkin yasal ve ilke çerçevelerinin yanı sıra kontrol programları, veri, gözetim ve bilgi paylaşımına ilişkin tüm ilgili protokolleri güçlendirmeyi ve uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu; küresel, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde entegre gözetim sistemlerinin, kapasite geliştirme, kontrol ve risk yönetimi uygulamalarının ve önleme planlamasının operasyonel hale getirilmesini gerektirir.

Bu eylemi destekleyen aktiviteler, hastalık yükü hakkındaki bilgileri geliştirmeye, risk gruplarını belirlemeye, eylemleri hedeflemeye, verimliliği artırmaya, teşhisleri iyileştirmeye, araştırma eksiklerini belirlemeye, farkındalığı ve sağlık çalışanlarının uzmanlığını artırmaya ve farkındalık yaratmak için sektörler arasında daha sistematik, dikey olarak entegre ve merkezi veri toplama sağlamaya yardımcı olmaktadır.

TABLO 8: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 3.2

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
3.2.1 Ülkeleri, ulusal Tek Sağlık mekanizmalarını ve Tek Sağlık hastalık kontrolü stratejik planlarını oluştururken endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkları dahil etme konusunda desteklemek	• Tek Sağlık platformlarında endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalık entegrasyonuna ilişkin rehberlik, ulusal ve alt ulusal düzeylerde stratejik planlar • Ulusal paydaşlar arasında diyalog ve koordinasyonun kolaylaştırılması ve sektörler arasında sinerji bilincinin geliştirilmesi • Hayvanların, insanların ve çevrenin sağlığına ilişkin ulusal stratejiler, planlar ve programlarda endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalık kontrolünün entegrasyonunun savunulması, ilgiliyse alt ulusal stratejilere kademeli olarak aktarılması	√	√	√
3.2.2 Uygun düzenleyici çerçevelere dayanan çok sektörlü, Tek Sağlık koordineli ulusal gözetim ve risk yönetimi kapasitesi oluşturmak için hastalık raporlanmasına ve entegre veri toplanmasına, bilgi paylaşımına ve salgın müdahalesini güçlendirmede ülkeleri desteklemek, bölgesel ve küresel çerçeveler ile mevcut öncelikli hastalık programları bildirimine ve uyumuna özendirmek	• Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklarla ilgili ayrıştırılmış verileri toplama ve raporlama konusunda ülkeleri desteklemek • Standartlaştırılmış göstergeler ve araçlar için rehberlik • Sektörler arasında zamanında paylaşılan verilerle uyumlu protokoller • Koordineli Tek Sağlık sürveyansı ve bilgi paylaşım sistemlerini kurmak veya güçlendirmek için Gözetim ve Bilgi Paylaşımı Operasyonel Aracının (SIS-OT) kullanımı konusunda ülkelerin eğitim alması • Koordineli gözetim raporlarını, politikalarını ve programlarını destekleme • Hastalıklar arası veri analizi ve görselleştirme • Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların gözetimine ilişkin kılavuz	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
3.2.3 Tek sektör ve uzmanlaşmış hastalık programları ile sağlık bilgi sistemlerini birbirine bağlamak ve entegre etmek için ülkelere kaynak ve destek sağlamak	• Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklar hakkında usulüne uygun şekilde ayrıştırılmış verilerin toplanması ve raporlanması konusunda ülkelere rehberlik edilmesi ve desteklenmesi • Ülkelerin, endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklar hakkında usulüne uygun şekilde ayrıştırılmış verileri toplaması ve raporlaması • Mevcut ağların kapsamının genişletilerek altyapı ve lojistiğin ortak kullanımı için fırsatların belirlenmesi (soğuk zincirler, kontrol programları ve aşı kampanyaları gibi)	√	√	√
3.2.4 Tek Sağlık yaklaşımını işlevselleştirmenin bir yolu olarak; Örneğin Zero by 30: 2030 yılına kadar Köpek Aracılı Kuduzlardan İnsan Ölümlerini Ortadan Kaldırmak için Küresel Stratejik Plan tarafından önerilen, kanıtlanmış hastalık kontrol stratejilerini uygulamak için ülkelere kaynak ve destek sağlamak (WHO, FAO ve OIE, 2018)	• Belirlenen öncelikli hastalıklar için, örneğin kuduz için, WOAH onaylı ulusal kontrol programlarının oluşturulmasında ülkelerin desteklenmesi • United Against Rabies forum çalışma grupları gibi uluslararası uzman grupları ve ağları tarafından sağlanan araçların, hizmetlerin ve rehberliğin kullanımının savunulması • WHO Açık Tek Sağlık Kuduz kursu gibi mevcut eğitim materyali ve kaynaklarının alımını ve kullanımının artırılması • Paydaşlar ve ortaklar arasındaki iletişimi kolaylaştırmak, sinerji kullanma (ortaklık haritalaması gibi)	√	√	√

Eylem 3.3. Tek Sağlık yaklaşımını savunarak ve değerini göstererek, endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolüne yönelik siyasi bağlılığı ve yatırımı artırmak.

Bu eylem; Tek Sağlık yaklaşımını kullanarak endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolü ve önlenmesine yönelik siyasi bağlılığı ve yatırımı artırmak amacıyla; Dörtlü, etkilenen ülkeler, yerel yönetimler, şehirler ve diğer paydaşlar arasında ortak bir vizyon oluşturmayı hedeflemektedir. Ajanslar ve ülkeler; mesajlaşma ve savunuculuğun tutarlı ve etkili olmasını sağlamak için hastalık kontrolü ve ortadan kaldırılması için mevcut birçok stratejiden yararlanmalıdır.

Eylem; küresel, ulusal veya yerel olsun, aktiviteler için hesap verebilirliği sağlar, ilerlemenin önündeki engelleri kaldırır ve sürdürülebilir, uzun süreli eylem için bir temel olarak güçlü ortaklıklar ve ağlar oluşturur.

TABLO 9: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 3.3

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
3.3.1 Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolünü hızlandırmak için her düzeyde mevcut kapasite değerlendirme araçlarının ve yol haritalarının kullanımı ve uygulanmasından yararlanmak (WHO, 2017a; 2021a; 2021c; WHO, FAO ve OIE, 2017; 2018)	• Savunuculuk ve siyasi katılım için ortak vizyon • Paylaşılan hedefler, tutarlı mesajlaşma • WHO'nun "Sürdürülebilir Gelişim Hedeflerine Erişmek için İhmal Edileni Sonlandırma"sını anlamak. Tek Sağlık: İhmal edilen tropikal hastalıklara karşı eylem yaklaşımı 2021-2030 kılavuzu (WHO, 2022)	√	√	√
3.3.2 Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklarda Tek Sağlık politikalarını ve mevzuatını desteklemek için ülke sahipliğini özendirmek ve uluslararası işbirliğini harekete geçirmek	• Yüksek siyasi gündemlere eklenen endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklar dahil Tek Sağlık • Etkilerini göstererek endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların öneminden yararlanmak için ekonomik vaka çalışmalarının kullanılması • Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların sürdürülebilir kontrol programları için en iyi uygulama kılavuzu • Uygulanabilir olduğunda, hayvan veya hayvansal ürün kaybı için tazminat ödemelerinin özendirilmesi		√	√
3.3.3 Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların hastalık yükünü ve sosyoekonomik etkilerini azaltmak amacıyla ilgili sektörlerde küresel düzeyden ulusal düzeylere kadar Tek Sağlık yaklaşımı için kanıt temeli oluşturmak	• Endemik zoonotik, ihmal edilen tropik ve vektör kaynaklı hastalıkların nedenleri ve ayrıca hastalık bulaşmasının altında yatan sosyokültürel ve ekonomik nedenler, veri boşlukları ve ihtiyaçları • Hayvan ve insan küresel hastalık yükü çalışmaları • Endemik zoonotik, ihmal edilen tropikal ve vektör kaynaklı hastalıklar veri tabanı etkileri		√	√
3.3.4 Ülkeleri, Tek Sağlık ilkelerinin uygulanması yoluyla uygun maliyetli endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalıkların kontrolü için yatırım senaryosu oluşturma ve sürdürülebilir finansman ve yönetişim mekanizmaları geliştirme konusunda desteklemek	• Yatırım senaryosu oluşturmak için rehberlik • En iyi uygulamalara ilişkin örnekleri/pilotları ve önerilerin sergilenmesi • Endemik zoonotik, ihmal edilmiş tropikal ve vektör kaynaklı hastalık programları için ülke satın alma ve ulusal planlara yatırım için savunuculuk yapılması		√	√

Eylem Dizisi 4: Gıda güvenliği risklerini değerlendirmek, yönetmek ve iletişimini güçlendirmek

Gıda ve üretimden tüketime giden süreçte yer alan kompleks sistemler, insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünün bağlantı noktasında yer alır. Gıdanın üretilme biçimleri yalnızca son ürünün güvenliğini değil, aynı zamanda hayvanların sağlık ve refahını, bitkilerin sağlığını ve çevrenin kirlenmesini de etkileyebilir. Buna karşılıklı, gıda üretiminin yapıldığı ortam, hayvanların sağlığı ve bitkilerin kontaminasyonu gıda güvenliğini etkileyebilir.

Bu yakın bağlantı, Tek Sağlık yaklaşımının gıda güvenliğini ele alması için önemli olduğu ve gıda güvenliğinin Tek Sağlık'ı özendirmek için kritik olduğu anlamına gelir.

Bu eylem dizisi, WHO Küresel Gıda Güvenliği 2022–2030 Stratejisi (WHO, 2021b) ve FAO (FAO, 2021a) ve WHO (WHA, 2020) küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde gıda güvenliği stratejilerinin uygulanmasını desteklemek için geliştirilmekte olan ortak FAO -WHO koordinasyon çerçevesine dayanmaktadır. Eylem dizisi; gıda güvenliğini savunmak, yönetişim ve yapılarına müdahale etmeden hem FAO'nun, hem de WHO'nun Tek Sağlık yaklaşımı kapsamındaki stratejilerinin uygulanmasını desteklemek için bu devinim üzerine kurulmuştur.

Eylem dizisi, üretimden tüketime kadar olan süreçte hayvan, çevre ve insan sağlığına ve gıda güvenliğine yönelik riskleri ele almak için belirli eylemlerle gıda sistemleri perspektifinden gıda güvenliği çabalarında, Tek Sağlık yaklaşımını sistematik ve bütünsel olarak yaygınlaştırmayı amaçlayacaktır. Diğer eylem dizileriyle hem tamamlayıcı, hem de sinerjiktir, özellikle: gıda ve canlı hayvanlar çevreden kontaminasyona veya enfeksiyona maruz kalır (eylem dizisi 6), gıda kaynaklı bakteriler antimikrobiyallere karşı daha dirençli hale gelir (eylem dizisi 5), bazı gıda kaynaklı enfeksiyonlar yeni ve yükseliş halindedir (eylem dizisi 2), diğerleri (sisteriserkoz, ekinokokoz, gıda kaynaklı trematodiazlar gibi) ihmal edilmekle birlikte entegre sağlık yaklaşımlarına ihtiyacı vurgulamaktadır (eylem dizisi 3).

Amaç

İnsanların, hayvanların ve ekosistemlerin sağlığa kavuşmasını ve gıda tedarik zinciri ile etkileşimlerinde sağlıklı kalmasını sağlamak için paydaşlar arasında farkındalığı, politika değişikliklerini ve eylem koordinasyonunu özendirmek.

Eylem 4.1. Ulusal gıda kontrol sistemlerinde ve gıda güvenliği koordinasyonunda Tek Sağlık yaklaşımını güçlendirmek

Ulusal gıda güvenliği sistemlerinin güçlendirilmesi; gıda güvenliği mevzuatı, standartları ve yönergeleri, laboratuvar kapasitesi, gıda kontrol faaliyetleri ve acil duruma hazırlık ve müdahale kapasitesi dahil olmak üzere gıda kontrol sistemlerinin kritik altyapısını ve bileşenlerini kurmak veya geliştirmekle başlar.

Bu eylem, gıda güvenliği koordinasyonu için Tek Sağlık'ı özendirmeyi ve dört ortak kuruluşun, ülkelerin -özellikle LMIC'lerin- sıhhi ve bitki sağlığı kapasitesini güçlendirmek de dahil olmak üzere; gıda özgünlüğünü sağlamak, gıdada adil ve güvenli ticareti geliştirmek, güvenli olmayan gıda ile ilişkili riskleri azaltmaya yardımcı olacak temel bileşenleri değerlendirerek ve geliştirerek, ulusal gıda kontrol sistemlerini kurma, uygulama ve güçlendirme konusunda; ülkelere nasıl yardımcı olacağını belirlemeyi amaçlamaktadır.

TABLO 10: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 4.1

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
4.1.1 Gıda tedarik zinciri boyunca insanlarda, hayvanlarda ve çevrede olumlu ve olumsuz sağlık sonuçlarına yol açan gıda güvenliği aktivitelerindeki yolları ve bağlantıları belirleyerek gıda güvenliği için Tek Sağlık çerçevesi geliştirmek	• Çerçeve ve göstergeler		√	
4.1.2 Ülkeleri, özellikle insanları, hayvanları, bitkileri ve çevre sağlığını etkileyen kritik unsurlar konusunda gıda kontrol sistemlerinin temel değerlendirmesini yürütmede desteklemek	• Tek Sağlık yaklaşımının benimsenmesi dikkate alınarak değerlendirilen gıda kontrol sistemleri	√	√	√
4.1.3 Teknik destek araçları (kontrol listeleri, yasal çerçeve değerlendirmeleri vb.) sağlamak ve Tek Sağlık yaklaşımı kapsamında düzenleyici çerçeveleri daha sistematik bir şekilde içeren gıda kontrol sistemleri ve yasal çerçevelerin geliştirilmesinde ülkeler için kapasite oluşturmayı güçlendirmek	• Araçlar, politika özetleri ve eğitim materyallerinin geliştirilmesi	√	√	√
4.1.4 Tek Sağlık yaklaşımına göre gıda güvenliği risklerinin yönetimi için rehberlik sağlamak	• Geliştirilen ve yayınlanan teknik kılavuz (bilimsel risk sentezi ve risk değerlendirme materyalleri)	√	√	√
4.1.5 Gıda güvenliği olay ve acil müdahale planlarına Tek Sağlık yaklaşımını dahil etme veya güçlendirme konusunda ülkeleri desteklemek	• Üyeler, Üye Devletler ve Taraf Devletler arasında Uluslararası Gıda Güvenliği Otoriteleri Ağı'na (INFOSAN) artan katılım • Tek Sağlık yaklaşımını dikkate alarak Ulusal gıda güvenliği acil durum ve müdahale planlarının geliştirilmesine destek	√	√	√
4.1.6 Ülkelerin Codex Alimentarius Komisyonu'nun standart belirleme çalışmalarına ve WOAH'ın ilgili faaliyetlerine katılımını artırmak amacıyla bilimsel ve teknik yardım sağlamak ve çok sektörlü, koordineli bir yaklaşımla uygulanmasını kolaylaştırmak	• Standart belirleyen kuruluşlara katılımlarını geliştirmek için ülkelere sağlanan bilimsel ve teknik destek	√	√	√
4.1.7 Farklı paydaşlar arasında Tek Sağlık yaklaşımının bu alanda kullanımı konusunda duyarlılık oluşturmak ve bu konuda eğitim vermek için küresel bir gıda güvenliği kampanyası yürütmek	• Gıda güvenliği ile Tek Sağlık arasındaki bağlantıyı vurgulayan Dünya Gıda Güvenliği Gününün hedef kitlesine ulaşması • Dünya Gıda Gününün hedef kitlesine ulaşması • Tek Sağlık kapsamında gıda güvenliğini ele almak için geliştirilmiş özel iletişim kampanyaları	√	√	√

Eylem 4.2. Politika geliştirmede ve entegre risk yönetimi kararları vermede gıda sistemleri verilerini ve analizini, bilimsel kanıtları ve risk değerlendirmesini kullanmak ve iyileştirmek

Verilerin toplanması, kullanılması ve yorumlanması; kanıta dayalı gıda güvenliği sistemleri oluşturmanın temelidir. Bu eylem; ülkelerin gıda sistemleri bilgi ve yaklaşımlarını; ulusal gıda güvenliği sistemlerini güçlendirmek. bilimsel kanıtları ve risk değerlendirmesini, politika ve mevzuat geliştirmede, gıda kaynaklı hastalıkların yükünü azaltmak ve daha güvenli gıda sağlamak için risk yönetimi kararları almada ve kaynakları tahsis etmede mümkün olan en geniş ölçüde kullanmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

TABLO 11: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 4.2

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
4.2.1 Tek Sağlık kavramlarının gıda güvenliği risk analizlerine uyarlanmasında en iyi uygulamalara ilişkin kılavuzlar ve yenilikçi yaklaşımlar geliştirmek/güncellemek	• Daha geniş Tek Sağlık kavramlarını gıda güvenliği risk analizlerine dahil etmek için geliştirilmiş kılavuzlar ve araçlar	√	√	√
4.2.2 Tüm ülkelerin Tek Sağlık yaklaşımı ve gıda sistemleri merceği aracılığıyla gıda güvenliği risk analizi yapabilmesi için teknik destek sağlamak ve eğitim programları geliştirmek	• Çok sektörlü gıda güvenliği risk analizi için düzenlenen eğitim kursları, materyalleri ve web seminerleri • Eğitmen yetiştirme programları	√	√	√
4.2.3 İnsan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde ortaya çıkanlar da dahil olmak üzere, yeni ve ortaya çıkan gıda güvenliği konularını belirleme ve değerlendirme kapasitelerini güçlendirmede ülkeleri desteklemek	• Özellikle insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünden kaynaklananlar başta olmak üzere ortaya çıkan gıda güvenliği riskleri için yürütülen risk değerlendirmesi ve oluşturulan politika tavsiyeleri üzerine eğitim kursları ve çalıştaylar	√	√	√
4.2.4 Gıda güvenliğinin tüm gıda sistemi genelinde ve ulusal ve diğer düzeylerde operasyonel ve yönetişim karar alma süreçlerindeki merkezi rolünü vurgulamak ve yeterli gıda güvenliği yatırımını yönlendirmek için yeni iletişim kanallarını bulmada ülkeleri desteklemek	• Farklı hedefleri ve paydaşları dikkate alan iletişim stratejisi	√	√	√

Eylem 4.3. Ulusal gıda kaynaklı hastalık gözetim sistemlerinde Tek Sağlık yaklaşımının benimsenmesini özendirmek ve gıda kaynaklı hastalık ve gıda kontaminasyonunun tespiti ve izlenmesi için araştırmalar yapmak

Tehlike/gıda kombinasyonlarıyla ilişkili hastalık insidansı ve yükü bilinmeden, hafifletme eylemlerinin önceliklendirilmesi zor olur ve gıda güvenliği iyileştirmeleri yetersiz kalır. Kimyasal, mikrobiyolojik ve fiziksel kaynak ilişkilendirme bilgisi ile birlikte hastalık oluşumu ve gıda kaynaklı tehlikelerin yükü hakkındaki veriler, mevcut ve yeni kontrol önlemlerinin maliyet ve faydalarının değerlendirilmesinde çok önemlidir. Bu nedenle, gıda kaynaklı hastalıkları ele almak için etkili bir sürveyans sistemi, insan ve hayvan hastalıkları sürveyansının çevre ve gıda izleme ile bütünleştirilmesini gerektirir.

Bu eylem, Tek Sağlık yaklaşımını benimseyerek, insan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde gıda kaynaklı patojenler ve gıda kontaminantları için bütünleşik gözetimi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu, ülkelerin gıda ile ilgili halk sağlığı sorunlarını daha etkili bir şekilde tespit etmesine, önlemesine ve bunlara yanıt vermesine olanak sağlayacaktır.

TABLO 12: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 4.3

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
4.3.1 Ülkeleri, antimikrobiyal dirençli gıda kaynaklı patojenlerin gözetimi de dahil olmak üzere, gıda kaynaklı hastalıkların izlenmesi ve gözetimi için mevzuat ve programların güçlendirilmesi konusunda desteklemek	• Entegre gıda kaynaklı hastalık sürveyansı konusunda sağlanan rehberlik • Gıda kaynaklı patojenlerde antimikrobiyal direncin gözetimi konusunda sağlanan rehberlik • Gıdalardaki kontaminasyonun hayvan hastalığı verileri ve insan hastalıkları ile ilişkilendirilmesi konusunda sağlanan rehberlik	√	√	√
4.3.2 Su, gıda ve vahşi hayvan eti dahil olmak üzere ilgili gıda güvenliği verilerini ve diğer bilgileri toplamak, bunlara erişimi iyileştirmek ve yorumlamak için veri tabanlarını ve araçları yönetmek	• Paydaşlar tarafından sağlanan kamuya açık gıda güvenliği veri tabanları • Gıda güvenliği verilerinin toplanması ve yönetimi için geliştirilmiş kapasite geliştirme programları	√	√	√
4.3.3 Gıda kaynaklı hastalıkların yükünü tahmin etmek ve paylaşmak ve hastalıkları belirli gıda kaynaklarına atfetmek için gözetim sistemlerini güçlendirmede, Tek Sağlık yaklaşımı kapsamında önleme ve kontrol önlemlerini daha iyi hedeflemek için ülkeleri desteklemek	• Halk sağlığı yüküne dayalı, uygun maliyetli, gıda güvenliği, risk yönetimi konusunda sağlanan bilimsel tavsiyeler • Laboratuvar kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik destek • İnsan-hayvan-bitki-çevre arayüzü dikkate alınarak gıda kaynaklı vakaların ve salgınların sürveyansı ve epidemiyolojik araştırılmasına yönelik destek	√	√	√
4.3.4 İnsan-hayvan-bitki-çevre arayüzünde gıda kaynaklı patojenlerin ve gıda kontaminantlarının bulaşmasına ilişkin Tek Sağlıkla ilgili araştırmaları geliştirmek	• İnsan-hayvan-çevre arayüzünde ortaya çıkan ve tekrarlayan belirli gıda kaynaklı patojenlerin ve gıda kontaminantlarının bulaşması ve kontrolü hakkında sağlanan bilimsel tavsiyeler	√	√	√

Eylem Dizisi 5: Sessiz AMR salgınını önlemek

AMR; insan, hayvan, bitki, gıda ve çevre sektörlerinde büyük bir küresel tehdit oluşturmaktadır. Dirençli patojenlerin ve etkenlerin ortaya çıkışlarını ve yayılmalarını sınırlamak; insan, hayvan ve bitki hastalıklarını iyileştirme, gıda güvenliği ve güvencesi risklerini azaltma, çevreyi koruma ve yoksulluk, açlık, sağlık, refah, eşitsizlik, temiz su, sanitasyon, çalışma hayatı, ekonomik büyüme, sorumlu üretim-tüketim ve ortaklıklar da dahil olmak üzere SDG'lere giden yolda ilerlemeyi sürdürme gücünün korunmasında büyük öneme sahiptir.

AMR'nin birden fazla nedeni olmasından ve birçok sorunda ele alınması gerektiğinden, tüm sektörlerin ve paydaşların iletişim kurmasını ve birlikte, etkili bir şekilde çalışmasını sağlamak için Tek Sağlık yaklaşımı esastır.

Daha fazla işbirliği yapılmasını öngören Dörtlü; AMR konusunda işbirliği için bir Stratejik Çerçeve geliştirmiştir (WHO, FAO, OIE ve UNEP, 2022). Bu Çerçeve, Tek Sağlık'ın AMR'ye karşı olan reaksiyonunu daha ileri noktalara götürmek için dört kuruluşun ortak çalışmasını yansıtmaktadır. Çerçeve aynı zamanda, AMR Küresel Eylem Planının (WHO, 2015a) beş sütununun uygulanmasını geniş ölçüde destekler ve küresel AMR yönetişimi güçlendirir. Yakında yayınlanacak olan ortak çalışma planı, kuruluşların çerçeve vizyonunu gerçekleştirmek için nasıl işbirliği yapacaklarına odaklanmaktadır. Bu çalışma planı, dört kuruluş tarafından ortaklaşa yürütülen aktivitelere odaklanır ve bireysel kuruluşların mevcut çalışma planlarını ve bütçelerini tamamlar.

Eylem dizisi 5'in amaçları ve aktiviteleri, AMR üzerine stratejik işbirliği çerçevesi ve bunun ortak çalışma planı ile uyumludur. Ortak çalışma planının OH JPA'ya dahil edilmesi, AMR ile ilgili aktivitelerin ve yatırımın tutarlı olmasını ve Dörtlü Tek Sağlık işbirliğinin diğer alanları arasında sinerji oluşturmasını sağlayacak, iletişim ve bilgi sistemleri de dahil olmak üzere diğer gruplar içinde öğrenmeyi özendirecektir.

Amaç

Antimikrobiyal etkinliği korumak ve insan, hayvan ve bitki sağlığında sorumlu ve ihtiyatlı kullanım için antimikrobiyallere sürdürülebilir ve adil erişimi sağlamak için ortak hareket etmek.

Eylem 5.1. Politika, mevzuat ve uygulamada AMR'yi kontrol etmek için bağlama özel işbirlikçi Tek Sağlık çalışmasına öncelik vermek ve uygulamak için ülkelerin kapasitelerini ve bilgilerini güçlendirmek

Bu eylem, kurumlar arası koordinasyon, teknik destek ve kapasite geliştirme sağlayarak ülke düzeyinde AMR kontrolünü destekler. Dörtlü destekle, ülkelere, sürdürülebilir Tek Sağlık yönetimi, etkili ve dengeli ulusal AMR yanıtları sağlar.

TABLO 13: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 5.1

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
5.1.1 AMR Ulusal Eylem Planı (NAP) uygulamasına yönelik dengeli, işlevsel, iyi temsil edilen ulusal kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarını ve Tek Sağlık yaklaşımlarını desteklemek	• AMR Çok Ortaklı Güven Fonu (MPTF) sonuç matrisi doğrultusunda AMR'ye Tek Sağlık yaklaşımlarının uygulanmasında desteklenen LMIC'ler	√	√	√
5.1.2 Hedeflenen alanlardaki ülkeler için teknik destek ve kapasite geliştirme aktiviteleri sağlamak	• AMR/antimikrobiyal kullanımın entegre gözetimi hakkında ülkeler için rehber geliştirme • Sektör politikası ve küresel ortaklık kapsamında çevre konusunda kapasite geliştirme ve eylemleri güçlendirme • Ulusal düzeyde çok sektörlü/Tek Sağlık AMR yönetişimi hakkında rehber güncelleme • AMR'nin BM Sürdürülebilir Kalkınma İşbirliği Çerçevesi'ne dahil edilmesi konusunda sağlanan rehberlik ve bu süreçte ülkelere sağlanan destek • AMR ile ilgili mevzuat için Tek Sağlık değerlendirme aracının sonuçlandırılması ve pilot olarak uygulama • Dünya Antimikrobiyal Farkındalık Haftası da dahil olmak üzere AMR konusunda geliştirilen ve paylaşılan farkındalık ve kampanyalar için özel stratejiler ve materyaller • Ülkeleri kendi izleme ve değerlendirme yaklaşımlarını geliştirmede destekleme • AMR etkisinin sosyal, toplumsal cinsiyet, çevresel ve ekonomik değerlendirmeleri için kanıt temelli geliştirme ve güçlendirme • MPTF ülke desteğine kapasite geliştirme desteği • NAP'de öncelikli çevresel aktivitelere ilişkin programlar	√	√	√
5.1.3 AMR MPTF'nun etkin yönetimini sağlamak	• Etkin bir şekilde desteklenen MPTF ülke ve küresel programları • Etkili ders öğrenme ve bilgi yönetimi	√	√	√

Eylem 5.2. AMR'ye Tek Sağlık yanıtlarını etkilemek ve desteklemek için küresel ve bölgesel girişimleri ve programları güçlendirmek.

Bu eylem, ülke düzeyinde AMR kontrolünü desteklemek için küresel ve bölgesel düzeyde kanıtlanmış siyasi katılımı ve kaynak sağlamayı harekete geçirmeyi amaçlayan koordinasyon mekanizmalarını ve faaliyetleri desteklemektedir.

TABLO 14: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 5.2

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
5.2.1 AMR'ye yönelik küresel Tek Sağlık yanıtını koordine etmek	• Dört kuruluş arasında Tek Sağlık/AMR yanıtını özendirmek için Dörtlü Ortak Sekreterliği (QJS) tarafından sağlanan etkin koordinasyon ve destek • Gerçekleştirilen küresel tanıtım, savunuculuk ve siyasi katılım • Uygulanan iş planının koordinasyonu ve izlenmesi • Koordinasyon, kurumlar arası katılım ve ortaklığın özendirilmesi • MPTF etkin bir şekilde yönetilmesi ve genişletilmesi	√	√	√
5.2.2 Küresel en iyi uygulama hakkında standartlar ve teknik tavsiyeler geliştirmek ve güncellemek	• AMR finansmanı için savunulan ve bu finansmanı desteklemek için oluşturulmuş yatırım senaryosu • Yatırım senaryosu bulgularını her düzeyde stratejilere ve operasyonel planlara dahil etmek için; hükümetler, kalkınma ortakları ve diğer paydaşlarla geliştirilmiş işbirliği • Farklı sektörlerde antimikrobiyallerin kullanımına ilişkin dört kuruluş tarafından uyumlaştırılmış rehberlik • İlaçlarla ilgili düzenlemeleri yapan makamlara sağlanan destek • Düzenli olarak geliştirilen ve güncellenen araçlar ve e-öğrenme materyalleri havuzu • Cinsiyet, eşitlik ve AMR arasındaki ilişkilerin iyi anlaşılması	√	√	√
5.2.3 Küresel savunuculuk çabalarını desteklemek	• Dünya Antimikrobiyal Farkındalık Haftası da dahil olmak üzere Tek Sağlık yelpazesinde planlanan ve uygulanan ortak AMR farkındalık aktiviteleri • Çevrede AMR'yi ele alma konusunda küresel savunuculuk (üst düzey siyasi olaylar dahil)	√	√	√
5.2.4 Yatırıma yön sağlamak için öncelikli bir araştırma gündemi geliştirmek	• İnsanlar, hayvanlar, bitkiler ve haritalanmış çevre arasındaki arayüzdeki eksikler /araştırma soruları • Belirlenen ve öncelik verilen politikayı bilgilendirmek için araştırma soruları	√	√	√
5.2.5 AMR ile ilgili Küresel Eylem Planını izlemek, değerlendirmek ve raporlamak	• Üretilen ve dağıtılan GAP'ın ilerlemesini izlemek için AMR hakkında (Küresel Eylem Planı (GAP) izleme ve değerlendirme çerçevesi kapsamında) üç taraflı iki yılda bir küresel rapor • Yıllık Üçlü AMR ülke öz değerlendirme anketi (TrACCS) yapılması ve sonuçlarının yayınlanması • AMR ve Antimikrobiyal Kullanım (TISSA) platformunda Üçlü Entegre Gözetim Sisteminin kurulması ve faaliyete geçmesi	√	√	√
5.2.6 AMR konusunda bölgesel işbirliğini güçlendirmek	• NAP uygulaması için ülkelere bölgesel koordinasyon ve teknik destek sağlanması • Bölgesel siyasi ve ekonomik ilişkileri yürüten gruplar • Üstlenilen savunuculuk ve iletişim aktiviteleri • Bölgesel ortaklıklara destek	√	√	√

Eylem 5.3. Küresel AMR yönetişim yapılarını güçlendirmek.

Bu eylem aracılığıyla, dört kuruluş, AMR konusunda hesap verilebilirliğin ve küresel yönetişimin güçlendirilmesi için birbiriyle ilişkili yapılara destek sağlar:

i) Arka plandaki siyasi ivmeye olan halk desteğini, ivediliğini ve küresel ajandada AMR sorununun görünürlüğünü sürdürme temel hedefiyle küresel danışmanlık ve savunuculuk rolü üstlenen AMR konulu Küresel Liderler Grubu;
ii) Dörtlü kuruluşların, Birleşmiş Milletler kuruluşlarının, ilgili hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün ve akademinin üyelerini içeren AMR ile ilgili paydaş katılımını kolaylaştırmak için çok paydaşlı bir ortaklık platform;
iii) AMR'ye İlişkin Eylem Kanıtı hakkında Bağımsız bir Panel.

TABLO 15: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 5.3

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
5.3.1 AMR için hesap verebilirliği ve küresel yönetişimi güçlendirmek için birbiriyle ilişkili yapıları desteklemek	• QJS tarafından AMR konusunda Global Liderler Grubuna sağlanan sekreterlik hizmeti • Küresel Liderler Grubu'nun düzenli toplantılar düzenlemesi • Küresel Liderler Grubu eylem planının izlenmesi • Desteklenen teknik danışma grupları • QJS tarafından desteklenen AMR üzerinde çok paydaşlı ortaklık platformunun kurulması ve işletilmesi • Desteklenen AMR'ye İlişkin Eylem Kanıtı Üzerine Bağımsız Panel'in kurulması ve işletilmesi	√	√	√

Eylem Dizisi 6: Çevreyi Tek Sağlık'a entegre etmek

İnsanların, evcil ve vahşi hayvanların, bitkilerin ve çevre sağlığının yakından bağlantılı ve birbirine bağımlı olduğu, giderek daha fazla kabul görmektedir. Çevresel bozulmanın her biçimi, insan ve hayvan sağlığı için doğrudan veya dolaylı olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Hava, su ve toprak kirliliğinin insan ve hayvan sağlığı üzerindeki etkileri kesin olarak kanıtlanmıştır. Örneğin, atık sudaki biyolojik ve kimyasal kirleticiler ve hayvan çiftliklerinden gelen akıntılar, çevrede antimikrobiyal dirençli genlerin yayılmasını artırmaktadır. Tarımsal, endüstriyel ve kentsel genişlemenin neden olduğu arazi kullanım değişikliği; yalnızca doğal yaşam alanlarının benzeri görülmemiş şekilde bozulmasına, ekosistem bütünlüğüne ve gıda güvencesine yönelik tehditlere, ormansızlaştırmaya ve endişe verici ölçüde biyoçeşitlilik kaybına sebep olmakla kalmamakta, aynı zamanda hastalıkların ortaya çıkışını ve yayılmasını desteklemekte, ortaya çıkan patojenlerin evcil hayvanlar, vahşi yaşam ve insanlar arasında yayılmasına uygun yollar ortaya çıkarmaktadır. Kimyasal, fiziksel veya biyolojik etmenlerle iç veya dış ortamlarda oluşan hava kirliliğine ek olarak, tatlı su ve okyanus kirliliği de zehirli kimyasalların, ağır metallerin ve mikro plastiklerin insan gıda zincirinde birikmesine sebep olarak insanlar, evcil hayvanlar ve vahşi hayvanlarda ciddi sağlık sorunlarına neden olmaktadır.

İnsan faaliyetlerinin bu ve diğer birçok olumsuz sonucu iklim değişikliği ile birleşerek, bu tehditleri büyütür, etkilerini şiddetlendirir, çevresel ve ekolojik sistemlerin direncini baltalar.

Bu tehditleri önlemek ve azaltmak için biyoçeşitliliğin korunması, çevre, halk sağlığı ve hayvan sağlığı/veteriner hekimlik sektörlerinin bu bağlantıları anlaması, tek sesle konuşması ve Tek Sağlık'ı uyumlu bir yaklaşımla uygulaması gerekir. Çevre sektörünün yetki ve önceliklerinin; çevresel verilerin Tek Sağlık karar verme sürecine entegre edilmesi, sektör ve kurumların Tek Sağlık masasında ve karar alma süreçlerinde eşit söz sahibi olmaları, Tek Sağlık topluluğunda çevre sorunlarının daha iyi anlaşılmasının özendirilmesi ve çevre biriminin kapasitesinin artırılması da dahil olmak üzere Tek Sağlık yaklaşımına tam olarak entegre edilmelidir.

Amaç

Sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturan insanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığını ortaklaşa desteklemek için biyoçeşitliliği korumak ve eski haline getirmek, ekosistemlerin ve daha geniş çevrenin bozulmasını önlemek.

Eylem 6.1. Ekosistemleri ve daha geniş çevreyi korumak, eski haline getirmek ve bozulmasını önlemek

Bu eylem, çevrenin korunmasına ve daha fazla bozulmasının önlenmesine yardımcı olmak için diğer kuruluşlarla iş birliği içinde dört kuruluş tarafından ortaklaşa uygulanabilecek bir dizi faaliyeti sıralamaktadır. Eylemler; sağlıksız ortamların vahşi yaşama, çiftlik hayvanlarına ve insanlara karşı sağlık tehditlerini birlikte ve daha iyi anlamayı; sivil toplum, özel sektör ve diğer paydaş gruplarla işbirliği içinde ortaklıklar kurmayı; doğanın sürdürülebilir yönetimini öne çıkaran politikalar, mevzuatlar ve faaliyetleri hayata geçirmeyi; sağlıklı ekosistemler ve topluluklar sağlamayı; şehir merkezlerinin veya tarım/çiftliklerin gaspını önlemeyi, desteklemeyi amaçlamaktadır.

TABLO 16: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.1

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.1.1 Ekosistemlerin, hayvanların, bitkilerin ve insanların sağlığını olumsuz yönde etkileyen çevresel bozulmaya yol açan ana antropojenik faktörleri tanımlamak ve ölçmek	• Politika oluşturmayı desteklemek için çevre, ekosistemler, hayvanlar, bitkiler ve insanların sağlığı arasındaki bağlantılar hakkında bilgi ürünlerinin kullanılması	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.1.2 Özel sektör ve resmi olmayan kuruluşların (NGO) sürdürülebilir doğal kaynak yönetimine, restorasyon aktivitelerine, iklim akıllı ve çevreye duyarlı sağlık hizmetleri dahil en iyi uygulamalara katılımını artırmak	• Özel sektör ve koruma odaklı olmayan NGO'ların, çevrenin bozulmasının durdurulmasına, çevrenin korunması ve restorasyonunun desteklenmesine ölçülebilir oranda katkıda bulunması		√	
6.1.3 Çevrenin, hayvanların, bitkilerin ve insanların sağlığına yönelik riskleri azaltmak için, düzenlemeler yoluyla da dahil olmak üzere, sürdürülebilir tarım, su ürünleri yetiştiriciliği, hayvancılık üretimi ve kereste dışı orman ürünlerine yönelik sürdürülebilir, iklim açısından akıllı, agroekolojik yaklaşımlara geçişi özendirmek	• Tarımsal yoğunlaşmayı azaltmak ve agroekolojik yaklaşımları artırmak için araç setleri, politika rehberliği, ekonomik analizler ve diğer araçların geliştirilmesi		√	√
6.1.4 Tüm türlerin sağlıklı ve dirençli popülasyonlarını desteklemek için tüm ekosistemlerin ve sağladıkları hizmetlerin bütünlüğünü artırmanın önemini ortaklaşa özendirmek	• Her düzeydeki tüm ilgili sektörleri (karar alıcılar dahil) içeren ortak yayınlar, seminerler ve politika diyalogları/ tartışmaların hazırlanması	√	√	√
6.1.5 Yerli Halkların ve yerel toplulukların doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanma ve ticaret yapma haklarını korumaya yönelik politikaların ve mevzuatın geliştirilmesini ve benimsenmesini desteklemek	• Yerli halkların ve yerel toplulukların haklarını korumak ve politika geliştirmeyi desteklemek için yasal rehberlik ve sektörler arası politika etki analizlerinin geliştirilmesi	√	√	√
6.1.6 Düzenlenmemiş ve yasa dışı vahşi yaşam çiftçiliği ve ticareti risklerini yönetirken yasal, sürdürülebilir, esnek ve kapsayıcı yaban hayatı temelli ekonomilerin gelişimini desteklemek	• Sürdürülebilir ulusal ve bölgesel vahşi yaşam ekonomisi stratejilerine desteğin kanıtı	√	√	√
6.1.7 Aktiviteleri Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılar (NDC'ler), Ulusal Biyoçeşitlilik Stratejileri ve Eylem Planları (NBSAP'ler) ve çok taraflı çevre anlaşmaları (MEA'lar) kapsamındaki diğer taahhütler ve Ulusal Sağlık Ulusal Uyum Planı (H-NAP) taahhütlerine bağlamak ve desteklemek iklim değişikliğini ve çevresel bozulmayı ele almak	• NDC'ler ve NBSAP'ler gibi ulusal raporlama yükümlülüklerine Tek Sağlık hususlarının entegrasyonuna yönelik desteğin kanıtı		√	√
6.1.8 İnsan, hayvan ve çevresel ortak faydaları içeren ve sürdürülebilir arazi ve su yönetimi sağlayan entegre kara ve deniz kullanımı planlamasını kolaylaştırmak için ilgili sektörleri bir araya getirmek	• Sağlık ve çevreyi hesaba katan, kara ve deniz kullanım planları hakkında geliştirilen kılavuz • Öğrenilen derslere dayalı olarak üretilen çok paydaşlı, entegre kara ve deniz kullanımı planlama süreçlerinin yürütülmesi için iyi uygulama kılavuzu	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.1.9 Halk sağlığı, tıp ve veteriner hekimlik uygulamalarının ve bunların atıklarının çevreye duyarlı yönetimi için ortak kılavuzların uygulanmasını geliştirmek ve özendirmek	• Ortak yönergelerin geliştirilmesi, benimsenmesi ve uygulanması için desteğin kanıtı		√	√
6.1.10 Ekosistemlerin, insanların, hayvanların, bitkilerin ve ekosistemlerin sağlığına yönelik tehditleri en aza indirmek için atık su da dahil olmak üzere kimyasalların ve atıkların sağlıklı yönetimini ve hava, su ve toprağa kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrolünü özendirmek, bilgilendirmek ve desteklemek	• Kimyasalların ve atıkların sağlıklı yönetimi için yönergeler ve planlar		√	√

Eylem 6.2. Çevrenin ve ekosistemlerin sağlığını Tek Sağlık yaklaşımına dahil etmek

Bu eylem; ormancılık, vahşi yaşam, biyolojik çeşitlilik, doğal kaynak yönetimi ve çevre sektörlerinin yetkilerini, önceliklerini, işlevlerini ve bilgilerini, çevresel bilgi, veri ve risk faktörlerini daha fazla içeren Tek Sağlık politikalarının, planlarının ve eylemlerinin geliştirilmesini özendirmek ve desteklemek amacıyla Tek Sağlık'a entegre etmeyi amaçlamaktadır.

TABLO 17: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.2

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.2.1 Çevresel bozulmanın sosyoekonomik etkilerine ilişkin kanıtların haritasını çıkarmak (arazi kullanımı değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, kirlilik ve atık ve iklim değişikliği dahil)	• Teknik raporlar ve politika özetleri gibi geliştirilmiş özel raporlar • Bu konuyu ele alan bilimsel yayınları bir araya getirmek için kurulan bilimsel platform • Üçlü kuruluşların yönetim organları, çevresel bozulmanın nedenlerini ele almak için sağlanan kanıtlar doğrultusunda harekete geçmesi.		√	
6.2.2 Çok sektörlü işbirliğini geliştirmek amacıyla mevcut araçları (örneğin IHRPVS, NBW'ler ve Üçlü Zoonoz Rehberi (WHO, FAO ve OIE, 2020) kapsamındaki Üçlü operasyonel araçlar) haritasını çıkarmak, gözden geçirmek ve revize etmek. İyi entegre edilmiş ve gerektiğinde Tek Sağlık'ın çevresel yönlerinin entegrasyonunu desteklemek için yeni araçlar geliştirmek	• Yeni araçlar geliştirilmesi ve mevcut araçların çevresel entegrasyon için revize edilmesi.		√	

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.2.3 Özendirilecekleri ve yan faydaları belirlemek ve çevre sektörünün merkezi rolü, katılımının önemi ve Tek Sağlıktaki rolü hakkında farkındalık yaratmak	• Çevresel kaygıların Tek Sağlık'ta yaygınlaştırılmasını/ entegre edilmesini desteklemek için Dörtlü tarafından oluşturulan farkındalık ve iletişim planı • Çevre sektörünün Tek Sağlık'a entegrasyonu hedefli iletişim ve destek araçları • Ortaklar arasında koordineli iletişim kampanyaları • Çeşitli medya organları aracılığıyla yayınlanan ve dağıtılan başyazılar ve diğer makaleler	√	√	√
6.2.4 Ekosistem sağlığı ve çevrenin Tek Sağlık politikaları ve programlarına entegrasyonunu gözden geçirmek, sağlamak ve Tek Sağlık platformlarında her düzeyde sektörler ve gruplar arasında eşitliği sağlamak için mekanizmalar ve ortaklıklar geliştirmek ve uygulamak	• Çok paydaşlı ortaklık platformlarının kurulmasına destek olunması • Oluşturulan dörtlü koordinasyon mekanizmaları • Çevre sektörünün Tek Sağlık platformlarına ve politikalarına sistematik olarak dahil edilmesi için geliştirilmiş en iyi uygulamalar/yönergeler	√	√	√
6.2.5 Biyoçeşitlilik, çevre ve iklim değişikliği dahil olmak üzere Tek Sağlık'ın tüm boyutlarını entegre etmek için ilgili ulusal planların, politikaların, mevzuatın ve programların gözden geçirilmesi, güncellenmesi ve uygulanmasını desteklemek	• Ülke düzeyindeki Tek Sağlık koordinasyon mekanizmalarının gözden geçirilmesini destekleme • Ulusal planların ve politikaların gözden geçirilmesini desteklemek için geliştirilen şablon/kontrol listesini çevresel kaygılara ayarlamak-uyarlamak-dahil etmek, • İlgili projelerin uygulanmasında öğrenilen derslerin belgelenmesi	√	√	√
6.2.6 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin, Biyolojik Çeşitlilik ve Sağlık Küresel Eylem Planının, ilgili eylem planlarının ve operasyonel çerçevelerin uygulanmasını desteklemek	• Eylem planlarının alınması ve uygulanmasına ilişkin ilerleme raporları • Gerektiğinde uygulamayı desteklemek için ülke düzeyinde düzenlenen çalıştaylar		√	
6.2.7 Riskler de dahil olmak üzere sağlık ve çevre konularının Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve diğer finans kurumlarının etki değerlendirmelerine ve performans standartlarına entegrasyonunu desteklemek	• Çevresel kaygılar dikkate alınarak, IFC ve diğer finansal kuruluşların gözden geçirilmiş etki değerlendirmeleri ve performans standartları		√	√
6.2.8 Sağlıklı ve dirençli toplumları ve ekonomileri özendirmek için sağlıklı bir çevrenin önemini ve ekonomik değerini her düzeydeki karar vericilere iletmek	• Ortak iletişim stratejisi ve uygulama planı • İletişim malzemelerinin geliştirilmesi • Politika özetleri • Çevre, biyolojik çeşitlilik ve sağlık yaklaşımlarına ilişkin politika diyaloğu • Politika yapıcıları hedefleyen/uyarlanmış ortak açıklamalar • Ortak iletişim kampanyaları		√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl) 1	2-3	4-5
6.2.9 Temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre için insan hakkının ulusal düzeyde tanınmasını özendirmek (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından Ekim 2021'de oybirliğiyle onaylandığı şekilde)	• Ortak savunuculuk stratejisi ve uygulama planı • Savunuculuk özetleri	√	√	√
6.2.10 İklim açısından akıllı ve çevreye duyarlı sağlık sistemlerinin benimsenmesini özendirmek	• İnsan ve hayvan/bitki sağlığı ve araştırma operasyonları için atık yönetimi standartları • Sağlık işgücü müdahaleleri • Enerji müdahaleleri • Su, sanitasyon ve sağlık hizmetleri atığı müdahaleleri • Altyapı, teknoloji ve ürün müdahaleleri • Sağlık (hayvan ve insan) tesislerinin iklim değişikliğine ve kirlilik tehditlerine karşı dayanıklılıklarını değerlendirmelerine yardımcı olacak araçlar	√	√	√

Eylem 6.3. Çevresel bilgi, veri ve kanıtları, Tek Sağlık karar verme sürecine entegre etmek

Çevre sektörü kaynaklı veriler ve kanıtlar; biyoçeşitliliği ve daha geniş çevreyi korumak, sürdürülebilir kalkınmayı özendirmek ve sağlık tehditlerini belirlemek ve azaltmak için tüm karar alma süreçlerine entegre edilir.

TABLO 18: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.3

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl) 1	2-3	4-5
6.3.1 Sağlık, hayvan hastalıkları ve çevresel veri tabanları ve bilgi sistemleri arasındaki birlikte çalışabilirliği haritalamak	• Mevcut bağlantılar ve birlikte çalışabilirlik derecesi dahil olmak üzere (insan ve hayvan) sağlık ve çevre verileri için mevcut veri tabanlarının haritalanması	√		
6.3.2 Risk modellemeyi, paylaşılan bilgileri ve bilgiye /bilime dayalı karar ve politika oluşturmayı desteklemek için hastalık veri tabanları ile çevresel veri tabanları arasında bağlantılar kurmak	• İlgili veri tabanları, uygulama programlama arayüzleri aracılığıyla bağlanması ve verilerin bütünsel bir şekilde analiz edilmesi • Çevresel verilere sağlık veri tabanlarından doğrudan erişim ve bunun tersi de analiz ve risk modelleme çalışmalarının kolaylaşması		√	
6.3.3 Ekosistem, çevre, hayvan ve insan sağlığı bilgi ve verilerini entegre eden ortak bilgi yönetim sistemleri ve analitik araçlar geliştirmek	• Ekosistem, hayvan ve insan sağlığı verilerini ve bilgilerini entegre eden Yeni Bilgi Yönetim Sistemi platformu • Katkıda bulunan kuruluşlar arasındaki anlaşma • Karar vericiler tarafından kullanılan analitik araçlar tarafından üretilen sonuçlar		√	

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.3.4 Tek Sağlık karar alma sürecini yönlendirmek için geleneksel bilgileri de dahil olmak üzere yerli ve yerel toplulukların katılımını sağlamak için uygun mekanizmalar/yönergeler geliştirmek	• Geleneksel bilgiyi Tek Sağlık karar alma sürecine dahil etmek için resmi mekanizma veya kılavuzların üretilmesi	√		
6.3.5 Bilgi eksiklerini gidermek ve sağlık üzerindeki çevresel etkileri (olumlu ve olumsuz) izlemek için üniversiteler ve araştırma merkezleri ile ortaklıklar kurmak	• Geliştirilen ve finanse edilen araştırma gündemi • Yeni kanıtların üretilmesi ve politika yapıcılar da dahil olmak üzere dağıtılması	√		
6.3.6 Politikaları ve mevzuatı iyileştirmek ve arayüzlerde sağlık tehditlerini önlemek ve azaltmaya yönelik pratik çözümler önermek için çevresel bilgi ve verileri tercüme etmek	• Belirli sağlık tehditlerini önlemek ve azaltmak için pratik kılavuzların üretilmesi • Çevresel verileri programlarına entegre eden halk ve hayvan sağlığı politikalarının geliştirilmesi	√		
6.3.7 Ülke düzeyinde sektörler arasındaki birlikte çalışabilirliği, mekanizmaları ve çalışma ilişkilerini değerlendirmek için Tek Sağlık ihtiyaçları değerlendirme araç takımı geliştirmek	• Çevre sektörünü entegre eden güncellenmiş NBW aracı üretilmesi • Çevre sektörünü entegre eden NBW yol haritalarını yürütmek için ülkelere sağlanan destek • NBW yol haritalarının ulusal sağlık planlarına dahil edilmesi için sağlanan destek • Üçlü Zoonoz Rehberi operasyonel araçlarının (Ortak Risk Değerlendirmesi, Çok Sektörlü Koordinasyon Mekanizması ve Gözetim ve Bilgi Paylaşımı) çevre sektörü rehberlerine ve uygulamaya entegre edilmesi	√		
6.3.8 Çevrenin sağlığını izlemek için bilgi toplamaya yönelik veri toplama konusunda yurttaş grubuyla etkileşimde bulunmak	• Kitle kaynaklı verilerin, küresel olarak gözetim ve izleme sistemlerine katkıda bulunması	√		

Eylem 6.4. Çevre, tıp, tarım ve veteriner hekimlik sektörü profesyonelleri için birlikte çalışabilir Tek Sağlık akademik ve hizmet içi eğitim programları oluşturmak

Bu eylem şunları amaçlamaktadır:

i) Zoonozlar, AMR ve gıda güvenliği tehditlerini ele almak ve Tek Sağlık politikalarını, mevzuatını ve müdahalelerini desteklemek için insan ve hayvan uzmanlarıyla birlikte çalışabilir bir şekilde katılmak için doğal kaynak yönetimi ve çevre sektörü profesyonelleri ve kurumlarının kapasitesini güçlendirmek;

ii) Tıbbi ve hayvan sağlığı/veteriner hekimlik sektörü profesyonellerinin ve kurumlarının çevresel hususları bütünleştirme, çevre profesyonelleriyle birlikte çalışabilir bir şekilde katılma, sağlık ve çevre arasındaki bağlantıları ele alma ve Tek Sağlık politikaları, mevzuat ve müdahalelerini destekleme kapasitesini güçlendirmek

iii) Tıp, veteriner hekimlik ve çevre sektörü profesyonellerinin sağlık ve kalkınma konusundaki karar alma sürecini etkileme kapasitesini birlikte/eşzamanlı olarak güçlendirmek ve tüm sektörlerle işbirliği yapmak ve tüm sektörlerin önceliklerini entegre etmek için yeterli donanıma sahip olmasını sağlamak.

TABLO 19: AKTİVİTELER, ÇIKTILAR VE EYLEM TAKVİMİ 6.4

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.4.1 Diğer sektörlerdeki karar vericileri etkilemek için çevresel karar vericiler ve profesyoneller için savunuculuk eğitimi ve araçları geliştirmek	• Savunuculuk eğitimi ve ilgili sektörler tarafından geliştirilen ve kullanılan araçlar	√	√	√
6.4.2 Yaban Hayatı, Çevre, Biyoçeşitlilik ve Ekosistem Profesyonelleri için Saha Eğitim Programı'nı (FTP-WEBE) desteklemek üzere Tek Sağlık'ın tüm yönlerine birlikte çalışabilir şekilde katılmaya yönelik kurumsal ve bireysel kapasiteyi kıyaslayacak ulusal bir çevre sektörü ihtiyaç değerlendirme aracı geliştirmek ve kullanıma sunmak	• Ulusal çevre sektörü ihtiyaç değerlendirmesinin geliştirilmesi • Ulusal, alt-bölgesel ve/veya bölgesel çevre sektörü ihtiyaç değerlendirmelerini gerçekleştirmek için sağlanan destek • Alt-bölgesel ve/veya bölgesel çevre sektörü kapasite geliştirme uygulama planlarının geliştirilmesi için destek (Bölgesel Ekonomik Komisyonlar tarafından)	√	√	√
6.4.3 Doğal kaynak yönetimi (yaban hayatı, biyolojik çeşitlilik, ekosistemler, çevre), iklim ve diğer çevresel konulardan sorumlu bakanlıklardaki profesyonelleri hedefleyen – Saha Epidemiyolojisi Eğitim Programı (FETP), Veteriner Hekimler için Saha Epidemiyolojisi Eğitim Programı (FETPV) ve Saha Epidemiyolojisi ve Laboratuvar Eğitim Programı (FELTP) tamamlayıcısı –profesyoneller için birlikte çalışabilir hizmet içi bir Tek Sağlık eğitim kursu (FTP-WEBE) geliştirmek	• Birlikte çalışabilir çevre sektörü Tek Sağlık eğitim modülleri ve kursunun geliştirilmesi • Birlikte çalışabilir çevre sektörü Biyoçeşitlilik, ekosistemler ve vahşi yaşam hakkında verilen Tek Sağlık eğitimi • Çevre sektörü profesyonellerinin; ulusal ve yerel düzeyde Tek Sağlık'a nasıl katkıda bulunacaklarını anlaması • Çevre sektörünün, Tek Sağlık politikasını etkileme ve ulusal ve alt ulusal Tek Sağlık programlarının bir parçası olarak çevresel sektör önceliklerini belirleme ve uygulama kapasitesi • Ulusal Tek Sağlık politikalarının ve önceliklerinin, çevre bakanlıklarının yetkilerini ve çıkarlarını yansıtması ve zoonozların, AMR ve gıda güvenliğinin ötesine geçmesi	√	√	
6.4.4 Tıp, halk sağlığı ve veteriner hekimlik profesyonellerinin; biyolojik çeşitliliğin korunmasının önemi ve aralarındaki bağlantılar, sağlık ve çevre arasındaki bağlantılar, çevresel tahribatın hastalıkların ortaya çıkmasına nasıl katkıda bulunduğu ve bütünleştirmenin önemi hakkında hizmet içi eğitime katılımlarını sağlamak	• Çevreyi (biyoçeşitlilik ve ekosistem sağlığı) ve önemini ve birbirleriyle olan bağlantılarını içeren en az üç eğitim modülünün geliştirilmesi • Sektörler ve arayüzler arasında Tek Sağlık işbirliği • Hastalıkların yaban hayatı popülasyonları ve koruma üzerindeki etkisi	√	√	√

Aktiviteler	Çıktılar	Zaman (Yıl)		
		1	2-3	4-5
6.4.5 Sistem düşüncesinin; akademik ve hizmet içi Tek Sağlık profesyonelleri için temel bir modül olduğundan emin olmak	• Sistem düşüncesinin; Tek Sağlık lisans ve yüksek lisans derecelerindeki temel modüllere; tıp, veteriner hekimlik ve çevre sektörü lisans ve lisansüstü okul adayları için eğitim kursları ve sertifika programlarına entegre edilmesi	√	√	√
6.4.6 Tıp, veteriner hekimlik ve halk sağlığı akademik müfredatında ve araştırma gündemlerinde çevre, biyolojik çeşitlilik ve ekosistem sağlığı ile ilgili temel modüllerin geliştirilmesini desteklemek	• Çevre, biyoçeşitlilik ve ekosistem sağlığı üzerine geliştirilen çekirdek modüller, Tek Sağlık lisans ve yüksek lisans derecelerine dahil edildiği, tıp, veteriner hekimlik ve çevre sektörü lisans ve yüksek lisans adayları için eğitim kursları ve sertifikaları	√	√	√
6.4.7 Fakülte eğitiminde ve çevresel akademik müfredatta halk sağlığı üzerine temel modüllerin geliştirilmesini desteklemek	• Tek Sağlık lisans ve yüksek lisans derecelerindeki çevre akademik müfredatında halk sağlığı üzerine geliştirilen temel modüller, tıp, veteriner hekimlik ve çevre sektörü lisans ve lisansüstü okul adayları için eğitim kursları ve sertifikalar	√	√	√
6.4.8 Tüm Tek Sağlık sektörlerinden (sağlık, hayvan sağlığı, çevre) hizmet içi profesyonellere aynı anda verilebilecek ve FETP, FETPV ve FTP-WEBE eğitimi için bir ön koşul olarak hizmet eden bir Tek Sağlık giriş kursu geliştirmek	• Geliştirilen ve hizmet içi profesyonellere sunulan ortak eğitim modülleri • FETP, FETPV ve FTP-WEBE'nin, bu ortak giriş niteliğindeki Tek Sağlık kursunu ön koşul olarak desteklemesi	√	√	

Bölüm 4. Yönetişim, uygulama ve izleme

Yönetişim

Önerilen küresel yönetişim yapısı; OH JPA'nın etkisinin ve uzun vadeli sonuçlarının yanı sıra, orta ve kısa vadeli sonuçların elde edilmesi için gereklilikleri dikkate alır. Bu; ilgili tüm paydaşların katılımını sağlamak, kaynakları seferber etmek ve eylem dizilerinde özetlenen karmaşık zorlukları ele almak için platformların ve fırsatların yaratılmasını sağlayacaktır. Yönetişim ilkesi; mevcut mekanizmalar üzerine inşa etmek, gereksiz ve karmaşık yapılar oluşturmaktan kaçınmaktır. OH JPA'nın yönetimi aşağıdaki şekilde olacaktır:

- Dörtlü yöneticiler, OH JPA'nın uygulanmasından sorumludur ve bölgesel, alt-bölgesel ve ilgili ülke ofislerinin katılımını sağlayarak, uygulanmasına liderlik edecek ve gözetim sağlayacaktır.
- Yöneticiler; üst düzey Dörtlü temsilciler ve Sekretarya ile işbirliği içerisinde, önceden kararlaştırılan çalışma planlarına dayalı olarak OH JPA'nın uygulanmasıyla ilgili tüm programlı finansal ve kaynak kararlarını almaktan veya uygulamaktan sorumlu olacaklardır. Uygulama ile ilgili düzenlemeler, Dörtlü Sekretarya tarafından periyodik olarak gözden geçirilecek ve revize edilecektir.
- Dörtlü'nün yıllık dönüşümlü başkanı olarak hareket eden kuruluş, OH JPA'nın uygulanmasının koordinasyonuna liderlik edecek ve ilerleme hakkında Dörtlü Yönetim Yıllık Toplantısına rapor verecektir.
- OH JPA'nın yönetişimi aşağıdaki şekilde desteklenecektir:
    - Dört kuruluş, Dörtlü Sekretarya aracılığıyla OH JPA'nın uygulanmasını koordine edecektir.
    - OHHLEP; oluşturulan kanıt, veri ve bilgilerle; OH JPA'nın bilime dayalı olarak uygulanmasını ve güncellemelerini sağlamak için üst düzey Dörtlü yönetime (yöneticiler ve üst düzey temsilciler) ve Dörtlü Sekretaryaya danışmanlık yapacaktır.
    - OH JPA'nın ülke düzeyinde etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için bölgesel/alt-bölgesel düzeydeki benzer yapılar dikkate alınacaktır.
    - Dört kuruluş; gerektiğinde OH JPA'nın uygulanmasını desteklemek amacıyla girdi ve tavsiye almak üzere diğer paydaşlarla bağlantı kuracaktır.
    - Dört kuruluş, ülkelerin Tek Sağlık planlama ve uygulamaları için

yararlanabilecekleri uygulamalı eylem, araçlar ve destek mekanizmaları sağlayarak Tek Sağlık'taki ilerlemenin hızlandırılmasını desteklemek için ülkelerle diyalog kuracaktır.

Uygulama, izleme ve değerlendirme

- OH JPA'da açıklanan hedeflerin, üst düzey eylemlerin ve aktivitelerin her düzeyde içeriğe özel aktivitelere dönüştürülmesi için; küresel, bölgesel ve ülkesel düzeyde çalışma planlarına sahip bir uygulama çerçevesi tarafından desteklenecek ve dört kuruluş; kapasiteleri, yetkinlikleri ve mevcut kaynakları ölçüsünde katkıda bulunacaktır. Uygulama planının amacı, ülke düzeyinde etki yaratmaktır.
- Dörtlü bölgesel koordinasyon mekanizmaları ve bunların ilgili Üyeleri ile istişare halinde uygulama çerçevesini geliştirmek için ortak bir süreç oluşturulacaktır.
- OH JPA; NGO'lar, CSO'lar, özel sektör ve akademiler de dahil olmak üzere daha fazla paydaşı OH JPA'nın belli temalarına ve aktivitelerine dahil etmeyi amaçladığı gibi, Tek Sağlık yaklaşımının aciliyetini, kamu desteğini, siyasi ivmesini ve görünürlüğünü savunmaya ve korumaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu; OH JPA'nın uygulanmasında uygun kilometre taşlarında düzenli danışma forumları ve üst düzey konferanslar düzenlemeyi içerecektir.
- Dörtlü bölgesel koordinasyon mekanizmaları, bulundukları yerde, bölgesel düzeyde küresel Sekreterliğin rolünü yansıtır, savunuculuğu kolaylaştırmaya ve bölgesel ve ülke düzeyinde Tek Sağlık'ı işlevsel hale getirmeye odaklanır. Bölgesel koordinasyonun temel sorumluluğu; OH JPA'yı, her bir ortak için açık roller ve sorumluluklar ile bölgesel ve ülke düzeyinde bir çalışma planına bağlamak olacaktır.
- Dörtlü, ilk beş yıllık süresi için OH JPA ilerlemesini ölçmek ve raporlamayı kolaylaştırmak için her bir eylem dizisinin seçilen çıktılarıyla ilgili hedefler ve göstergeler içeren bir izleme ve değerlendirme çerçevesi geliştirecektir.
- OH JPA'nın hedefleri, SDG'lerin ilgili hedeflerine ulaşılmasına katkılarını yansıtacak şekilde bağlantılı olacaktır.

- Ülke düzeyinde uygulama, Birleşmiş Milletler Yerleşik Koordinatörlük Sistemi kapsamındaki Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesi uygulamasına bağlanacak ve Dörtlü tarafından bu amaçla geliştirilen Tek Sağlık kılavuzu tarafından yönlendirilecektir.
- Çeşitli mevcut araçların yanı sıra OH JPA'nın uygulanmasını daha fazla destekleyecek yeni araçları içeren bir Tek Sağlık araç seti geliştirilecektir.

Bölüm 5.
Tek Sağlığa yatırım yapmak

Kaynak seferberliği stratejisi

Önemli, sürdürülebilir ve kolaylaştırılmış finansman kritik öneme sahiptir ve OH JPA'yı harekete geçirmek, daha fazla verimliliği özendirmek ve ülkeleri Tek Sağlık ölçeğinde operasyonel hale getirmede desteklemek için koalisyon oluşturmak amacıyla gereklidir. Dörtlü, fon ortaklarının ülkelere entegre bir küresel ürün paketi ve teknik destek sağlanması gerektiği için çok çeşitli paydaşlarla çalışılmasını ve Tek Sağlık sonuçlarını sağlamak için daha uzun vadeli ve daha sürdürülebilir finansal yatırımlardan yararlanılmasını öngörmektedir. Kaynak seferberliği yaklaşımı, güçlü koordinasyon ve gözetim sağlamak için Dörtlü kaynak seferberliği görev ekibi arasında uyumlu hale getirilecektir. Bunu kolaylaştırmak için, OH JPA'nın kilit hatları boyunca kaynak ortaklıklarının katıldığı ve entegre destek sağladıkları ortak bir yaklaşım önerilmiştir. Ortak yaklaşım, kaynak seferberliği çabalarını yönetecek ve çabaların bölünmesini önleyecektir.

Dörtlü kaynak seferberliği stratejisi, bir veya daha fazla finansal mekanizmayı, finansman kaynaklarını ve ayni katkıları, ana acenteleri veya aracıları, yararlanıcıları veya ana paydaşları içerebilecek unsurların bir kombinasyonunu temel alarak mevcut araçların mevcut ekosistemini dikkate alacaktır. LMIC'lerde Tek Sağlık portföyünün genişletilmesine yardımcı olmak ve koordineli teknik desteği özendirmek ve kolaylaştırmak için mevcut çoklu bağışçı/ortak güven fonları izlenecektir. Eksiklerin olduğu yerlerde potansiyel yeni mekanizmalar araştırılacaktır.

Çerçeveye uygun olarak, Dörtlü, tercihen, Tek Sağlık operasyonlarının, özellikle ulusal düzeyde ve LMIC'lerde esnekliği, öngörülebilirliği, verimliliği ve etkinliği sağlayan tahsis edilmemiş fonları takip edecektir.

Dörtlü eylem için finansman sağlamanın ötesinde, ülkelerin Tek Sağlık eylemini sürdürmesi için daha uzun vadeli yatırımlardan yararlanmak gerekecek ve bu, çeşitli ortaklıklar ve finansal akışlar (devlet kurumları, uluslararası finans kurumları ve özel sektör dahil devlet dışı aktörler) şeklinde olacaktır. Dörtlü'nün Tek Sağlık için sağlam bir yatırım geri dönüşü sağlama çalışmaları bu açıdan önemli olacaktır.

İleriye giden yol

Dörtlü, ana hatlarıyla belirtildiği gibi, ihtiyaçlarını daha fazla detaylandırmak ve kaynak seferberliğini savunmak için ilgili ortaklarla koordineli diyalog kurmaya hazırdır.

Anahtar eylemler

- Küresel, bölgesel ve ülkesel düzeyde Tek Sağlık çalışması için mevcut finansman ve finansman seçenekleri ekosistemini gözden geçirmek.
- İncelemeye dayanarak ortak bir yaklaşım üzerinde anlaşmak.
- Önemli olaylar, diyaloglar ve istişareler aracılığıyla, OH JPA ile ortak stratejik çıkarları eşleştirerek çok çeşitli ortaklarla (devlet ve devlet dışı) proaktif olarak ilişki kurmak.
- Dünya Bankası gibi yapılar aracılığıyla daha yakın çalışma düzenlemeleri ve sinerjiler oluşturma seçeneklerini bulmak. Burada, yatırım getirisi üzerinde çalışmak, Tek Sağlık yaklaşımını izlemenin finansal ve bütünsel değerini göstermenin anahtarı olacaktır.
- Birleştirilmiş bir kaynak seferberliği stratejisi benimsemek.

Ekler

Ek 1: Sözlük

Terim	Tanım - Açıklama
Tarımsal gıda sistemi	Tarım, ormancılık veya balıkçılık kaynaklı gıda ürünlerinin üretimi, toplanması, işlenmesi, dağıtımı, tüketimi ve imhası ile bu ürünlerin bulunduğu doğal ortamlar ve gıda sanayi ile daha geniş ekonomik, toplumsal ve ekonomik alanlarda yer alan tüm aktörler ve bunların birbiriyle ilişkili katma değerli faaliyetler.
Antimikrobiyaller	Antimikrobiyaller, insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde bulaşıcı hastalıkları önlemek, kontrol etmek ve tedavi etmek için kullanılan ajanlardır. Bunlara antibiyotikler, mantar öldürücüler, antiviral maddeler ve parazit öldürücüler dahildir. Dezenfektanlar, antiseptikler, diğer farmasötikler ve doğal ürünler de antimikrobiyal özelliklere sahip olabilir.
Antimikrobiyal Direnç	Antimikrobiyal direnç (AMR), bakteriler, virüsler, mantarlar ve parazitler artık antimikrobiyal ajanlara yanıt vermediğinde ortaya çıkar. İlaç direncinin bir sonucu olarak, antibiyotikler ve diğer antimikrobiyal ajanlar etkisiz hale gelir ve enfeksiyonların tedavisi zor veya imkansız hale gelir, bu da hastalığın yayılma, ağır hastalık ve ölüm riskini artırır.
Biyoçeşitlilik	Diğerlerinin yanı sıra karasal ekosistemler, deniz ve diğer su ekosistemleri ve bunların parçası oldukları ekolojik kompleksler dahil olmak üzere herhangi bir kaynaktan canlı organizmaların değişkenliğini; türler içindeki, türler arasındaki ve ekosistemlerdeki çeşitliliği içerir.
Ekosistem	Belirli bir fiziksel çevrede işlevsel bir birim olarak etkileşen, bitki, hayvan ve mikroorganizma toplulukları ve onların cansız çevrelerinden oluşan dinamik bir kompleks. Ekosistemler, izole bir gölet gibi küçük ve basit veya belirli bir tropikal yağmur ormanı veya tropikal denizlerdeki bir mercan kayalığı gibi büyük ve karmaşık olabilir.
Çevre	Bir bütün olarak ya da belirli bir coğrafi bölge içinde, genel olarak doğal dünya ya da fiziksel çevre
Çevresel bozulma	Çevredeki kirletici konsantrasyonlarından ve uygun olmayan arazi kullanımı ve doğal afetler gibi diğer faaliyet ve süreçlerden kaynaklanan çevresel kalitedeki bozulma.
Sağlığın çevresel belirleyicileri	Fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörler dahil olmak üzere insan ve hayvanların sağlık durumunu etkileyen küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde davranışla ilgili olmayan dış çevresel faktörler.
Çevresel Sağlık	Çevredeki insan sağlığını ve hastalıkları etkileyen faktörleri ve genellikle (aynı zamanda) doğal çevrenin genel durumuna atfedilen zararlı etkileri hafifleten faktörleri incelemek ve düzenlemekle ilgili halk sağlığı dalı.
Çevre sağlığı	Çevrenin ne ölçüde işlev görebildiği, biyolojik ve kimyasal süreçleri sürdürebildiği, değişime uyum sağlayabildiği veya insan aktivitelerinin etkileriyle başa çıkabilmesi.
Ekosistem sağlığı	Bir ekosistemin (veya ekosistemler grubunun) ne ölçüde işlev görebildiği, ekolojik ve evrimsel süreçleri sürdürebildiği, değişime uyum sağlayabildiği ve insan aktivitelerinin etkileriyle başa çıkabilmesi.
Gelişen bulaşıcı hastalık (EID)	İlk kez ortaya çıkan ve bir popülasyonu etkileyen veya daha önce var olan ancak enfekte olan birey sayısı veya yeni coğrafi alanlara hızla yayılan bir hastalık.
Endemik bulaşıcı hastalık	Belirli bir popülasyonda veya coğrafi alanda sıklıkla, genellikle döngüler halinde ortaya çıkan ve orada süresiz olarak kalabilen bulaşıcı bir hastalık.

Terim	Tanım - Açıklama
Salgın bulaşıcı hastalık	Küçük bir coğrafi alanda hızla yayılan ve aynı anda bir veya daha fazla popülasyonu etkileyen bir hastalık salgını
Gıda Güvenliği	Gıdanın, kullanım amacına göre hazırlandığında ve/veya yenildiğinde tüketici üzerinde olumsuz sağlık etkilerine neden olmayacağına dair güvence.
Gıda Güvencesi	Tüm insanların, aktif ve sağlıklı bir yaşam için beslenme ihtiyaçlarını ve gıda tercihlerini karşılayan yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya her zaman fiziksel, sosyal ve ekonomik erişime sahip olması durumu
Gıda sistemleri	Gıdanın üretimi, işlenmesi, taşınması, hazırlanması, depolanması, dağıtımı, pazarlaması, erişimi, satın alınması, tüketimini, kayıp ve israfını içeren karmaşık ve çok boyutlu aktiviteler, kaynaklar ve rol oynayan aktörler ile bu aktivitelerin çıktılarının sosyal, ekonomik ve çevresel sonuçları.
Küresel sağlık güvenliği	Bu belgenin amacı doğrultusunda, küresel sağlık güvenliği, coğrafi bölgeler ve uluslararası sınırlar boyunca insanların, hayvanların, bitkilerin ve çevrelerinin sağlığını tehlikeye atan küresel sağlık tehditlerinin etkisini en aza indirmek için hem proaktif hem de reaktif gerekli tüm aktivitelerin dikkate alınması.
Sağlık sistemi	Birincil amacı sağlığı geliştirmek, iyileştirmek veya sürdürmek olan tüm organizasyonlardan, insanlardan ve eylemlerden oluşan sistem.
Entegre vektör yönetimi	Vektör kontrolü için kaynakların kullanımını optimize etmek için rasyonel bir karar verme süreci.
Doğal çevre	Belirli bir bölgede doğal olarak meydana gelen tüm canlı ve cansız varlıklar, insan etkisinin belirli bir sınırlı seviyenin altında tutulduğu bölgedir.
İhmal edilen tropikal hastalıklar (NTD'ler)	Tropikal ve subtropikal bölgelerde ağırlıklı olarak en savunmasız, marjinal nüfuslar arasında yer alan, dünya çapında 1 milyardan fazla insana yıkıcı bir insani, sosyal ve ekonomik yük getiren eski yoksulluk hastalıkları. Şu anda WHO tarafından öncelik verilen NTD'ler; Buruli ülseri, Chagas hastalığı, dang ve chikungunya, dracunculiasis, ekinokokoz, gıda kaynaklı trematodiazlar, insan Afrika tripanozomisi, leishmaniasis, cüzzam, lenfatik filaryaz, miçetoma, kromoblastoz ve diğer derin mikozlar, onkoserkiyaz, kuduz, uyuz ve diğer ektoparazitozlar, şistozomiyaz, topraktan bulaşan helmintiyazlar, yılan ısırığı zehirlenmesi, taeniasis/sistiserkoz, trahom ve yaws'tan oluşan 20 hastalık ve hastalık grubudur.
Pandemi	Geniş bir coğrafi alanda (birden çok ülke veya kıta gibi) meydana gelen ve tipik olarak nüfusun önemli bir bölümünü etkileyen bir hastalık salgını.
Sistem yaklaşımı	Her şeyin birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı olduğu ilkesine dayanır. Bir sistem, birlikte birleşik bir bütün oluşturan ilgili, bağımlı ve etkileşimli unsurlardan oluşur. Bu yaklaşımı benimseyen bir sistem ve onun alt sistemleri, izolasyondan ziyade kendi aralarındaki ilişkiler içinde incelenir ve sistem çıktılarının alt sistemlerin ortak çabalarıyla üretildiği kabul edilir. Sistem yaklaşımında, alt sistemlerin etkinliğinden çok sistemin genel etkinliğine dikkat edilir.
Sınıraşan hayvan hastalıkları (TAD'ler)	Çok bulaşıcı veya bulaşıcı olan ve ulusal sınırlara bakılmaksızın çok hızlı yayılma potansiyeline sahip, ciddi sosyoekonomik ve muhtemelen halk sağlığı sonuçlarına neden olan salgın hastalıklar; bertaraf edilmesi de dahil olmak üzere kontrolleri/yönetimi, birkaç ülke arasında işbirliğini gerektirir.
Vektör	Enfeksiyöz bir ajanı enfekte bir bireyden duyarlı bir bireye veya onun yiyeceğine veya yakın çevresine taşıyan bir böcek veya herhangi bir canlı taşıyıcı.
Vektör kaynaklı hastalıklar	Vektörlerle bulaşan parazitler, virüsler ve bakterilerin neden olduğu hastalıklar.
Su kaynaklı hastalıklar	Su ile bulaşan parazitler, virüsler ve bakterilerin neden olduğu hastalıklar.
Zoonozlar (zoonotik hastalıklar)	Gıda, su, cansız maddeler veya vektörler yoluyla hayvanlar ve insanlar arasında yayılabilen bulaşıcı hastalıklar.

Ek 2: OH JPA ile ilgili Dörtlü girişim örnekleri

Eylem Dizisi (ED) ve Eylem	Mevcut, ilgili program / aktivite/ girişim örnekleri
ED 1, Eylem 1	• Üçlü Zoonoz Rehberi: Zoonotik hastalıklar için operasyonel araçlar ve yaklaşımlar (WHO, FAO & OIE, 2020) • Çok Sektörlü Hazırlık Koordinasyon Çerçevesi: Sağlıkta acil durum hazırlığı ve sağlık güvenliği için çok sektörlü koordinasyonu geliştirmenin en iyi uygulamaları, vaka çalışmaları ve kilit unsurları (WHO, 2020b) • Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005): UST izleme ve değerlendirme çerçevesi (WHO, 2018) • WOAH Veterinerlik Hizmetleri Performansı (PVS) Yolu • UST kapasiteleri için WHO karşılaştırmaları (WHO, 2019) • UST-PVS NBW'leri (WOAH, n.d.b) • Sağlık Güvenliği için Ulusal Eylem Planlaması • Küresel Stratejik Hazırlık Ağı • Riskleri değerlendirmek için stratejik araç seti: tüm tehlikeleri içeren sağlık acil durum risk değerlendirmesi için kapsamlı bir araç seti (WHO, 2021d) • WOAH • OHHLEP'in temel konular, bilgi ve kanıt boşlukları ve küresel, bölgesel, ulusal ve yerel eylem için kanıta dayalı öneriler portföyü (WHO, 2021e) • UNEP/WHO/Afrika Enstitüsü, Afrika'da Kimyasalların Sağlam Yönetimi için Çevresel Gözlemevleri • Kirlilik, çevre ve sağlıkla ilgili araçlar, metodolojiler, çerçeveler ve raporlar. UNEP'ten örnekler şunları içerir: “Kirliliksiz Bir Gezegene Doğru” (UNEP, 2019) Uygulama Planı ve Kirliliksiz Bir Gezegene Doğru: arka plan raporu (UNEP, 2017). Bilgi ve kaynaklar Beat Pollution'da mevcuttur. • Kirliliğin etkileri ve bunları önlemeye yönelik aktiviteler hakkında raporlar. Örnekler şunları içerir: Afrika'da Hava Kirliliği ve Kalkınma: Sağlık, Ekonomi ve İnsan Sermayesi Üzerindeki Etkiler (UNEP, 2021a); Hava Kalitesine İlişkin Eylemler: Hava Kirliliğini Azaltmaya Yönelik Politika ve Programların Küresel Özeti (UNEP, 2021b); Pestisitlerin ve Gübrelerin Çevresel ve Sağlık Üzerindeki Etkileri ve Bunları En Aza İndirmenin Yolları Üzerine Sentez Raporu (UNEP, 2022a); ve Antimikrobiyal Direncin Çevresel Boyutları – Politika yapıcılar için özet (UNEP, 2022b). • WHO ve diğer Birleşmiş Milletler sağlık ve çevre kılavuzlarının özeti (WHO,2021f) • Küresel, bölgesel, alt-bölgesel ve ulusal düzeyde çevre ve sağlık üzerine kurumlar arası mekanizmalar (bakanlıklar arası bölgesel forumlar, bölgesel soruna dayalı kurumlar arası koalisyonlar, ulusal bakanlıklar arası komiteler, vb.) • İnsan, hayvan ve çevresel halk sağlığı sistemlerini arayüzlerinde güçlendirmek için Tek Sağlık Operasyonel çerçevesi (Dünya Bankası, 2018) • Ulusal Tek Sağlık platformları

Eylem Dizisi (ED) ve Eylem	Mevcut, ilgili program / aktivite/ girişim örnekleri
ED 1, Eylem 2	• Veteriner epidemiyolojisi ve biyo-gözetim için WOAH güçlendirme yetenekleri: Üçlü Tek Sağlık Alanı Epidemiyoloji Yetkinlik Çerçevesi; yeterlilik yönergeleri; müfredat yönergeleri; sürekli eğitim modeli ve yönergeleri; mentorluk programları; değerlendirme sertifikası için yönergeler • FETP ve FETPV • Küresel Laboratuvar Liderliği Programı (GLLP) ve diğer laboratuvar eğitim programları • Epidemiyoloji ve Halk Sağlığı Müdahale Ağı (TEPHINET) Eğitim Programları • WHO Tek Sağlık Aracı • Tek Sağlık Üniversitesi Ağları • Çok disiplinli araştırma konsorsiyumları (Prezode, DeepVzn, vb.) • İlgili FAO/WOAH/WHO/UNEP eğitim akademileri/platformları ve programları • WOAH PVS Yolu (WOAH, n.d.a) • Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin politika tutarlılığına yönelik mekanizmaları ölçmek için SDG 17.14.1 metodolojisi (UNEP, n.d) • Halk Sağlığı Memurları Eğitim Laboratuvarı (PHOLab – İtalya G20 Başkanlığı) • WOAH/OIE PPP el kitabı (OIE, 2019a) • WOAH • OHHLEP'in temel konular, bilgi ve kanıt boşlukları ve küresel, bölgesel, ulusal ve yerel eylem için kanıta dayalı öneriler portföyü (WHO, 2021e) • WOAH Eşleştirme Programı
ED 1, Eylem 3	• Tek Sağlık platformları • WHO Pandemi ve Salgın İstihbarat Merkezi • İlgili kuruluşların hukuki teknik yardım programları (çevre hukukunun geliştirilmesi ve periyodik olarak gözden geçirilmesi için UNEP Montevideo Programı ve LEAP gibi ilgili platformlar; OIE PVS Pathway gibi) • Mali/finansman mekanizmaları
ED 2, Eylem 1	• FAO'nun hayvan hastalıkları risk yönetimine yönelik bir değer zinciri yaklaşımına ilişkin kılavuzu (FAO, 2011a) ve hayvan sağlığı tehditleri için hızlı risk değerlendirmesine ilişkin teknik kılavuzlar (FAO, 2021b) gibi mevcut risk analizi/değerlendirme kılavuzu • Üçlü Zoonoz Rehberi: Zoonotik hastalıklar için operasyonel araçlar ve yaklaşımlar (WHO, FAO ve OIE, 2020) • Mevcut araştırma gündemleri (WHO Blueprint; STAR-IDAZ Uluslararası Hayvan Sağlığı Araştırma Konsorsiyumu)
ED 2 Eylem 2	• FAO'nun hayvan hastalıkları risk yönetimine yönelik bir değer zinciri yaklaşımına ilişkin kılavuzu (FAO, 2011a) ve hayvan sağlığı tehditleri için hızlı risk değerlendirmesine ilişkin teknik kılavuzlar (FAO, 2021b) gibi mevcut risk analizi/değerlendirme kılavuzu • Üçlü Zoonoz Rehberi Ortak Risk Değerlendirmesi (WHO, WOAH/OIE ve FAO, 2020) • Üçlü Zoonoz Rehberi Ortak Risk Değerlendirmesi ülke raporları

Eylem Dizisi (ED) ve Eylem	Mevcut, ilgili program / aktivite/ girişim örnekleri
ED 2, Eylem 3	• Üçlü Zoonoz Rehberi Gözetim ve Bilgi Paylaşımı Operasyonel Aracı ülke raporları • Hastalık bilgi sistemleri (FAO'nun EMPRES-i; WOAH'ın WAHIS'i; WHO'nun Olay Bilgi Sistemi) • Pandemi ve salgın istihbaratı için WHO Merkezi • Tek Sağlık Intelligence Kapsam Belirleme Çalışması raporları • Mevcut ilerleyici yönetim yolları (PMP'ler) (Şap Hastalığı için FMD-PCP Aşamalı Kontrol Yolu; su ürünleri PMP; Kuduz Kontrolü için Küresel İttifak veya SARE) • FAO kapasite değerlendirme raporları (laboratuvar haritalama aracı, gözetim değerlendirme aracı) • PVS ve ortak dış değerlendirme raporları • Dörtlü tarafından veya bireysel olarak gerçekleştirilen risk değerlendirmeleri • Tahminler ve uyarılar (FAO tarafından Rift Valley ateşi ve kuş gribi ile ilgili olanlar gibi) (örneğin, bkz. FAO 2019a; 2021d)
ED 3, Eylem 1	• Eğitim ve farkındalık için materyal olarak taenia üzerine Üçlü Asya'dan el kitabı ve posterler • İnsanlarda koruyucu kemoterapi programlarını domuz tedavisi ve taeniasis için aşılama ile birleştirmek • Taenia haritalama araçları • İnsan enfeksiyonu için bir vekil olarak domuzlarda Taenia teşhisi
ED 3, Eylem 2	• UST-PVS köprüleme atölyeleri (WOAH, n.d.b) • Kuduz SARE değerlendirmesi • Üçlü Zoonoz Rehberi: Ülkelerdeki Zoonotik Hastalıkları Ele Almak İçin Üçlü Bir Rehber • (WHO, FAO ve OIE, 2019) • Genelleştirilmiş Tek Sağlık Çerçevesi (Ghai ve diğerleri, 2021) • INFOSAN, Üye Devletleri, gıda kaynaklı zoonotik hastalıkların salgınları da dahil olmak üzere gıda güvenliği acil durumlarını yönetme kapasitesini güçlendirmek için acil durum temas ve odak noktaları belirlemeye ve hızlı bilgi paylaşımını, ortaklığı ve işbirliğini özendiriyor.
ED 3, Eylem 3	• UST-PVS Köprüleme Çalıştayları (paydaşları ortak alanlar hakkında farkındalık yaratmak ve belirlemek için bir araya getirmek, taahhüdü artırmak ve sinerjileri belirlemek için ortak planlamayı desteklemek) (WOAH, n.d.b) • WASH araç seti: WASH ve sağlık birlikte çalışıyor – NTD programları için bir "nasıl yapılır" kılavuzu • Genelleştirilmiş Tek Sağlık Çerçevesi (Ghai ve diğerleri, 2021)
ED 4, Eylem 1	• Taslak WHO Gıda Güvenliği 2022–2030 Küresel Stratejisi (WHO, 2021b) • FAO/WHO Gıda Kontrol Değerlendirme Aracı • WOAH PVS Yolu araçları • Codex Alimentarius Komisyonu
ED 4, Eylem 2	• WHO gıda kaynaklı hastalıklar gözetim kılavuzu (WHO, 2017b) • WOAH Kara Hayvanları Sağlık Kodu (OIE, 2019) • WOAH Teşhis Testleri ve Aşılar El Kitabı (OIE, 2013) • Sağlıklı gıda pazarları için WHO Kılavuzu (WHO, 2006) • AMR GAP (WHO, 2015a)

Eylem Dizisi (ED) ve Eylem	Mevcut, ilgili program / aktivite/ girişim örnekleri
ED 4, Eylem 3	• Gıda Kaynaklı Hastalık Yükü Epidemiyoloji Referans Grubu (FERG) • Gıda kaynaklı hastalıkların yükünün tahmin edilmesi: Ülkeler için prEDik bir el kitabı (WHO, 2021g) • WHO gıda kaynaklı hastalıklar gözetim kılavuzu (WHO, 2017b) • WHO Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) (WHO, 2018)
ED 5, Eylem 1	• AMR ve ortak çalışma planına ilişkin Stratejik Çerçeve (WHO, FAO, OIE ve UNEP, 2022) • AMR'de GAP (WHO, 2015a) • AMR MPTF Sonuç Matrisi • AMR 2021–2025'e ilişkin FAO Eylem Planı (FAO, 2021c) • Antimikrobiyal Direnç Üzerine OIE Stratejisi ve Antimikrobiyallerin İhtiyatlı Kullanımı (OIE, 2016)
ED 5, Eylem 2	• AMR ve ortak çalışma planına ilişkin Stratejik Çerçeve (WHO, FAO, OIE ve UNEP, 2022) • AMR'de GAP (WHO, 2015a) • AMR 2021–2025'e ilişkin FAO Eylem Planı (FAO, 2021c) • Antimikrobiyal Direnç Üzerine OIE Stratejisi ve Antimikrobiyallerin İhtiyatlı Kullanımı (OIE, 2016)
ED 5, Eylem 3	• AMR ve ortak çalışma planına ilişkin Stratejik Çerçeve (WHO, FAO, OIE ve UNEP, 2022) • AMR'de GAP (WHO, 2015a) • Antimikrobiyal Direnç hakkında Kurumlar Arası Koordinasyon Grubu (IACG, 2019)
ED 6, Eylem 1	• Yaban hayatı koridoru projeleri • RED++ girişimi • Devonshire Girişimi • Zoonotik Hastalıkların Ortaya Çıkışını Önleme (Prezode) • Yaban Hayatı Ticaretinde Sağlık Risklerine Karşı Uluslararası İttifak • WOAH Yaban Hayatı Sağlığı Çerçevesi • Sürdürülebilir Yaban Hayatı Yönetim Programı (konsorsiyum) • BM Ekosistem Restorasyonu On Yılı • MEA ve Flyway ortaklıkları • Sürdürülebilir Yaban Hayatı Yönetiminde İşbirliğine Dayalı Ortaklık
ED 6, Eylem 2	• UST-PVS NBW'leri (WOAH, n.d.b) • Biyoçeşitlilik Konularını Tek Sağlık Yaklaşımlarına Entegre Etme Rehberi (CBD, 2017) • Çin için Gelişen Bulaşıcı Hastalıkları Önleme, Hazırlık ve Müdahale Projesi • Ulusal vahşi yaşam ve çevre sağlığı kapasite değerlendirme araçları • FAO Biyoçeşitlilik Yaygınlaştırma Platformu • Sağlık için Doğa projesi (Konsorsiyum)

Eylem Dizisi (ED) ve Eylem	Mevcut, ilgili program / aktivite/ girişim örnekleri
ED 6, Eylem 3	• Ulusal Yaban Hayatı Sağlığı Bilgi Sistemleri (Brezilya'nın SISS-GEO'su gibi) • Dünya Meteoroloji Örgütü ve ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) gibi erken uyarı sistemleri için iklim anomalisi tahmini; Kolombiya'nın iklim ve sağlık bülteni • EMPRES-i • Açık Kaynaklardan Salgın İstihbarat (EIOS A) • WAHIS ve WAHIS Wild • Ekonomik ve Sosyal Araştırma Enstitüsü ve açık kaynaklı Küresel Bilgi Sistemi araçları • Küresel Biyoçeşitlilik Bilgi Tesisi • iNaturalist veritabanı • Dünya Çevre Durum Odası • BM Biyoçeşitlilik Laboratuvarı • Afrika'da Kimyasalların Sağlam Yönetimi için Çevresel Gözlemevleri (ChemoObs) (risk hesaplayıcıları ve eylemsizlik hesaplayıcılarının maliyetleri dahil) • Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma İşbirliği Çerçevesi hazırlığının bir parçası olarak Ortak Ülke Değerlendirmelerine analitik katkılar • WHO Özeti ve sağlık ve çevre ile ilgili diğer BM kılavuzları (WHO, 2021f) • Sağlık ve çevre üzerine bölgesel bakanlıklar arası forumlar (Sağlık ve Çevre üzerine Asya Pasifik Forumu, Avrupa Çevre ve Sağlık Bakanlar Süreci, Çevre ve Sağlık üzerine Afrika Bakanlıklararası Konferansı)
ED 6, Eylem 4	• FT-WEBE ve FETP • FETPV ve Hizmet İçi Uygulamalı Veteriner Epidemiyoloji Eğitimi (ISAVET) • Örneğin ulusal vahşi yaşam sağlığı programları ve çevre sağlığı hizmetlerinin ülke değerlendirmeleri için İhtiyaç Değerlendirmesi ve etki değerlendirme araçları (şu anda pilot uygulama yapılıyor) • FAO Sanal Öğrenim Merkezi eğitim kursları • Tek Sağlık Eğitimine Giriş kursu (7 teknik modül) – FAO Asya ve Pasifik Sanal Öğrenim Merkezi Bölge Ofisi • Sınıraşan Hayvan Hastalıkları için Küresel Çerçeve (GF-TAD'ler) • Yüksek derecede patojenik kuş gribi (FAO, 2013a; 2013b; FAO ve OIE, 2008), yarasalar (FAO, 2011b) ve diğer teknik konulara ilişkin FAO kılavuzları (bkz. örneğin, FAO, 2019b; 2021e; 2021f) • WHO/WOAH Tek Sağlık işgücü girişimi • Yaban Hayatı eğitim döngüleri ve kılavuzları için WOAH/OIE Ulusal Odak Noktası • Üçlü Tek Sağlık FETP Yetkinlik Çerçevesi

Referanslar

Adisasmito, W.K., Almuhhairi, S., Behravesh, C.B., Bilivogui, P., Bukachi, S.A., Casas, N. et al. 2022. One Health: A new definition for a sustainable and healthy future. PLoS Pathogens, 18(6): e1010537. Cited 10 October 2022. https://journals.plos.org/plospathogens/article?id=10.1371/journal.ppat.1010537

Antimicrobial resistance collaborators. 2022. Global burden of bacterial antimicrobial resistance in 2019: a systematic analysis. The Lancet, 399(10325): 629–625. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35065702/

CBD (Convention on Biological Diversity). 2017. Guidance on Integrating Biodiversity Considerations Into One Health Approaches.Montreal, Canada. https://www.cbd.int/doc/c/8e34/8c61/a535d23833e68906c8c7551a/sbstta-21-09-en.pdf

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2011a. A value chain approach to animal diseases risk management: Technical foundations and practical framework for field application. Rome. https://www.fao.org/3/i2198e/i2198e.pdf

FAO. 2011b. Investigating the role of bats in emerging zoonoses: Balancing ecology, conservation and public health interest. Rome. https://www.fao.org/3/i2407e/i2407e00.pdf

FAO. 2013a. Lessons from HPAI: A technical stocktaking of outputs, outcomes, best practices and lessons learned from the fight against highly pathogenic avian influenza in Asia 2005–2011. Rome. https://www.fao.org/3/i3183e/i3183e.pdf

FAO. 2013b. Addressing the avian influenza A(H7N9) emergency: Guidelines for emergency risk-based surveillance. Rome. https://coin.fao.org/coin-static/cms/media/16/13708347270700/aq244e.pdf

FAO. 2019a. Real-time monitoring and forecasting of Rift Valley fever in Africa. Rome. https://www.fao.org/publications/card/fr/c/CA5511EN

FAO. 2019b. Swab and tissue sample collection procedures enhancing MERS-CoV detection in camels: An illustrative guideline. Rome. https://www.fao.org/3/ca7428en/CA7428EN.pdf

FAO. 2021a. Report of the twenty-seventh Session of the Committee on Agriculture (28 September–2 October 2020). Rome. https://www.fao.org/3/ne021en/ne021en.pdf

FAO. 2021b. Technical guidelines on rapid risk assessment for Animal health threats. FAO Animal Production and Health Guidelines No. 24. Rome. https://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/1398059/

FAO. 2021c. The FAO Action Plan on Antimicrobial Resistance 2021–2025. Rome. https://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/1456387/

FAO. 2021d. Driving preparedness and anticipatory actions through innovation: A web-based Rift Valley fever Early Warning Decision Support Tool. Rome. https://www.fao.org/documents/card/en/c/cb5875en/

FAO. 2021e. Recommendations for the epidemiological investigation of SARS-CoV-2 in exposed animals. Rome.https://www.fao.org/documents/card/en/c/cb7140en

FAO. 2021f. Investigating potential recombination of MERS-CoV and SARS-CoV-2 or other coronaviruses in camels: Supplementary recommendations for the epidemiological investigation of SARS-CoV-2 in exposed animals. Rome. https://www.fao.org/3/cb7141en/cb7141en.pdf

FAO & OIE (World Organization for Animal Health). 2008. The Global Strategy for Prevention and Control of H5N1 Highly Pathogenic Avian Influenza. Rome, FAO. https://www.fao.org/3/aj134e/aj134e00.pdf

FAO & OIE. 2021. GF-TADs Strategy for 2021–2025. Enhancing control of transboundary animal diseases for global health. Rome. https://www.fao.org/documents/card/en/c/cb6800en

FAO, OIE & WHO (World Health Organization). 2010. Sharing responsibilities and coordinating global activities to address health risks at the animal-human-ecosystems interfaces: A Tripartite Concept Note. Rome, FAO.https://www.fao.org/3/ak736e/ak736e00.pdf

FAO, OIE & WHO. 2017. The Tripartite's Commitment, Providing multi-sectoral, collaborative leadership in addressing health challenges. Geneva, Switzerland, WHO. https://www.who.int/zoonoses/tripartite_oct2017.pdf

Ghai, R.R., Wallace, R.M., Kile, J.C., Shoemaker, T.R., Vieira, A.R., Negron, M.E. et al. 2021. A generalizable One Health framework for the control of zoonotic diseases. Scientific Reports, 12: 8588. Cited 10 October 2022 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9124177/

IACG (Interagency Coordination Group on Antimicrobial Resistance). 2019. No time to wait: Securing the future from drugresistant infections. New York. https://www.who.int/docs/defaultsource/documents/no-time-to-wait-securing-the-future-from-drugresistant-infections-en.pdf?sfvrsn=5b424d7_6

OIE. 2013. Manual of Diagnostic Tests and Vaccines for Terrestrial Animals 2013. Paris. https://www.fao.org/fileadmin/templates/rap/files/meetings/2014/140318-reference.pdf

OIE. 2016. The OIE Strategy on Antimicrobial Resistance and the Prudent Use of Antimicrobials. Paris. https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Media_Center/docs/pdf/PortailAMR/EN_OIEAMRstrategy.pdf

OIE. 2019a. The OIE PPP Handbook: Guidelines for Public-Private Partnerships in the veterinary domain. Paris. https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Media_Center/docs/pdf/PPP/oie_ppp_handbook-20190419_Enint_BD.pdf

OIE. 2019b. Terrestrial animal health code: Volume 1 – General provisions. Paris. https://rr-europe.woah.org/wp-content/uploads/2020/08/oie-terrestrial-code-1_2019_en.pdf

OIE. 2021. OIE Wildlife Health Framework: Protecting Wildlife Health to Achieve One Health. Paris. https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Internationa_Standard_Setting/docs/pdf/WGWildlife/A_Wildlifehealth_conceptnote.pdf

United Nations. 1992. Convention on Biological Diversity. New York. https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf4

United Nations. 2014. Water and Health How Does Safe Water Contribute to Global Health? New York.

UNDESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs).2022. World Population Prospects: The 2022 Revision [online]. New York: United Nations Data Portal. Cited 10 October 2022 https://population. un.org/dataportal/data/indicators/49/locations/900/start/1950/ end/2100/line/linetimeplotsingle

UNEP (United Nations Environment Programme). n.d. Methodology for SDG-indicator 17.14.1: Mechanisms in place to enhance policy coherence for sustainable development. Nairobi. https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/38262/SDG17.14.1_methodology.pdf?sequence=1

UNEP. 2017. Towards a pollution-free planet: background report. Nairobi. https://www.unep.org/resources/report/towards-pollution-free-planet-background-report-0?ga=2.54279661.457354715.1659517826-1935360419.1651144954

UNEP. 2019. Implementation Plan "Towards a Pollution-free Planet". Nairobi. https://leap.unep.org/content/unea-resolution/implementation-plan-towards-pollution-free-planet

UNEP. 2020. Preventing the next pandemic - Zoonotic diseases and how to break the chain of transmission. Nairobi. https://www.unep.org/resources/report/preventing-future-zoonoticdisease-outbreaks-protecting-environment-animals-and

UNEP. 2021a. Air Pollution and Development in Africa: Impacts on Health, the Economy and Human Capital. Nairobi. https://www.unep.org/resources/report/air-pollution-anddevelopment-africa-impacts-health-economy-and-human-capital

UNEP. 2021b. Actions on Air Quality: A Global Summary of Policies and Programmes to Reduce Air Pollution. Nairobi. https://www.unep.org/resources/report/actions-air-quality-globalsummary-policies-and-programmes-reduce-air-pollution

UNEP. 2022a. Synthesis Report on the Environmental and Health Impacts of Pesticides and Fertilizers and Ways to Minimize Them: Envisioning a Chemical-safe World. Nairobi. https://wedocs.unep.org/20.500.11822/38409

UNEP. 2022b. Environmental Dimensions of Antimicrobial Resistance – Summary for Policymakers. Nairobi. https://www.unep.org/resources/report/summary-policymakers-environmentaldimensions-antimicrobial-resistance

WHA (World Health Assembly). 2020. Strengthening efforts on food safety. WHA73.5. Geneva, Switzerland. https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA73/A73_R5-en.pdf

WHA. 2021. Strengthening WHO preparedness for and response to health emergencies. WHA74.7. Geneva, Switzerland. https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA74/A74_R7-en.pdf

WHO. 2006. A guide to healthy food markets. Geneva, Switzerland. https://apps.who.int/iris/handle/10665/43393

WHO. 2015a. Global Action Plan on Antimicrobial Resistance.Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789241509763

WHO. 2015b. WHO's first ever global estimates of foodborne diseasesfind children under 5 account for almost one third of deaths. Press release [online], 12 March 2015. https://www.who.int/news/item/03-12-2015-who-s-first-ever-global-estimates-of-foodborne-diseasesfind-children-under-5-account-for-almost-one-third-of-deaths

WHO. 2017. Global vector control response 2017–2030.Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789241512978

WHO. 2017b. Strengthening surveillance of and response to foodborne diseases. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/strengthening-surveillance-of-and-response-to-foodbornediseases

WHO. 2018a. International Health Regulations (2005): IHR monitoring and evaluation framework. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/international-health-regulations-(-2005)-ihrmonitoring-and-evaluation-framework

WHO. 2018b. WHO Research and Development Blueprint: 2018 Annual review of diseases prioritized under the Research and Development Blueprint. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/docs/defaultsource/blue-print/2018-annual-review-of-diseases-prioritized-underthe-research-and-development-blueprint.pdf?sfvrsn=4c22e36_2

WHO. 2019. WHO benchmarks for International Health Regulations ((IHR .capacities. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789241515429

WHO. 2020a. WHO global strategy on health, environment and climate change: the transformation needed to improve lives and wellbeing sustainably through healthy environments. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789240000377

WHO. 2020b. Multisectoral preparedness coordination framework: Best practices, case studies and key elements of advancing multisectoral coordination for health emergency preparedness and health security. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789240006232

WHO. 2021a. Ending the neglect to attain the Sustainable Development Goals: A road map for neglected tropical diseases 2021–2030. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789240010352

WHO. 2021b. Draft WHO Global Strategy for Food Safety 2022-2030. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/m/item/draft-who-global-trategy-for-food-safety-2022-2030

WHO. 2021c. Ending the neglect to attain the Sustainable Developmen Goals: A global strategy on water, sanitation and hygiene to combat neglected tropical diseases, 2021–2030. Geneva, Switzerland. https://apps.who.int/iris/handle/10665/340240

WHO. 2021d. Strategic toolkit for assessing risks: a comprehensive toolkit for all-hazards health emergency risk assessment. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789240036086

WHO. 2021e. New international expert panel to address the emergence and spread of zoonotic diseases. Press release, 20 May 2021. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/news/item/20-05-2021-new-international-expert-panel-to-address-the-emergenceand-spread-of-zoonotic-diseases

WHO. 2021f. Compendium of WHO and other UN guidance on health and environment. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/tools/compendium-on-health-andenvironment

WHO. 2021g. Estimating the burden of foodborne diseases: A practical handbook for countries. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789240012264

WHO. 2022. Ending the neglect to attain the sustainable development goals. Tek Sağlık: approach for action against neglected tropical diseases 2021-2030. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789240042414

WHO, FAO & OIE. 2017. Roadmap for Zoonotic Tuberculosis. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789241513043

WHO, FAO & OIE. 2018. Zero by 30: the global strategic plan to end human deaths from dog-mediated rabies by 2030. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/publications/i/item/9789241513838

WHO, FAO & OIE. 2020. Tripartite Zoonoses Guide: Operational tools and approaches for zoonotic diseases. Geneva, Switzerland. https://www.who.int/initiatives/tripartite-zoonosis-guide

WHO, OIE & FAO. 2020. Joint Risk Assessment Operational Tool (JRA OT): An Operational Tool of the Tripartite Zoonoses Guide. Geneva, Switzerland. https://www.fao.org/documents/card/en/c/cb1520en/

WHO, FAO, OIE & UNEP. 2022. Strategic framework for collaboration on antimicrobial resistance. Geneva, Switzerland. https://www.whoint/publications/i/item/9789240045408

World Bank. 2018a. Tek Sağlık: Operational framework for strengthening human, animal, and environmental public health systems at their interface. Washington, DC. https://documents.worldbank.org/en/publication/documentsreports/documentdetail/961101524657708673/one-healthoperational-framework-for-strengthening-human-animal-andenvironmental-public-health-systems-at-their-interface

World Bank. 2018b. Food-borne Illnesses Cost US$ 110 Billion Per Year in Low- and Middle-Income Countries. Press release [online], 23 October 2018. Washington, DC. https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/10/23/food-borne-illnesses-cost-us-110-billionper-year-in-low-and-middle-income-countries

WOAH (World Organisation for Animal Health). n.d.a. Performance of Veterinary Services (PVS) Pathway [online]. Paris. https://www.woah.org/en/what-we-offer/improving-veterinary-services/pvspathway/?l=1
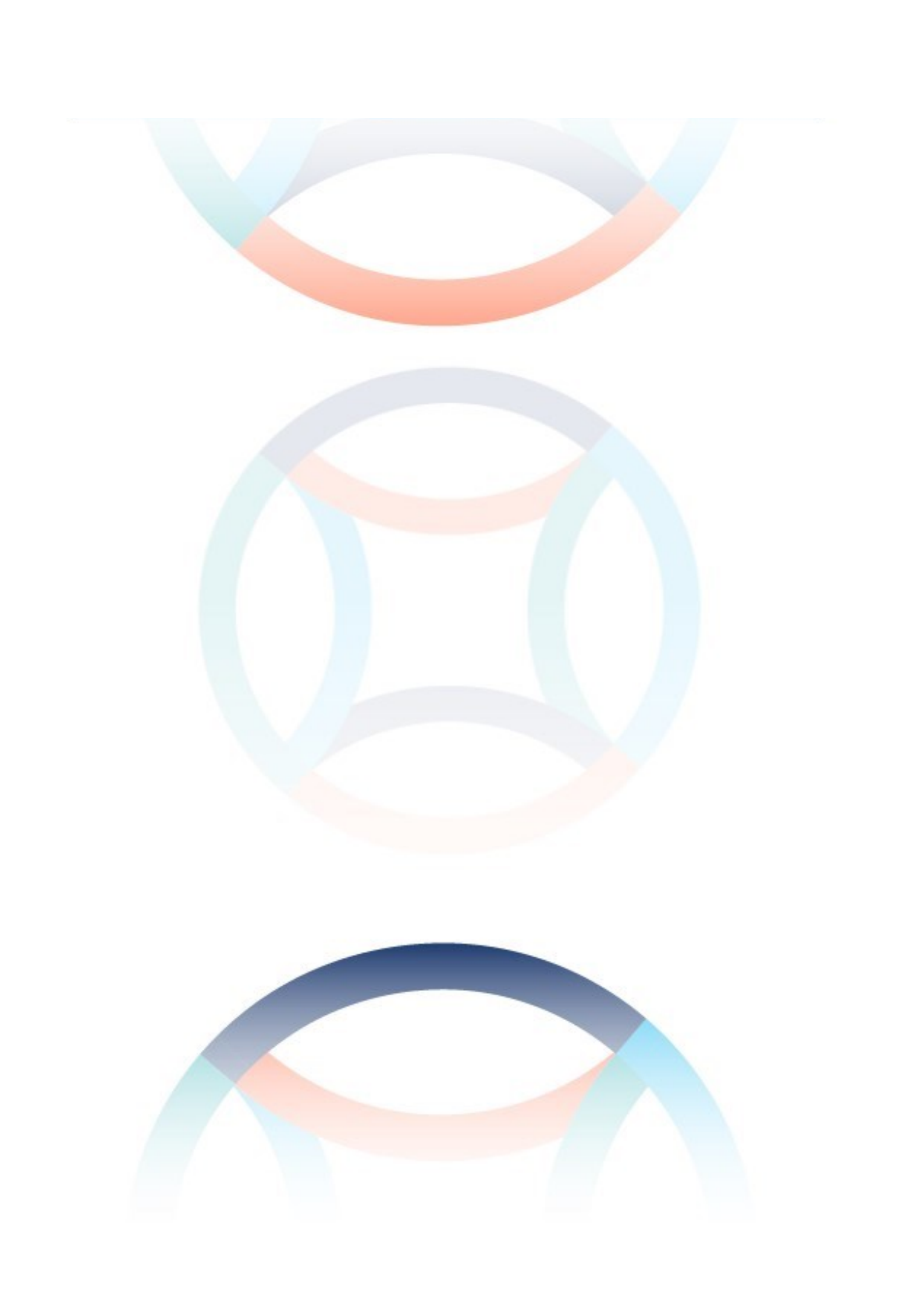
WOAH. n.d.b. WHO-IHR/OIE-PVS National Bridging Workshops [online]. Paris. https://rr-europe.woah.org/en/our-missions/onehealth/ihr-pvs-national-bridging-workshops-nbw/